

Waarheidsvinding in het burgerlijk proces

De waarheids- en volledigheidsplicht in hoofde van de procespartijen

Chiara Kerckhof

*Onder wetenschappelijke begeleiding van:
Prof.dr. P. Taelman en W. Vandenbussche*

INLEIDING

1. INLEIDING - Het onderzoek in deze masterproef heeft betrekking op een specifiek aspect van de waarheidsvinding in het burgerlijk proces, meer bepaald op de waarheidsplicht en de volledigheidsplicht in hoofde van de procespartijen.

Het burgerlijk proces wordt traditioneel beschouwd als een ware strijd tussen procespartijen. Van de partijen wordt dan ook vaak aanvaard dat ze zich sluw en vijandig opstellen ten opzichte van elkaar. De vraag is echter of dit competitieve gedrag geen al te grote belemmering vormt voor de rechter om tot de waarheid van de zaak te komen en op basis daarvan een rechtvaardige beslissing te nemen. Meer en meer groeit de opvatting dat van procespartijen toch enige medewerking mag worden verwacht. Zo worden ook de waarheidsplicht en de volledigheidsplicht in diverse landen aangewend als instrumenten om tegemoet te komen aan deze veranderende visie. Deze masterproef focust zich op deze verplichtingen en op de impact die ze hebben op de burgerlijke procedure in België, Nederland, Duitsland en Engeland, waaruit vervolgens praktische conclusies getrokken worden.

2. PROBLEEMSTELLING - In het huidige Belgische recht is weinig tot niets te vinden over een eventuele waarheids- of volledigheidsplicht in hoofde van de partijen in een burgerlijk proces. Nochtans is algemeen de opvatting gegroeid dat er een zeker engagement van de partijen mag worden verwacht, wanneer ze ervoor gekozen hebben om een gerechtelijke procedure op te starten. Deze discrepantie leidt tot rechtsonzekerheid. De procespartijen kunnen immers niet op voorhand inschatten in welke mate zij aan bepaalde verwachtingen zullen moeten voldoen. Bovendien hangt ook veel af van de houding van de rechter in kwestie en de waarde die hij hecht aan waarheidsvinding enerzijds en aan beginselen als het beschikkingsbeginsel anderzijds.

3. DOELSTELLING - Met mijn onderzoek heb ik eerst en vooral willen verduidelijken of en in welke mate er sprake is van een waarheids- en volledigheidsplicht in hoofde van de partijen van een burgerlijk proces in België. Daarna heb ik suggesties geformuleerd aan de Belgische wetgever en

rechtspraak die volgen uit een vergelijking met het Nederlandse, Duitse en Engelse recht.

4. RELEVANTIE - De relevantie van dit onderzoek situeert zich ten eerste in de bijdrage dat het kan leveren aan de rechtszekerheid in België. Door een analyse te maken van de Belgische wetgeving, rechtspraak en rechtsleer, kan een duidelijker beeld geschapt worden van hoe de situatie er op dit vlak aan toe is en waar procespartijen zich aan kunnen verwachten.

Daarnaast zijn er ook een aantal nastrevenswaardige beginselen, zoals het beginsel van de waarheidsvinding en het beginsel van de proceseconomie, waaraan meer tegemoet zou kunnen gekomen worden door middel van een beter uitgewerkte waarheids- en volledigheidsplicht. Op vlak van de waarheidsvinding is het zo dat rechtspraak die overeenkomt met de objectieve waarheid, als rechtvaardig wordt beschouwd door de bevolking¹. Bijgevolg zal het vertrouwen van de bevolking in de rechterlijke macht groeien naarmate rechters erin slagen te oordelen op basis van de werkelijke kern van de zaak. Op vlak van de proceseconomie valt alleen maar op te merken dat iedereen, zowel de staat als de individuele burger, baat heeft bij rechtspraak die voldoet aan het beginsel van de redelijke termijn en waarbij de beschikbare middelen efficiënt worden ingezet. Leugenachtige beweringen en andere kunstgrepen van procespartijen hebben een dilatoir effect op de rechtspleging. Dit kan door een stevigere waarheids- en volledigheidsplicht mogelijks deels verholpen worden.

5. AFBAKENING - In dit werk heb ik me toegespitst op de waarheids- en volledigheidsplicht in hoofde van de partijen in het burgerlijk proces. Hierbij heb ik gekeken naar de manier waarop en de mate waarin de partijen verplicht zijn feiten ter kennis te brengen van de tegenpartij en de rechter. De focus ligt dus op de aanbrengring van de feiten door de procespartijen, los van de regels inzake bewijslast. De regelgeving omtrent de neerlegging van valse bewijsstukken en onrechtmatig verkregen bewijs, wordt dan ook niet behandeld in dit werk. Ook de eventuele deontologische waarheids- en volledigheidsplicht in hoofde van de advocaat valt buiten het bestek van dit werk.

6. ONDERZOEKSVRAAG - In dit onderzoek heb ik getracht een antwoord te formuleren op de volgende centrale onderzoeksvraag:

Welke aanbevelingen kunnen aan de huidige Belgische wetgever en rechtspraak gegeven worden met betrekking tot de waarheids- en volledigheidsplicht van de partijen in het burgerlijk proces in het licht van de desbetreffende regelgeving in Nederland, Duitsland en Engeland?

Om een antwoord te kunnen formuleren op deze vraag, werden de volgende deelvragen beantwoord:

¹ R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, 48.

- Hoe vindt de waarheids- en volledigheidsplicht van de partijen in het burgerlijk proces zijn grondslag in het Belgische, Nederlandse, Duitse en Engelse recht?
- Op welke manier wordt de waarheids- en volledigheidsplicht gehandhaafd in het Belgische, Nederlandse, Duitse en Engelse recht?
- Welke herstelmaatregelen zijn voor handen in België, Nederland, Duitsland en Engeland in geval van schending van de waarheids- en volledigheidsplicht?
- Hoe vallen de verschillende regelgevingen al dan niet te verantwoorden naar de beginselen van partijautonomie, proceseconomie en waarheidsvinding? Wat zijn de gelijkemissen en verschillen?

7. ONDERZOEKSMETHODE - Bij het beantwoorden van bovenstaande onderzoeksvraag en deelvragen heb ik gebruik gemaakt van twee verschillende kwalitatieve onderzoeksmethoden.

De eerste methode waarvan ik gebruik heb gemaakt, is documentenanalyse. Om een goed inzicht te verkrijgen in de regelgeving met betrekking tot de waarheids- en volledigheidsplicht in hoofde van de procespartijen heb ik zowel wetgeving, rechtspraak als rechtsleer bestudeerd. Al deze documenten heb ik op een kritische wijze geanalyseerd bij het bestuderen van het Belgische, Nederlandse, Duitse en Engelse recht.

Nadat ik een grondige analyse heb gemaakt van de nationale regelgeving omtrent de waarheids- en volledigheidsplicht in die vier rechtsstelsels, heb ik de onderzoeksmethode rechtsvergelijking gebruikt om deze regelgevingen tegenover elkaar te plaatsen. Ik ben functioneel rechtsvergelijkend te werk gegaan, met focus op die elementen uit de andere rechtsstelsels die voor mijn onderzoek relevant waren. Ik heb dit op een contrastieve manier gedaan om zo de specifieke verschillen van de verschillende regelgevingen in kaart te brengen. Die verschillen heb ik theoretisch getoetst aan de hand van de beginselen van de partijautonomie, de proceseconomie en de waarheidsvinding. Daaruit heb ik conclusies getrokken met betrekking tot de (on)wenselijkheid van bepaalde elementen in de regelgeving en de rechtspraak. Deze conclusies heb ik geconcretiseerd in de vorm van aanbevelingen ten aanzien van de huidige Belgische wetgever en rechtspraak.

Ik koos voor mijn vergelijking voor het recht van Nederland, Duitsland en Engeland. De keuze voor Nederland en Duitsland vloeit voort uit het feit dat dit enerzijds heel verwante rechtsstelsels zijn, maar dat zij anderzijds een veel specifiekere regelgeving en erkenning van de waarheids- en volledigheidsplicht kennen. Daarnaast koos ik voor het Engelse recht, omdat ik ook de Anglo-Amerikaanse opvatting over de waarheids- en volledigheidsplicht in mijn masterproef heb willen betrekken.

8. STRUCTUUR - In het eerste hoofdstuk worden enkele relevante begrippen toegelicht. In het tweede hoofdstuk wordt vervolgens een analyse gemaakt van de waarheids- en volledigheidsplicht, zoals die zich voordoet in België, Nederland, Duitsland en Engeland. Al deze bevindingen worden geëvalueerd in het derde hoofdstuk, waar de gelijkenissen en verschillen in kaart worden gebracht in het licht van het beschikkingsbeginsel, het beginsel van de proceseconomie en het beginsel van de waarheidsvinding. In het vierde hoofdstuk worden enkele aanbevelingen geformuleerd aan de Belgische wetgever en rechtspraak omtrent de regelgeving en toepassing van de waarheids- en volledigheidsplicht. Ten slotte is in het vijfde hoofdstuk de algemene conclusie van deze masterproef te vinden.

1. BEGRIPPEN

1.1. WAARHEIDSP LICHT

1.1.1. Waarheid

9. BEGRIPSOMSCHRIJVING: WAARHEID - Vooraleer in te gaan op het concept van de waarheidsplicht, bekijken we eerst wat precies begrepen kan worden onder ‘de waarheid’. We kunnen grosso modo drie verschillende waarheidsbegrippen onderscheiden: de materiële waarheid, de juridische waarheid en de gerechtelijke waarheid².

De materiële waarheid is de talige weergave van de feiten zoals ze zich in werkelijkheid voordoen of hebben voorgedaan³. Deze waarheid wordt ook de absolute of objectieve waarheid genoemd⁴.

De juridische waarheid koppelt objectieve kennis en informatie aan een juridisch waardeoordeel⁵. Dit waardeoordeel is een ontastbare constructie van de menselijke geest die als waarheid wordt beschouwd in de juridische wereld. Zo volgt uit artikel 1382 van ons oud Burgerlijk Wetboek bijvoorbeeld dat degene die schade heeft veroorzaakt, deze hoort te vergoeden⁶. Deze opvatting is niet materieel aanwezig in de wereld waarin we leven, maar wordt in onze maatschappij toch algemeen aanvaard als waarheid.

De gerechtelijke waarheid, ook wel wettelijke waarheid genoemd⁷, wordt gevormd door het oordeel van de rechter over wat er volgens hem juridisch is gebeurd⁸. De rechter probeert aldus tot de materiële waarheid te komen en deze te verbinden met de juridische waarheid, waarna zijn conclusie geacht wordt waar te zijn. Het adagium ‘*Res judicata pro veritate habetur*’

² F. VAN NESTE, “Waarheid en recht”, *Streven* 1998, (1) 10-13.

³ *Ibid.*, 10.

⁴ K. WAGNER, “Actualia burgerlijk bewijsrecht”, *P&B* 2009, (153) 154.

⁵ F. VAN NESTE, “Waarheid en recht”, *Streven* 1998, (1) 14.

⁶ *Ibid.*, 12.

⁷ K. WAGNER, “Actualia burgerlijk bewijsrecht”, *P&B* 2009, (153) 159.

⁸ F. VAN NESTE, “Waarheid en recht”, *Streven* 1998, (1) 11.

weerspiegelt deze opvatting. Dit waarheidsbegrip draagt bij tot de rechtszekerheid, aangezien er vanuit wordt gegaan dat er niet dichter bij de waarheid zal kunnen gekomen worden, waarna deze versie van de feiten en het daarop toegepaste recht definitief worden vastgelegd in een rechterlijke beslissing⁹.

10. DISCREPANTIE TUSSEN MATERIËLE EN GERECHTELIJKE WAARHEID - Belangrijk is dat er vaak een discrepantie bestaat tussen de materiële waarheid en de feiten waarop de gerechtelijke waarheid is gebaseerd. De rechter neemt immers zijn beslissing op basis van een fragmentarische weergave van de feiten, die hem werd voorgesteld door de partijen¹⁰. Inherent aan een burgerlijke procedure is echter dat de partijen tegenover elkaar staan met verschillende belangen en dan ook weinig wil hebben om een weergave van de feiten te geven die een positief resultaat kan bewerkstelligen voor de ander¹¹. Bovendien kunnen partijen ook zonder opportunistisch oogmerk een heel uiteenlopende visie hebben op de feiten. Situaties en uitspraken kunnen namelijk vaak op diverse manieren gepercipieerd worden, wat een verschillende weergave ervan tijdens het proces in de hand werkt¹². Het is dan ook een grote uitdaging voor de rechter om hieruit de feiten af te leiden zoals ze zich in werkelijkheid hebben voorgedaan. Daarnaast vormen de bewijsregels ook een belemmering voor de rechter om tot de materiële waarheid te komen. Hij mag namelijk niet zomaar rekening houden met een bewering die overeen lijkt te stemmen met de waarheid. Deze bewering moet eerst bewezen kunnen worden, zoals het adagium ‘Non esse et non probari idem est’ voorschrijft. Ook hier is een sluwe houding van de procespartijen opnieuw een groot obstakel¹³. Dit alles leidt er bijgevolg toe dat de materiële en gerechtelijke waarheid vaak niet volledig overeenstemmen.

11. GELAAGD BEGRIP - Het is duidelijk dat er niet één allesomvattende waarheid bestaat, maar dat dit een gelaagd begrip is dat altijd enigszins gekleurd is door de opvattingen van partijen en rechter. ALLEMEERSCH wijst er echter wel op dat iedere vorm van waarheid in elk geval onderscheiden kan worden van de brute leugen¹⁴. Dit brengt ons bij het volgende relevante begrip.

1.1.2. Leugen

12. BEGRIPSOMSCHRIJVING: LEUGEN - Het begrip leugen omvat niet enkel het actief verstrekken van onjuiste informatie, maar ook, in tegenstelling tot wat internationale gedragscodes voor advocaten suggereren¹⁵, het bevestigen van

⁹ K. WAGNER, “Actualia burgerlijk bewijsrecht”, *P&B* 2009, (153) 159.

¹⁰ K. WAGNER, “Actualia burgerlijk bewijsrecht”, *P&B* 2009, (153) 154.

¹¹ F. VAN NESTE, “Waarheid en recht”, *Streven* 1998, (1) 19.

¹² B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 42.

¹³ K. WAGNER, “Actualia burgerlijk bewijsrecht”, *P&B* 2009, (153) 154.

¹⁴ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 368.

¹⁵ Regel 4.4 van de Gedragscode voor advocaten van de Europese Unie; Artikel 6§3 van de International Code of Ethics.

beweringen van de tegenpartij waarvan men weet dat ze onjuist zijn, evenals het ontkennen van beweringen waarvan men weet dat ze juist zijn¹⁶.

Deze laatste nuance is in het licht van de Belgische bewijslastregels heel relevant¹⁷. Het is namelijk zo dat de bewijslast rust op de partij die het feit aanbrengt. Wanneer de tegenpartij deze bewering onterecht gaat ontkennen, moet de aanbrengeende partij dan ook in principe het nodige bewijs leveren, wat niet altijd vanzelfsprekend is¹⁸. Het kwalificeren van een onterechte ontkenning als een leugen, maakt dat dit een inbreuk vormt op de waarheidsplicht, zoals hieronder zal toegelicht worden, wat de aanbrengeende partij ten goede kan komen.

1.1.3. Waarheidsplicht

13. BEGRIPSOMSCHRIJVING: WAARHEIDSPLICHT – In de Europees-continentele rechtstraditie houdt de waarheidsplicht eerder een verbod in om te liegen dan een verplichting om de waarheid te spreken. Het is namelijk zo dat in de rechtsleer onder de waarheidsplicht begrepen wordt dat de procespartijen geen feiten mogen aanvoeren of bevestigen waarvan men zeker is of zou moeten zijn dat deze foutief zijn, evenals geen feiten mogen ontkennen waarvan men zeker is of zou moeten zijn dat deze correct zijn¹⁹. Hieruit volgt dan ook dat een procespartij feiten mag aanvoeren of bevestigen, ook al heeft men een redelijke twijfel bij de juistheid ervan, en feiten mag ontkennen, ook al heeft men een redelijke twijfel bij de onjuistheid ervan. In Duitsland heeft men het dan ook over een *Pflicht zur Wahrhaftigkeit*, oftewel een oprechtheidsplicht, die stelt dat de grens daar ligt waar de onwaarheid begint²⁰.

In de Anglo-Amerikaanse rechtstraditie lijkt men er een iets striktere interpretatie van de waarheidsplicht op na te houden²¹. Zo moet in Engeland de juistheid van beweringen in een geschreven stuk als volgt gegarandeerd worden: *“I believe that the facts stated in this document are true”*²². De partij in kwestie moet dus overtuigd zijn van de juistheid van zijn beweringen. De overtuiging dat de bewering niet onjuist is, zal daartoe niet volstaan.

14. RELATIEVE FEITENWEERGAVE: GEEN SCHENDING – Van belang is dat de relatieve, maar oprechte, feitenweergave van de partijen geen schending van de waarheidsplicht kan uitmaken. Het loutere feit dat de partijen bepaalde gebeurtenissen verschillend percipiëren, betekent namelijk niet dat een van die

¹⁶ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 41; M. E. STORME, “De goede trouw in het geding? De invloed van de goede trouw in het privaats proces- en bewijsrecht”, *TPR* 1990, (353) nr 81; Rb. Brussel 20 juni 1972, *JT* 1972, 555.

¹⁷ Artikel 8.4 BW juncto artikel 870 Ger. W.

¹⁸ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 41; A. KOHL, “L’obligation de bonne foi en matière d’allégations et de réception des preuves dans le procès civil”, in X (ed.), *La bonne foi*, Luik, Jeune Barreau de Liège, 1990, (411) 417-418.

¹⁹ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 373-374.

²⁰ O. JAUERNIG, *Zivilprozessrecht*, München, CH Beck, 2002, 100.

²¹ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 374.

²² CPR 22.1, Practice Direction 2.1.

partijen aan het liegen is. Anders oordelen zou tot een ongeoorloofde schending van het recht van verdediging leiden²³. In België wordt deze opvatting onder meer weerspiegeld in de regelgeving inzake verhoor van de partijen²⁴. Het is namelijk zo dat de procespartijen die verhoord worden, niet gehouden kunnen worden tot het afleggen van een eed²⁵. Op deze manier garandeert de wetgever dat de partijen vrijuit hun persoonlijke visie op de feiten kunnen delen, zonder het risico te lopen strafrechtelijk vervolgd te worden voor het afleggen van een valse getuigenis²⁶.

1.2. VOLLEDIGHEIDSP LICHT

15. BEGRIPSOMSCHRIJVING: VOLLEDIGHEIDSP LICHT - De volledigheidsplicht is de plicht in hoofde van de procespartijen om alle relevante informatie te delen met elkaar en met de rechter, waaronder eveneens informatie die nadelig kan zijn voor zichzelf. Dergelijke verplichting kan mogelijks een antwoord bieden op een informatiedeficit in het proces. Van een informatiedeficit is sprake wanneer een partij te weinig informatie heeft over de feiten eigen aan de zaak om het bewijs van zijn beweringen te kunnen leveren, terwijl de andere partij wel de nodige kennis bezit, maar weigert deze te delen²⁷.

16. INFORMATIEDWANG VERSUS INFORMATIEVRIJHEID - Een rechtssysteem waarin er een volledigheidsplicht rust op de procespartijen, wordt ook wel een systeem van informatiedwang genoemd, aangezien de partijen gedwongen worden alle relevante informatie te delen²⁸. Dit staat lijnrecht tegenover een rechtssysteem waarin informatievrijheid het uitgangspunt is. Dit laatste houdt in dat de partijen zelf kiezen welke feiten ze al dan niet bekend maken aan elkaar en aan de rechter²⁹.

2. Analyse van de waarheids- en volledigheidsplicht in België, Nederland, Duitsland en Engeland

²³ J. ROZIE, S. RUTTEN en A. VAN OEVELEN, *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 5.

²⁴ Artikel 992-1004 Ger. W.

²⁵ B. ALLEMEERSCH, "Commentaar bij Artikel 922 Ger. W.", in LAENENS, J., e.a. (eds.), *Gerechtelijk recht artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, 2004, 13.

²⁶ J. ROZIE, S. RUTTEN en A. VAN OEVELEN, *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 5.

²⁷ J. ROZIE, S. RUTTEN en A. VAN OEVELEN, *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 7; W. VANDENBUSSCHE, "Je t'aime..., moi non plus. Over de loyale medewerking aan de bewijsvoering in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht", in T. VANSWEEVELT en B. WEYTS (eds.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (81) 84; W. VANDENBUSSCHE en I. SAMOY, "Uitkeringen tot onderhoud na echtscheiding en het recht op bewijs", *T.Fam.* 2012, 152, nr 1.

²⁸ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 367; W.A.J.P. VAN DEN REEK, *Mededelingsplichten in het burgerlijk procesrecht*, Deventer, WEJ Tjeenk Willink, 1997, 53-54 en 187 e.v.

²⁹ J. ROZIE, S. RUTTEN en A. VAN OEVELEN, *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 7; B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, nr. 65.

2.1. INLEIDING

17. In de continentaal-Europese rechtstraditie werd lange tijd met geen woord gerept over een eventuele waarheids- en volledigheidsplicht in hoofde van de partijen van een burgerlijk proces³⁰. Het beginsel van de partijautonomie werd hoog in het vaandel gedragen. In de rechtsstelsels die zich als eerste onderscheidden van de Napoleontische traditie werd deze opvatting voor het eerst verlaten. Hiertoe gaf Franz Klein het startschot door de waarheids- en volledigheidsplicht op te nemen in het toenmalig nieuwe Oostenrijkse Wetboek, waarna ook de Duitse en Nederlandse wetgever zijn voorbeeld volgden³¹. Ook in de Anglo-Amerikaanse rechtstraditie werd gekozen voor een strengere houding ten opzichte van de procespartijen³².

In wat volgt wordt de waarheids- en volledigheidsplicht in België, Nederland, Duitsland en Engeland uitgebreid in kaart gebracht.

2.2. BELGIË

2.2.1. Algemeen

18. TRADITIONEEL UITGANGSPUNT – Voor wat betreft het aanvoeren van de feiten in een burgerlijk proces, vormen in België traditioneel twee beginselen het uitgangspunt. Ten eerste wordt klassiek aangenomen dat het aanvoeren van de feiten het monopolie van de partijen is en ten tweede zouden de partijen dit monopolie op volledig zelfstandige basis mogen uitoefenen. Er heerst dus een systeem van informatievrijheid³³. Als verantwoording voor deze opvatting, wordt doorgaans snel naar het beschikkingsbeginsel gegrepen. ALLEMEERSCH wijst er echter op dat dit beginsel slechts de verhouding tussen partij en rechter raakt en dus geen rechtvaardiging is voor oneerlijk gedrag ten opzichte van de tegenpartij³⁴. Toch is deze traditionele visie op de rol van de partijen in het burgerlijk proces tot op de dag van vandaag het uitgangspunt in de Belgische wetgeving. In het Gerechtelijk Wetboek is dan ook niets expliciet terug te vinden over het bestaan van een waarheids- of volledigheidsplicht in hoofde van de procespartijen.

19. MOGELIJKE RECHTSGRONDEN - Naast de wetgeving, is er ook in de rechtspraak van het Hof van Cassatie geen expliciete bevestiging van een waarheids- of volledigheidsplicht te vinden³⁵. Toch wordt door sommige rechtsgeleerden geargumenteed dat er in onze rechtsorde wel degelijk sprake is van één of beide van deze plichten. Hiervoor halen ze diverse rechtsgronden aan, waarop hieronder verder zal ingegaan worden.

³⁰ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 34.

³¹ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 35; §178 Oostenrijks ZPO; §138 (1) Duits ZPO; artikel 21 Nederlands Wb. van Burgerlijk Procesrecht.

³² B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 35-36.

³³ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 367.

³⁴ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 375.

³⁵ B. SAMYN, “De bewijslast. Rechtsleer getoetst aan tien jaar cassatierechtspraak – Deel 1”, *P&B* 2009, 8.

2.2.2. Waarheidsplicht

Mogelijke grondslagen

20. SPECIFIEKE GRONDSLAGEN - Zoals hierboven aangegeven, is er nergens in onze wetgeving een uitdrukkelijke algemene grondslag voor de waarheidsplicht te vinden. Wel achtte de wetgever het in twee specifieke situaties noodzakelijk om de procespartijen een waarheidsplicht op te leggen, met name in kader van de toekenning van rechtsbijstand en in kader van de collectieve schuldenregeling, en voorzag hiertoe twee specifieke grondslagen³⁶.

21. ART. 871 GER. W. - Artikel 871 van het Gerechtelijk Wetboek schrijft voor dat de partijen verplicht zijn loyaal mee te werken aan de bewijsvoering. Dit betekent echter nog niet dat de partijen te allen tijde gehouden zijn tot het spreken van de waarheid. Zo is het bijvoorbeeld nog steeds mogelijk om leugenachtige beweringen te doen of beweringen van de tegenpartij leugenachtig te ontkennen, wanneer men weet dat deze toch niet bewezen kunnen worden³⁷.

22. ART. 1133, 1° GER. W. - Ook artikel 1133, 1° van het Gerechtelijk Wetboek zou de indruk kunnen wekken een algemene grondslag voor de waarheidsplicht te voorzien. Dit artikel bepaalt namelijk dat een verzoek tot herroeping van gewijsde kan ingediend worden, indien er persoonlijk bedrog is geweest. Er kan echter niet zomaar aangenomen worden dat elke leugen bedrog uitmaakt in de zin van dit artikel³⁸. In bepaalde rechtspraak en rechtsleer werd een zuivere leugen wel al als dusdanig gekwalificeerd³⁹, maar het Hof van Cassatie heeft nog nooit in die zin geoordeeld. Wel heeft het Hof al uitdrukkelijk geoordeeld dat het kwaadwillig verbergen van bewijsstukken bedrog uitmaakt⁴⁰.

23. BEGINSSEL VAN LOYALE PROCESVOERING - Als er al een algemene grondslag voor de waarheidsplicht in ons recht aanwezig is, zullen we deze dus moeten gaan zoeken buiten de wetgeving. Een veelbelovend beginsel in deze context, is het beginsel van loyale procesvoering, ook wel het beginsel van de goede trouw in het proces of het *fair play* beginsel genoemd. In wat volgt zal de functie die dit beginsel bekleedt in onze huidige rechtsorde en zijn mogelijke rol als grondslag voor de waarheidsplicht, besproken worden.

Volgens THION impliceert loyaal procesgedrag dat de gedragingen van de procespartijen, in het licht van de concrete omstandigheden, de objectieve en marginale toets van de billijkheid, betamelijkheid en redelijkheid

³⁶ Artikelen 698 en 699 Ger. W. m.b.t. rechtsbijstand en artikel 1675/15, §1, 5° Ger. W. m.b.t. collectieve schuldenregeling.

³⁷ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 372.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 372 die verwijst naar Brussel 26 oktober 1983, *Rev.not.b.* 1984, 95; Arbh. Bergen 24 maart 1980, *JTT.* 1980, 229; Rb. Brussel 20 juni 1972, *JT* 1972, 555; A. KOHL, "L'obligation de bonne foi en matière d'allégations et de reception des preuves dans le procès civil", in X (ed.), *La bonne foi*, Luik, Jeune Barreau de Liège, 1990, (411) 435.

⁴⁰ Cass. 8 mei 1958, *Arr. Verbr.* 1958, 709.

doorstaan⁴¹. Concreet is echter nog niet helemaal duidelijk welke specifieke gedragingen hier dan per se strijdig mee zijn. Het Hof van Cassatie heeft in zijn rechtspraak reeds verschillende proceshandelingen als deloyaal bestempeld, zoals het oprekken van een vordering zodat deze een appellabel vonnis oplevert⁴². Een alomvattend beeld over de inhoud van loyaal procesgedrag valt daar echter nog niet uit op te maken. De vergelijking kan gemaakt worden met de leer van het procesrechtsmisbruik, maar er kan zeker niet zomaar gesteld worden dat deloyaal procesgedrag zich voordoet van zodra er sprake is van procesrechtsmisbruik. De onduidelijke begrenzing van beide concepten, laat niet toe om te concluderen dat de ene de negatie inhoudt van de andere⁴³. Wel zijn bepaalde rechtsgeleerden van oordeel dat loyaal procesgedrag in elk geval vereist dat de procespartijen zich onthouden van leugenachtige beweringen en zich inzetten om de rechter een correct beeld te geven van het geschil⁴⁴. De waarheidsplicht wordt dan ook naar voor geschoven als belangrijk aspect van het te goeder trouw procederen⁴⁵. ALLEMEERSCH stelt dat loyaleiteit oprechtheid vereist en beschouwt om die reden het loyaliteitsbeginsel als de natuurlijke grondslag van de waarheidsplicht⁴⁶.

De vraag is echter in welke mate dit beginsel van loyale procesvoering rechtstreekse rechtsgevolgen met zich meebrengt, wat de rechter zou toelaten zich erop te beroepen wanneer hij geconfronteerd wordt met een schending van de waarheidsplicht.

Het Hof van Cassatie heeft zich in zijn rechtspraak al meermaals beroept op het beginsel van loyale procesvoering. Zo oordeelde het Hof onder meer dat een conclusie uit het debat kan worden geweerd als sanctie voor deloyaal procesgedrag⁴⁷. Daarnaast greep het Hof ook naar het loyaliteitsbeginsel om te argumenteren dat een partij aansprakelijk kan worden gesteld voor het veranderen van domicilie of verblijfplaats tijdens een procedure zonder de tegenpartijen hiervan op de hoogte te brengen⁴⁸. Bovendien bracht het loyaliteitsbeginsel het Hof er in twee zaken toe om een middel onontvankelijk te verklaren⁴⁹. Uit onder meer deze voorbeelden blijkt volgens

⁴¹ T. DE JAEGER, “Verstorend procesgedrag: doeltreffend sanctioneren voor een efficiënte procesvoering”, *TPR* 2017, (1215), 1245.

⁴² P. TAELEMAN en J. VAN DONINCK, “Loyale procesvoering: (g)een (algemeen) rechtsbeginsel”, in E. ALOFS e.a. (eds.), *Redelijk eigenzinnig... liber amicorum Eric Brewaeys, Philippe Colle, Erna Guldix en Bruno Maes*, Herentals, KNOPSPublishing, 2022, 4; Cass. 8 januari 2004, *Arr.Cass.* 2004, 13, *RABG* 2004, 607.

⁴³ P. TAELEMAN en J. VAN DONINCK, “Loyale procesvoering: (g)een (algemeen) rechtsbeginsel”, in E. ALOFS e.a. (eds.), *Redelijk eigenzinnig... liber amicorum Eric Brewaeys, Philippe Colle, Erna Guldix en Bruno Maes*, Herentals, KNOPSPublishing, 2022, 4.

⁴⁴ J. ROZIE, S. RUTTEN en A. VAN OEVELEN, *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 3.

⁴⁵ A. HAMMERSTEIN, “Te goeder trouw procederen”, *TPR* 1989, (1595) 1599.

⁴⁶ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 373.

⁴⁷ Cass. 14 maart 2002, www.cass.be.

⁴⁸ Cass. (1e k.) AR C.13.0466.F, 27 november 2014.

⁴⁹ Cass. 16 maart 2012 en Cass. 1 maart 2012, *JT* 2012, 462, noot J.-F. VAN DROOGHENBROECK.

ALLEMEERSCH duidelijk dat het Hof van Cassatie het loyaliteitsbeginsel aanwendt als beginsel waaruit rechtstreeks rechtsgevolgen kunnen afgeleid worden⁵⁰.

Het Hof van Cassatie heeft echter reeds in 1991 aangegeven dat het beginsel van de goede trouw in het burgerlijk proces geen algemeen rechtsbeginsel uitmaakt⁵¹ en is daar sindsdien nog niet uitdrukkelijk op teruggekomen⁵². De geregelde verwijzing naar het beginsel in zijn rechtspraak, zoals hierboven vermeld, en de vermelding door de Franstalige Kamer van een “*principe de loyauté que s'impose aux parties dans le déroulement d'une procédure civile*”,⁵³ wekten bij sommigen echter wel de indruk dat we de richting van erkenning als algemeen rechtsbeginsel opgingen en deze opvatting kreeg reeds jaren met veel enthousiasme navolging van rechtsgeleerden⁵⁴ en magistraten⁵⁵. Bijgevolg beschouwden vele rechtsgeleerden de arresten van de Franstalige kamer van het Hof van 13 december 2019⁵⁶ en 31 januari 2020⁵⁷ als een ware ommekeer in de rechtspraak van het Hof. Daarin werd namelijk uitdrukkelijk gesteld dat er niet zoiets bestaat als een algemeen rechtsbeginsel van procedurele loyaliteit, waardoor dit bijgevolg niet meer inhoudt dan een figuur met morele betekenis.

VAN DROOGHENBROECK uitte zijn verwondering en zelfs verontwaardiging in een uitgebreide noot in het Journal des Tribunaux⁵⁸. Hij wees onder meer op het feit dat de andere twee hooggerechtshoven ook reeds in de voetsporen van het Hof van Cassatie getreden waren en zich dus op het beginsel van loyale procesvoering hadden beroept in bepaalde zaken⁵⁹. Zo weigerde de Raad van State een middel te onderzoeken, omdat het inroepen van dit middel een inbreuk vormde op het beginsel van loyale procesvoering⁶⁰. Het Grondwettelijk Hof heeft op zijn beurt onderzocht of een bepaalde rechtsregel overeenstemt met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, gelezen

⁵⁰ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 38; A. KOHL, “L'obligation de bonne foi en matière d'allégations et de réception des preuves dans le procès civil”, in X (ed.), *La bonne foi*, Luik, Jeune Barreau de Liège, 1990, (411) 413.

⁵¹ Cass. 6 december 1991, *Arr. Cass.* 1991-92, 315.

⁵² P. TAELEMAN en J. VAN DONINCK, “Loyale procesvoering: (g)een (algemeen) rechtsbeginsel”, in E. ALOFS e.a. (eds.), *Redelijk eigenzinnig... liber amicorum Eric Brewaeys, Philippe Colle, Erna Guldix en Bruno Maes*, Herentals, KNOPSPublishing, 2022, 8.

⁵³ Cass. 27 november 2014, *Arr. Cass.* 2014, *JT* 2015, 755, noot T. MALENGREAU.

⁵⁴ J.-F. VAN DROOGHENBROECK, “La loyauté procédurale abjurée” (noot onder Cass. 13 december 2019 en Cass. 31 januari 2020), *JT* 2021, (54) voetmoot 11 en de verwijzingen aldaar.

⁵⁵ B. DECONINCK, “Actuele tendensen inzake proceseconomie. Loyaal procederen in het civiele geding vanuit proceseconomisch perspectief”, in B. TILLEMANN e.a. (eds.), *Actualia Vermogensrecht. Liber Alumnorum Kulak. Als hulde aan Prof. Dr. Georges Marcours*, Brugge, Die Keure, 2005, 727-743.

⁵⁶ Cass. 13 december 2019, *JT* 2021, 53.

⁵⁷ Cass. 31 januari 2020, *JT* 2021, 53-54.

⁵⁸ J.-F. VAN DROOGHENBROECK, “La loyauté procédurale abjurée” (noot onder Cass. 13 december 2019 en Cass. 31 januari 2020), *JT* 2021, 54-57.

⁵⁹ J.-F. VAN DROOGHENBROECK, “La loyauté procédurale abjurée” (noot onder Cass. 13 december 2019 en Cass. 31 januari 2020), *JT* 2021, (54) 55.

⁶⁰ RvS 20 juni 2017, *JT* 2017, 560.

in samenhang met het beginsel van loyale procesvoering⁶¹. VAN DROOGHENBROECK stelde dan ook dat het Hof van Cassatie zijn monopolie op het ontwikkelen van algemene rechtsbeginselen dreigt te verliezen door het bestaan van een beginsel te ontkennen dat reeds was bevestigd door zijn mede-hooggerichtshoven⁶². Daarnaast merkt hij op dat zelfs de wetgever reeds het beginsel van loyale procesvoering had aangewend als argument in de voorbereidende werkzaamheden bij Potpourri IV en dus ook uitging van het bestaan van dit beginsel⁶³. Hij beschouwde de uitspraken van het Hof van Cassatie dus als een ommekeer die een situatie van rechtsonderzekerheid in het leven heeft geroepen.

In de rechtsleer en rechtspraak heerst dus nog onzekerheid over het praktische belang van het beginsel van loyale procesvoering. In elk geval kan gesteld worden dat het beginsel, ook zonder erkenning als algemeen rechtsbeginsel, sterk aanwezig is in het burgerlijk procesrecht en daar dan ook zijn invloed uitoefent⁶⁴. Het maakt volgens het Hof van Cassatie dan wel geen formeel algemeen rechtsbeginsel uit, dat kan ingeroepen door de rechtspraak los van enige andere rechtsregel⁶⁵, maar het kan wel wetgever en rechter inspireren als materieel algemeen rechtsbeginsel dat door zijn abstracte karakter zelf geen concrete rechtsregel omvat⁶⁶. Bovendien tonen TAELEMAN en VAN DONINCK in hun recente bijdrage betreffende het beginsel van loyale procesvoering aan dat de rechter aan de meeste situaties van deloyaal procesgedrag van de partijen passend gevolg kan geven door zich te beroepen op de leer van het procesrechtsmisbruik in combinatie met het juridisch foutbegrip en eventueel aangevuld met het recht van verdediging⁶⁷. Ook wordt op internationaal niveau naar de loyale procesvoering verwezen, meer bepaald in de Model European Rules of Civil Procedure, vervaardigd door het European Law Institute en UNIDROIT. Zo bepaalt Rule 3, (e): *“Parties and their lawyers must act in good faith and avoid procedural abuse when dealing with the court and other parties.”*

Geconcludeerd kan worden dat het beginsel van loyale procesvoering een beginsel is dat, al is het dan misschien niet op een rechtstreekse en autonome manier, in acht wordt genomen door zowel rechtspraak als rechtsleer bij het beoordelen van het procesgedrag van de partijen in een burgerlijk geding. Dit impliceert dat een eerlijke houding vereist wordt tussen de partijen onderling

⁶¹ GwH 26 april 2018, nr. 53/2018, *JT* 2018, 797.

⁶² J.-F. VAN DROOGHENBROECK, “La loyauté procédurale abjurée” (noot onder Cass. 13 december 2019 en Cass. 31 januari 2020), *JT* 2021, (54) 55.

⁶³ Wetsontwerp, *Parl.St.* Kamer 2017-2018, nr. 2827/001, 23.

⁶⁴ P. TAELEMAN en J. VAN DONINCK, “Loyale procesvoering: (g)een (algemeen) rechtsbeginsel”, in E. ALOFS e.a. (eds.), *Redelijk eigenzinnig... liber amicorum Eric Brewaeys, Philippe Colle, Erna Guldix en Bruno Maes*, Herentals, KNOPSPublishing, 2022, 5.

⁶⁵ *Ibid.*, 8.

⁶⁶ P. TAELEMAN en J. VAN DONINCK, “Loyale procesvoering: (g)een (algemeen) rechtsbeginsel”, in E. ALOFS e.a. (eds.), *Redelijk eigenzinnig... liber amicorum Eric Brewaeys, Philippe Colle, Erna Guldix en Bruno Maes*, Herentals, KNOPSPublishing, 2022, 7.

⁶⁷ *Ibid.*, 11.

en ten opzichte van de rechter. Deze opvatting over het burgerlijk proces gaat uit van het bestaan van een waarheidsplicht in hoofde van de procespartijen met de plicht en zelfs noodzaak tot loyaal procesgedrag als grondslag.

Handhaving van de waarheidsplicht

24. STRAFRECHTELIJKE VERVOLGING – Net zoals er in de Belgische wetgeving geen rechtsgrond te vinden is voor de waarheidsplicht, is er evenmin een strafbaarstelling voorzien⁶⁸. Waar het misdrijf valsheid in geschrifte interessant kan klinken in geval van leugenachtige beweringen in conclusies, biedt ook deze strafbaarstelling geen soelaas. Een conclusie is namelijk geen openbaar geschrift in de zin van artikel 194 en volgende van het Strafwetboek⁶⁹. Er zijn slechts twee beperkte mogelijkheden om in de context van de waarheidsplicht te gaan vervolgen. Ten eerste is vervolging mogelijk wanneer de leugenachtige beweringen in kwestie lasterlijke, beledigende of eerrovende tenlasteleggingen uitmaken die vreemd zijn aan de zaak of aan de partijen⁷⁰. Daarnaast kan een partij ook strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden wanneer de tegenpartij hem een eed oplegde of liet opleggen en hij bij het afleggen van die eed leugenachtige beweringen deed⁷¹. Dit laatste wordt slechts zelden gedaan⁷² en neemt ook de mogelijkheid niet weg om tijdens het afleggen van de eed op eerder gedane leugenachtige beweringen terug te komen.

25. ONDERZOEKSPROCEDURE – Bij gebreke aan strafbaarstelling en behoudens de twee voornoemde uitzonderingen, kan er ook geen strafrechtelijke onderzoeksprocedure ingesteld worden naar eventuele inbreuken op de waarheidsplicht. Daarnaast bestaat er ook geen specifieke burgerlijke onderzoeksprocedure die hiertoe kan aangewend worden. Het is dan ook aan de partij die denkt belogen te worden, om op eigen initiatief de waarheid aan het licht te brengen. Dit is niet evident en bovendien zal de partij in kwestie vaak zelf niet doorhebben dat hij belogen wordt⁷³.

26. ONDERZOEKSMATREGELEN – Wel is het zo dat de tijd dat de rechter achterover leunde en passief toekeek hoe de procespartijen de zaak uitvochten, reeds lang achter ons ligt. De rechter kan namelijk een heel aantal onderzoeksmaatregelen ambtshalve opleggen in de hoop op die manier wijzer te worden over de feiten van de zaak⁷⁴. De gedwongen overlegging van bewijsstukken kan in vele gevallen klaarheid scheppen⁷⁵, maar dat is niet het geval wanneer het gaat over feiten die niet bewezen kunnen worden. Een andere

⁶⁸ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 45; A. KOHL, *Procès civil et sincérité*, Luik, Faculté de Droit de Liège, 1971, 150 e.v.

⁶⁹ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 45 die verwijst naar Antwerpen 21 februari 2000, *RW* 2000-01, 1562, noot P. ARNOU; Luik 14 december 1988, *JT* 1989, 256; Corr. Gent 8 december 1992, *RW* 1993-94, 857, noot P. ARNOU.

⁷⁰ Artikel 452, tweede lid Sw.

⁷¹ Artikel 8.33 e.v. BW juncto artikel 226 Sw.

⁷² B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 46.

⁷³ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 47.

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ Artikel 877 e.v. Ger. W.

heel bruikbare onderzoeksmaatregel in deze materie betreft het verhoor van de partijen⁷⁶. Rechtstreeks geconfronteerd met uiteenlopende en diepgaande vragen, zal het vaak moeilijk zijn voor de partijen om leugenachtig uit de hoek te komen. Bovendien geeft een verhoor de rechter ook de mogelijkheid om zaken af te leiden uit intonatie en lichaamstaal, wat niet mogelijk is bij geschreven stukken. Om die redenen heeft deze onderzoeksmaatregel veel potentieel ter handhaving van de waarheidsplicht en in de rechtsleer wordt dan ook betreurd dat in de praktijk vaak nagelaten wordt er gebruik van te maken⁷⁷. Een mentaliteitswijziging bij de rechters is bijgevolg nodig om dit, reeds voorhanden, handhavingsmechanisme tot zijn volle recht te laten komen⁷⁸.

Herstelmaatregelen

27. Wanneer een procespartij een inbreuk heeft gemaakt op de waarheidsplicht, kan dit op verschillende manieren geremedieerd worden, zowel tijdens als na afloop van het geding.

28. IN DE LOOP VAN HET GEDING: VERMOEDEN – In eerste instantie zijn er een aantal herstelmaatregelen mogelijk wanneer de inbreuk reeds aan het licht is gekomen in de loop van het geding. Een eerste heel interessante maatregel betreft de mogelijkheid voor de rechter om uit de leugenachtige gedragingen van een procespartij een feitelijk vermoeden af te leiden omtrent de omstandigheden van de zaak⁷⁹. Deze heel effectieve reactie is wel slechts mogelijk in die gevallen waarin de wet bewijs met alle bewijsmiddelen toelaat⁸⁰.

29. IN DE LOOP VAN HET GEDING: GELDELIJKE HERSTELMAATREGELEN – Daarnaast kunnen er ook enkele geldelijke herstelmaatregelen aangewend worden in de loop van het geding.

Ten eerste voorziet de wet de optie om de partij die de rechtspleging aanwendt voor kennelijk verdragende of onrechtmatige doeleinden, een geldboete op te leggen⁸¹. Zo zal een procespartij die door middel van leugens op manifeste wijze verdragende of onrechtmatige doeleinden nastreeft, een geldboete opgelegd kunnen krijgen⁸².

Bovendien kan deze geldboete ook gecombineerd worden met een schadevergoeding die de gedupeerde partij kan vorderen omwille van het

⁷⁶ Artikel 992 e.v. Ger. W.

⁷⁷ B. CONNEN, “Le rôle et la compétence du juge”, in M. E. STORME en H. CASMAN, *Towards a justice with a human face. The first international congress on the law of civil procedure*, Antwerpen, Kluwer, 1977, (37) 382; R. SOETAERT, “Waarheid in het gewijsde”, in X (ed.), *Recht in beweging. Opstellen aangeboden aan Prof Mr Ridder R. Victor*, Deurne, Kluwer, 1973, (881) 883.

⁷⁸ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, TPR 2004, (29) 48.

⁷⁹ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 387.

⁸⁰ Artikel 8.29 BW.

⁸¹ Art 780*bis* Ger. W.

⁸² J. ROZIE, S. RUTTEN en A. VAN OEVELEN, *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 7.

begane misbruik van procesrecht⁸³. Op die manier kunnen gerechtskosten die zonder het leugenachtige gedrag vermeden hadden kunnen worden, ten laste worden gelegd van de partij die ervoor heeft gezorgd dat ze überhaupt gemaakt zijn. Zo werd een partij die loog over haar financiële toestand, waardoor een getuigenverhoor nodig was en daardoor het proces op kennelijke wijze werd vertraagd, veroordeeld tot een schadevergoeding⁸⁴. Wel is vereist dat het procesrecht op een wijze is misbruikt die kennelijk afwijkt van het gedrag van een normaal zorgvuldige procespartij⁸⁵. Een enigszins sluwe houding van een procespartij zal dan ook niet volstaan, terwijl het opwerpen van en volharden in faliekante leugens, dan weer wel kans maken om als dusdanig gekwalificeerd te worden.

Ten slotte kan aan een schending van de waarheidsplicht ook gevolg gegeven worden door middel van de rechtsplegingsvergoeding⁸⁶. Het is namelijk zo dat deze vergoeding in beginsel een door de Koning bepaald basisbedrag is, dat op verzoek van de winnende partij kan verhoogd worden tot ten hoogste het door de Koning bepaald maximumbedrag. In dat geval houdt de rechter bij zijn beslissing rekening met onder meer de complexiteit van de zaak en het kennelijk onredelijk karakter van de situatie. Een leugenachtige houding van de verliezende partij kan ervoor gezorgd hebben dat de zaak complexer werd of zelfs tot een kennelijk onredelijke situatie heeft geleid. Bijgevolg kan ook de verhoging van de rechtsplegingsvergoeding een mogelijke reactie zijn op de schending van de waarheidsplicht⁸⁷. Dit geldt weliswaar enkel in de hypothese dat de verliezende partij degene was die de schending beging. Daarenboven geldt dat de rechtsplegingsvergoeding ten laste van een verliezende partij die tweedelijns juridische bijstand geniet, beperkt wordt tot het minimumbedrag, waar eveneens van afgeweken kan worden in geval van een kennelijk onredelijke situatie⁸⁸.

30. IN DE LOOP VAN HET GEDING: ONONTVANKELIJKHEID – Wat m.i. geen mogelijke reactie op een schending van de waarheidsplicht is in de loop van het geding, is het onontvankelijk verklaren van de vordering bij gebrek aan belang. Alhoewel DALCQ in de artikelen 17 en 18 van het Gerechtelijk Wetboek een grondslag voor de waarheidsplicht ziet en bijgevolg suggereert dat het belang bij de vordering wegvalt wanneer deze wordt gestaafd met leugenachtige

⁸³ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 49; M. E. STORME, “De goede trouw in het geding? De invloed van de goede trouw in het privaat proces- en bewijsrecht”, *TPR* 1990, (353) nr 82; P. HÖFSTROSSLER, “Bestrijden en vermijden van deloyaal procesgedrag”, in C. AUGHUET e.a. (eds.), *De uitdaging voor de notaris*, (331) 359.

⁸⁴ Voorz. Rb. Brussel 9 maart 1990, *Rev. Trim. Dr. Fam.* 1992, 296.

⁸⁵ J. ROZIE, S. RUTTEN en A. VAN OEVELEN, *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 5; Cass. 17 oktober 2008, AR C.07.0214.N; Cass 31 oktober 2003, AR C.020602.F.

⁸⁶ Artikel 1022 Ger. W.

⁸⁷ P. HÖFSTROSSLER, “Bestrijden en vermijden van deloyaal procesgedrag”, in C. AUGHUET e.a. (eds.), *De uitdaging voor de notaris*, (331) 347.

⁸⁸ Artikel 1022 Ger. W.

beweringen⁸⁹, stelt ALLEMEERSCH terecht dat een legitiem belang eveneens behartigd kan worden aan de hand van leugens⁹⁰. Zo kan een procespartij bijvoorbeeld vrezen dat de waarheidsgetrouwe feiten hem nooit zijn gelijk zullen opleveren bij gebrek aan bewijs en bijgevolg zijn toevlucht zoeken in leugenachtige beweringen.

31. NA AFLOOP VAN HET GEDING: ART. 1133, 1° GER. W. – Daarnaast is het ook denkbaar dat de leugens van een procespartij, en zo ook de schending van de waarheidsplicht, aan het licht komen na afloop van het geding. In dat geval kan de gedupeerde partij zijn toevlucht zoeken in twee mogelijke herstelmaatregelen. Ten eerste kan hij het buitengewone rechtsmiddel van de herroeping van gewijsde instellen conform artikel 1133, 1° Ger. W. Zoals eerder aangehaald⁹¹, voorziet dit artikel dat een verzoek tot herroeping van gewijsde kan worden ingediend indien er persoonlijk bedrog is geweest. Er is geen eensgezindheid over in de rechtsleer of een leugen sowieso bedrog uitmaakt, maar in elk geval wordt aangenomen dat deze mogelijkheid minstens bestaat in het licht van specifieke omstandigheden⁹². Dit geldt eveneens voor het leugenachtig bevestigen en ontkennen van een feit⁹³. Wel is vereist dat wordt aangetoond dat de leugenachtige beweringen de reden zijn dat de rechter in deze of gene zin heeft geoordeeld en dus doorslaggevend waren voor de uitspraak, wat vaak niet evident is⁹⁴.

32. NA AFLOOP VAN HET GEDING: SCHADEVERGOEDING – Daarnaast kan ook op grond van artikel 1382 oud BW of op grond van de leer van het procesrechtsmisbruik schadevergoeding gevorderd worden van de voormalige tegenpartij, zelfs wanneer tegen het vonnis of arrest in kwestie geen verzoek tot herroeping van gewijsde of enig ander rechtsmiddel werd ingesteld.⁹⁵

33. SPECIFIEKE HERSTELMAATREGELEN – Ten slotte combineerde de wetgever de twee specifieke grondslagen voor de waarheidsplicht⁹⁶, in kader van de toekenning van rechtsbijstand en de collectieve schuldenregeling, ook met specifieke herstelmaatregelen. Deze zijn te vinden in de artikelen 698 en 1675/15 van het Gerechtelijk Wetboek.

⁸⁹ R. DALCQ, “Rapports belges. Vérité et justice dans le procès civil”, in X (ed.), *La vérité et le droit, travaux de l'Association Henri Capitant*, Parijs, Economica, 1989, (559) 580 en 588.

⁹⁰ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 49.

⁹¹ *Supra*, randnummer 22.

⁹² B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 50; R. DALCQ, “Rapports belges. Vérité et justice dans le procès civil”, in X (ed.), *La vérité et le droit, travaux de l'Association Henri Capitant*, Parijs, Economica, 1989, (559) 580 en 588.

⁹³ A. VAN OEVELEN, e.a., *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 4.

⁹⁴ Cass. 29 dec 1870, *Pas.* 1879, 65.

⁹⁵ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 50.

⁹⁶ *Supra*, randnummer 20.

2.2.3. Volledigheidsplicht

Mogelijke grondslagen

34. INLEIDING – In voorgaande zagen we dat, vooral op grond van het materieel beginsel van loyale procesvoering, er wellicht kan gesproken worden van een waarheidsplicht in het Belgisch procesrecht. We kunnen ons dan ook de vraag stellen of, naast het opwerpen van leugenachtige informatie, ook het niet opwerpen, oftewel het verzwijgen, van relevante informatie verboden is. Hieronder bekijken we de mogelijke grondslagen voor een volledigheidsplicht in België.

35. SPECIFIEKE GRONDSLAGEN – Zoals reeds gesteld, is er ook voor de volledigheidsplicht geen uitdrukkelijke bepaling te vinden in de Belgische wetgeving die een rechtsgrond voorziet⁹⁷. Wel zijn er opnieuw twee situaties die de wetgever ertoe hebben aangezet om een specifieke grondslag in het leven te roepen. Zo is in kader van een verzoek om een rechterlijke beschermingsmaatregel⁹⁸ en in kader van vorderingen betreffende familiale rechten en verplichtingen⁹⁹, vereist dat bepaalde informatie moet worden vrijgegeven.

36. ART. 1133, 2° GER. W. – Artikel 1133, 2° van het Gerechtelijk Wetboek stelt dat een verzoek tot herroeping van gewijsde kan worden ingediend, indien er na de uitspraak beslissende stukken aan het licht zijn gekomen die door toedoen van de partij waren achtergehouden. Dit wordt door bepaalde rechtspraak beschouwd als de wettelijke grondslag voor de medewerkingsplicht in de bewijsvoering¹⁰⁰, die de partijen ertoe verplicht spontaan of op verzoek van de rechter alle relevante bewijsstukken voor te leggen¹⁰¹. Dit biedt echter nog geen afdoende grondslag om aan te nemen dat er een volledigheidsplicht geldt in het Belgisch burgerlijk proces. Het feit dat men de bewijsstukken die men onder zich heeft, moet overleveren, betekent immers nog niet dat men feiten moet medelen die niet bewezen kunnen worden¹⁰².

37. ART. 1133, 1° GER. W. – Ook kan opnieuw gekeken worden naar artikel 1133, 1° van het Gerechtelijk Wetboek ter verantwoording van het bestaan van een volledigheidsplicht. Dit artikel voorziet dat een verzoek tot herroeping van het gewijsde kan worden ingediend, indien er persoonlijk bedrog is geweest. Indien het louter verzwijgen van relevante informatie zonder meer als bedrog zou kunnen worden gekwalificeerd, zou dit artikel inderdaad een rechtsgrond vormen voor de volledigheidsplicht. In de rechtspraak wordt het verzwijgen van informatie echter slechts als dusdanig gekwalificeerd, wanneer daardoor een

⁹⁷ *Supra*, randnummer 18.

⁹⁸ Artikel 1240, tweede lid Ger. W.

⁹⁹ Artikel 1253 *quinquies* Ger. W.

¹⁰⁰ Luik 8 december 1986, *Pas.* 1987, 45; Brussel 13 mei 1987, *JT* 1987, 613.

¹⁰¹ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 42, voetnoot 34.

¹⁰² B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 377.

valse voorstelling van de feiten wordt bewerkstelligd¹⁰³. De volledigheidsplicht wordt aldus in verband gebracht met de waarheidsplicht. Bovendien oordeelde het Hof van Cassatie dat slechts van bedrog in de zin van dit artikel kan gesproken worden voor zover de procespartij belet dat kennis kan genomen worden van feiten die doorslaggevend kunnen zijn voor het oordeel van de rechter¹⁰⁴. Bijgevolg zal het louter verzwijgen van bepaalde gegevens, niet noodzakelijk bedrog opleveren, zoals vereist in dit artikel.

38. BIJZONDERE MEDEDELINGSPLICHT – Volgens VANDENBUSSCHE is er in ons recht sprake van een bijzondere mededelingsplicht die geldt wanneer de aanvoerende partij te kampen heeft met een informatiedeficit¹⁰⁵. In dat geval is de andere partij ertoe verplicht de informatie waarover hij beschikt, ter kennis te brengen van zijn tegenpartij en van de rechter. VANDENBUSSCHE onderscheidt deze bijzondere mededelingsplicht van de algemene mededelingsplicht of volledigheidsplicht. Bijgevolg gaat hij niet uit van het bestaan van een volledigheidsplicht, maar van een minder doorgedreven en specifieke versie hiervan, waarbij de idee van informatievrijheid nog steeds het uitgangspunt blijft¹⁰⁶.

Het bestaan van deze bijzondere mededelingsplicht wordt afgeleid uit twee zaken. Ten eerste is in een passage van het verslag Van Reepinghen te lezen dat een partij zich niet langer in stilzwijgen en onthouding kan terugtrekken onder het voorwendsel dat de bewijslast op haar tegenpartij rust, indien zij beschikt over elementen van bewijzen waarvan deze laatste nuttig gebruik kan maken¹⁰⁷. De termen stilzwijgen en onthouding leggen de nadruk op de vereiste van het delen van informatie en niet zozeer op het delen van bewijsstukken¹⁰⁸. Ten tweede bestaat er ook rechtspraak van het Hof van Cassatie die vereist dat een procespartij bepaalde informatie deelt ter verduidelijking van de feiten. Zo stelde het Hof in zijn arrest van 18 januari 2007 dat een aannemer uitleg moest geven over de manier waarop hij schade heeft proberen voorkomen en werd een partij in een arrest van 14 november 2013 ook verplicht om informatie te verstrekken over een bepaalde door hem gestelde handeling. In beide gevallen werd naar specifieke informatie gevraagd, eerder dan de partijen in kwestie bewijsstukken te laten overleggen. Deze bijzondere mededelingsplicht wijst dus ook niet op het bestaan van een volledigheidsplicht, maar brengt wel een interessante nuance aan op het beginsel van informatievrijheid.

¹⁰³ Bergen 1 juni 1982, *JT*1985, 608, noot J. LINSMEAU; Arbh. Bergen 24 maart 1980, *JT*1980, 229; Brussel 2 februari 1979, *RW*1979-80, 910; Gent 15 mei 1975, *RW*1975-76, 361.

¹⁰⁴ Cass. 11 mei 2001, *RW*2001-02, 737, noot P. SCHOLLEN.

¹⁰⁵ W. VANDENBUSSCHE, “Je t’aime..., moi non plus. Over de loyale medewerking aan de bewijsvoering in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht”, in T. VANSWEEVELT en B. WEYTS (eds.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (81) 105.

¹⁰⁶ *Ibid.*, 106.

¹⁰⁷ Verslag Van Reepinghen, *Par. St.* Senaat 1963-64, nr. 60, 357.

¹⁰⁸ W. VANDENBUSSCHE, “Je t’aime..., moi non plus. Over de loyale medewerking aan de bewijsvoering in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht”, in T. VANSWEEVELT en B. WEYTS (eds.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (81) 107.

39. DE MEEST ESSENTIËLE FEITEN – Een ander relevant element dat voorkomt in bepaalde rechtspraak is het uitgangspunt dat de partijen ertoe gehouden zijn hun vorderingen minstens te voorzien van de meest essentiële feiten¹⁰⁹. Deze voorzichtige bewoording maakt duidelijk dat ook hier het bestaan van een volledigheidsplicht niet uit kan worden afgeleid. Wel kan de vraag gesteld worden hoe ruim we deze essentiële feiten mogen interpreteren.

40. BEGINSSEL VAN LOYALE PROCESVOERING – Ten slotte kan, net zoals voor de waarheidsplicht, het beginsel van loyale procesvoering mogelijks dienst doen als rechtsgrond voor de volledigheidsplicht. ALLEMEERSCH stelt dat dit beginsel, in combinatie met het beginsel van proceseconomie, niet enkel impliceert dat de partijen gehouden zijn tot het bewerkstelligen van een correcte feitenweergave, maar ook een volledige feitenweergave ten aanzien van hun tegenpartij en de rechter¹¹⁰. VANLERBERGHE merkt terecht op dat, wanneer partijen ervoor kiezen om hun geschil ter beslechting voor te leggen aan een rechter, ze er dan logischerwijs ook toe gehouden zijn deze rechter een volledig beeld te verschaffen van het geschil¹¹¹. In tegenstelling tot de waarheidsplicht, is de meerderheid van de rechtsleer echter nog niet te vinden voor de interpretatie van het beginsel van loyale procesvoering als rechtsgrond voor de volledigheidsplicht. Men houdt hieromtrent nog sterk vast aan het beschikkingsbeginsel en vreest dat een volledigheidsplicht ertoe zou leiden dat de rechter buiten de grenzen van het geschil gaat oordelen¹¹². Bovendien geldt ook hier dat het beginsel van loyale procesvoering uitdrukkelijk is afgewezen als algemeen rechtsbeginsel door het Hof van Cassatie¹¹³.

Handhaving

41. STRAFBAARSTELLING – Net zoals wat geldt voor de waarheidsplicht¹¹⁴, is er in de Belgische strafwetgeving ook geen strafbaarstelling voorzien voor het achterhouden van relevante informatie voor de rechter. Hieruit volgt eveneens dat er geen strafrechtelijk onderzoek kan gevoerd worden en dat het bijgevolg in de handen van de tegenpartij ligt om bepaalde informatie alsnog aan het licht te brengen. Dit is een grote uitdaging, aangezien de partij vaak niet eens op de hoogte zal zijn van het bestaan van bepaalde relevante informatie¹¹⁵.

¹⁰⁹ Antwerpen 21 november 1984, *Limb. Rechtsl.* 1986, 189, noot P. VAN HELMONT.

¹¹⁰ B. SAMYN, “De bewijslast. Rechtsleer getoetst aan tien jaar cassatierechtspraak – Deel 1”, *P&B* 2009, 8; B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 379.

¹¹¹ A. VAN OEVELEN, e.a., *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 7.

¹¹² B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 378; J. VAN DEN HEUVEL en J. DU MONGH, “De waarheidsplicht van de advocaat – bedenkingen bij artikel 444 lid 1 Ger. W.”, in X (ed.), *Liber amicorum Jean-Pierre De Bandt*, Brussel, Bruylant, 2004, (233) 242.

¹¹³ Cass. 13 december 2019, *JT*2021, 53; Cass. 31 januari 2020, *JT*2021, 53-54.

¹¹⁴ *Supra*, randnummer 24.

¹¹⁵ W. VANDENBUSSCHE, “Je t’aime..., moi non plus. Over de loyale medewerking aan de bewijsvoering in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht”, in T. VANSWEEVELT en B. WEYTS (eds.), *Actuele ontwikkelingen in het aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (81) 110.

42. ONDERZOEKSMATREGELEN – Wel heeft de rechter enkele tools om de procespartijen ertoe aan te zetten meer feitelijke informatie te delen dan waartoe ze uit zichzelf misschien geneigd zouden zijn. Ten eerste kan de regelgeving inzake de verplichte overlegging van bewijsstukken hier relevant zijn¹¹⁶. Dit is echter geen oplossing in geval dat het gaat om feiten die niet bewezen kunnen worden en het zijn juist deze feiten die hoofdzakelijk geveiseerd worden door de volledigheidsplicht. Een andere onderzoeksmaatregel die in dit kader ook heel bruikbaar kan zijn, is het verhoor van de partijen¹¹⁷. Net zoals dat de partijen meer moeite zullen hebben met liegen, wanneer ze geconfronteerd worden met rechtstreekse vragen van de rechter, zullen ze ook meer moeite hebben met bepaalde feiten achterhouden. Deze onderzoeksmaatregel heeft dan ook een groot potentieel, dat in de praktijk vaak onderbenut blijft¹¹⁸.

Herstelmaatregelen

43. De herstelmaatregelen die aangewend kunnen worden tegen een partij die bepaalde feitelikheden achterhield, lopen grotendeels gelijk met deze die aangewend kunnen worden tegen een leugenachtige partij.

44. IN DE LOOP VAN HET GEDING: VERMOEDEN – Opnieuw kan uit de ontdekking in de loop van het geding dat bepaalde informatie verzwegen werd, een feitelijk vermoeden worden afgeleid over de overige omstandigheden van de zaak¹¹⁹. De kans is echter reëel dat deze reactie weinig vruchten afwerpt, aangezien de wetenschap dat bepaalde informatie verzwegen is, vaak niet volstaat om te weten wat die informatie nu precies inhoudt. Zo zal een rechter die weet dat gegevens over inkomsten zijn achtergehouden, nog steeds niet weten wat de omvang van die inkomsten nu precies is¹²⁰.

45. IN DE LOOP VAN HET GEDING: GELDELIJKE HERSTELMAATREGELEN – Ook zal een procespartij, wanneer blijkt dat hij door het verzwijgen van bepaalde feiten het proces aanwendde voor kennelijk onrechtmatige of verdragende doeleinden, zich blootstellen aan een mogelijke boete op grond van artikel 780*bis* van het Gerechtelijk Wetboek. Deze boete kan eveneens gecombineerd worden met een schadevergoeding aan de te goeder trouw zijnde tegenpartij wegens misbruik van het procesrecht. Daarnaast zal ook opnieuw aanspraak kunnen gemaakt worden op een verhoogde rechtsplegingsvergoeding, in geval de verliezende partij degene is die bepaalde informatie verzwegen had¹²¹.

¹¹⁶ Artikel 877 e.v. Ger. W.

¹¹⁷ Artikel 992 Ger. W.

¹¹⁸ B. CONNEN, “Le rôle et la compétence du juge”, in M. E. STORME en H. CASMAN, *Towards a justice with a human face. The first international congress on the law of civil procedure*, Antwerpen, Kluwer, 1977, (37) 382; R. SOETAERT, “Waarheid in het gewijsde”, in X (ed.), *Recht in beweging. Opstellen aangeboden aan Prof Mr Ridder R. Victor*, Deurne, Kluwer, 1973, (881) 883.

¹¹⁹ A. VAN OEVELEN, e.a., *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 10; Cass. 17 december 1998, *Arr. Cass.* 1998, 1141.

¹²⁰ A. VAN OEVELEN, e.a., *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 10.

¹²¹ Artikel 1022 Ger. W.

46. NA AFLOOP VAN HET GEDING: ART. 1133, 1° GER. W. – Voor wat betreft de mogelijke herstelmaatregelen post factum, geldt ook hier hetzelfde als bij de waarheidsplicht¹²². Er zal ten eerste een verzoek tot herroeping van het gewijsde kunnen ingediend worden, voor zover het verzwijgen van informatie kan gekwalificeerd worden als persoonlijk bedrog¹²³. Bepaalde rechtspraak nam reeds aan dat het verzwijgen van feiten die een uitspraak hadden kunnen bewerkstelligen in het voordeel van de tegenpartij, bedrog uitmaakt¹²⁴.

47. NA AFLOOP VAN HET GEDING: SCHADEVERGOEDING – Daarnaast zal degene die schade heeft geleden ingevolge het achterhouden van informatie door de tegenpartij, een vordering tot schadevergoeding kunnen instellen op grond van artikel 1382 van het oud Burgerlijk Wetboek of op grond van de leer van het procesrechtsmisbruik.

2.2.4. Besluit

48. VERSCHIL MET STRAFZAKEN – Eén ding staat vast en dat is dat, in tegenstelling tot in strafzaken, de rol van de partijen bij de aanbrengring van de feiten niet zo duidelijk is in de burgerlijke rechtspleging. In strafzaken geldt het adagium ‘*Nemo contra se edere tenetur*’, wat betekent dat niemand verplicht kan worden verklaringen tegen zichzelf af te leggen. Dit impliceert ook dat een partij geen zwaardere straf dreigt te krijgen, wanneer hij blijft ontkennen¹²⁵. Bovendien is ook aangenomen dat artikel 6 EVRM onder meer het zwijgrecht van de beschuldigde in strafzaken omvat. Van een waarheids- en volledigheidsplicht is in strafzaken dus helemaal geen sprake. In het Belgische burgerlijke procesrecht wordt traditioneel ook vanuit die bril naar de rol van de procespartijen gekeken, maar tegenwoordig is dit steeds minder het geval. In lijn met deze tendens, zijn ook de waarheids- en volledigheidsplicht in opgang aan het komen.

49. WAARHEIDSP LICHT – Voor wat betreft de waarheidsplicht, wordt momenteel steeds meer aanvaard dat deze effectief bestaat in het Belgische burgerlijk procesrecht¹²⁶. Daarnaast zijn er ook nog enkele rechtsgeleerden die er ernstige twijfels bij hebben¹²⁷ of het bestaan van de waarheidsplicht zelfs volledig ontkennen¹²⁸. Over het algemeen wordt in de rechtspraak nog veel omzichtiger omgegaan met het aanvaarden van de waarheidsplicht. Opmerkelijk

¹²² *Supra*, randnummer 31.

¹²³ Artikel 1133, 1° Ger. W.

¹²⁴ Bergen 1 juni 1082, *JT* 1985, 608, noot J. LINSMEAU; Arbh. Bergen 24 maart 1980, *JTT*: 1980, 229; Brussel 2 februari 1979, *RW* 1979-80, 910; Gent 15 mei 1975, *RW* 1975-76, 361; Cass. 11 mei 2001, *RW* 2001-02, 737, noot P. SCHOLLEN.

¹²⁵ Cass. 18 januari 1994, *Arr. Cass.* 1994, 64; Cass. 6 maart 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 886; Cass. 10 februari 1988, *Arr. Cass.* 1987-88, 755.

¹²⁶ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 371 en de verwijzingen aldaar.

¹²⁷ P. VASSART, “Les jambes d’Iseult ou le paradoxe de l’avocat”, in X (ed.), *Mélanges offerts à Raymond Vander Elst*, Brussel, Nemesis, 1986, 835 e.v.

¹²⁸ J. VAN DEN HEUVEL en J. DU MONGH, “De waarheidsplicht van de advocaat - bedenkingen bij artikel 444 lid 1 GerW”, in X (ed.), *Liber amicorum Jean-Pierre de Bandt*, Brussel, Bruylant, 2004, (233) 241-242; G. VAN DIEVOET, *Het beroep van advocaat*, Leuven, Acco, 1987, 51.

is dan ook dat het hof van beroep van Luik expliciet aannam dat er zoiets bestaat als een verbod op leugens¹²⁹.

50. VOLLEDIGHEIDSP LICHT – Anders is het voor de volledigheidsplicht. Uit wat voorafgaat, blijkt dat de vraag of er een volledigheidsplicht geldt in het Belgisch burgerlijk proces heel omstreden is en vermoedelijk zelfs negatief moet beantwoord worden. De huidige meerderheidsvisie in België lijkt te zijn dat de procespartijen nog steeds vrijuit kunnen kiezen welke feiten ze aanbrengen, zo lang het achterhouden van informatie geen bedrog uitmaakt¹³⁰. De vraag of het verzwijgen van informatie bedrieglijk is, wordt soms gekoppeld aan de waarheidsplicht¹³¹. Zo stelde STORME dat het verzwijgen van relevante feiten, bedrog uitmaakt wanneer dit ervoor zou zorgen dat bepaalde gedane beweringen een leugen worden. Als voorbeeld haalt hij aan dat het verzwijgen van de betaling van een schuld, de bewering dat er een schuld is in hoofde van de tegenpartij leugenachtig maakt¹³².

2.3. NEDERLAND

2.3.1. Algemeen

51. Ook in Nederland vormden de lijdelijkheid van de rechter en het beginsel van de partijautonomie vroeger het uitgangspunt in het burgerlijk procesrecht. In het begin van de 20ste eeuw gingen in de rechtsleer echter al stemmen op om dit uitgangspunt te herdenken¹³³. Geleidelijk aan deed de waarheidsvinding als beginsel van procesrecht zijn intrede in de rechtsleer¹³⁴. Zo stelde LOCK: “*The pursuit of truth is considered critical to the function of law*”¹³⁵. Deze gewijzigde perceptie op de functie van het burgerlijk proces leidde tot de invoering van artikel 21 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv.) in 2002, dat zowel een waarheids- als een volledigheidsplicht oplegde aan de procespartijen¹³⁶.

Deze bepaling kan echter niet los gezien worden van andere wetgeving, dus al snel rezen vragen over de verenigbaarheid ervan met artikel 24 Rv., dat bepaalt dat de partijen de omvang van de rechtsstrijd bepalen, en artikel 149 Rv., dat bepaalt dat de rechter slechts rekening mag houden met die feiten die door de partijen zijn aangebracht¹³⁷. Daarnaast stelt zich ook de vraag op welke manier

¹²⁹ Luik 30 maart 2004, *JT* 2004, 697.

¹³⁰ A. VAN OEVELEN, e.a., *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 7; B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 44.

¹³¹ B. SAMYN, “De bewijslast. Rechtsleer getoetst aan tien jaar cassatierechtspraak – Deel 1”, *P&B* 2009, 7.

¹³² M. E. STORME, “De goede trouw in het geding? De invloed van de goede trouw in het privaat proces- en bewijsrecht”, *TPR* 1990, (353) 471.

¹³³ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 52.

¹³⁴ J. J. DAMMINGH en L. M. VAN DEN BERG, “Hoe zou u het bewijsrecht willen moderniseren?”, *TCR* 2018, (42) 43.

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ A.I.M. VAN MIERLO, *Parlementaire geschiedenis herziening van het burgerlijk procesrecht*, Deventer, Kluwer, 2002, 77.

¹³⁷ J. J. DAMMINGH en L. M. VAN DEN BERG, “Hoe zou u het bewijsrecht willen moderniseren?”, *TCR* 2018, (42) 45.

deze verplichtingen kunnen gehandhaafd en gesanctioneerd worden in de praktijk. Deze vraagstukken zullen in wat volgt behandeld worden.

2.3.2. Grondslag en draagwijdte

52. ART. 21 RV. – Artikel 21 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering luidt als volgt: “Partijen zijn verplicht de voor de beslissing van belang zijnde feiten volledig en naar waarheid aan te voeren. Wordt deze verplichting niet nageleefd, dan kan de rechter daaruit de gevolgtrekking maken die hij geraden acht.” De wetgever gaf in de parlementaire voorbereidingen aan dat de invoering van dit artikel de codificatie vormt van een reeds langer bestaande ontwikkeling, waarin van partijen verlangd wordt dat zij zich bij het aanvoeren van de feiten onthouden van onwaarheid en onvolledigheid en waarbij op die manier getracht wordt te bevorderen dat de beslissing van de rechter zoveel mogelijk recht doet aan de materiële werkelijkheid¹³⁸. Aangezien artikel 21 Rv. deel uitmaakt van de algemene bepalingen van het wetboek, is het van toepassing op elke procedure die is opgenomen in dat wetboek en in elk stadium van die procedures¹³⁹.

53. DE VOOR DE BESLISSING VAN BELANG ZIJNDE FEITEN – Onder de voor de beslissing van belang zijnde feiten vallen de gronden die tot toe- of afwijzing van de vordering kunnen leiden, de feiten die deze gronden onderbouwen en de stukken die de juistheid van deze feiten aantonen¹⁴⁰. Dit betreft de informatie waarvan de procespartij de feiten en de relevantie kende, maar ook deze informatie waarvan de partij de feiten en de relevantie behoorde te kennen. Bijgevolg hoeft er geen opzet in het spel te zijn om van een schending van de volledigheidsplicht te kunnen spreken¹⁴¹. Verder is in de rechtspraak van de Hoge Raad en in de rechtsleer duidelijk gemaakt dat zelfs feiten die nadelig zijn voor de procespartij in kwestie, kenbaar moeten worden gemaakt ten aanzien van rechter en tegenpartij¹⁴².

54. BEPERKINGEN - Ondanks de ruime interpretatie van artikel 21 Rv. in rechtspraak en rechtsleer, kan het artikel niet onbeperkt toegepast worden. De Nederlandse wetgever heeft in de parlementaire voorbereiding getracht een balans te vinden tussen de waarheids- en volledigheidsplicht en het traditionele uitgangspunt van partijautonomie, neergeschreven in artikel 24 en 149 Rv¹⁴³. Men wijst erop dat het nog steeds de taak van de partijen is om de feitelijke begrenzing van het geschil aan te geven. Er kan enkel geprocedeerd worden over het geschil dat de partijen naar voor schuiven. Wel is het zo dat, eens dit geschil

¹³⁸ R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, nr. 2.4.1; A.I.M. VAN MIERLO, *Parlementaire geschiedenis herziening van het burgerlijk procesrecht*, Deventer, Kluwer, 2002, 152.

¹³⁹ R. EL GAMALI en E.T.T. TAI, “Waarheidsplicht en bewijslastverdeling”, *TCR* 2019, (57) 60.

¹⁴⁰ C. SEINEN, “De waarheidsplicht en de geraden gevolgtrekking anno 2020: een zoektocht naar proportionaliteit”, *TCR* 2020, (33) 33.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² C. SEINEN, “De waarheidsplicht en de geraden gevolgtrekking anno 2020: een zoektocht naar proportionaliteit”, *TCR* 2020, (33), 35; HR 28 september 2001, *NJ* 2002, 104, noot D.W.F. VERKADE; R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, nr. 2.4.1.

¹⁴³ Memorie van toelichting, *Parl. St.* Kamer 1999-2000, nr. 26855/3, 52.

naar voor is geschoven, de partijen ertoe gehouden zijn de rechter toe te laten het op een correcte manier te beslechten. Op dit niveau treedt de waarheids- en volledigheidsplicht in werking en moeten de partijen de rechter alle relevante informatie met betrekking tot het door hen aangegeven geschil, op volledige en waarachtige wijze verschaffen.

55. Naast deze sleutelbepaling, zijn er ook nog heel wat andere bepalingen die betrekking hebben op verschillende aspecten van de waarheids- en volledigheidsplicht.

Zo is er in het Nederlandse recht sprake van een substantiëringsplicht die aan de partijen oplegt om niet enkel de gronden van hun vordering te vermelden in het gedinginleidend stuk, maar ook de mogelijke gronden tot verweer van de wederpartij¹⁴⁴. Op deze manier worden de partijen ertoe aangezet om reeds in de preprocesuele fase hun voorbereidingswerk te doen en feiten aan het licht te brengen, wat de proceseconomie ten goede kan komen¹⁴⁵.

Daarnaast geeft ook het rechtsmiddel van herroeping van gewijsde uiting aan de waarheids- en volledigheidsplicht¹⁴⁶. Door middel van dit rechtsmiddel kunnen immers in kracht van gewijsde gegane vonnissen en arresten die gewezen zijn op basis van bedrog of valse stukken of naar aanleiding van het achterhouden van stukken, geremediateerd worden¹⁴⁷. Deze bepalingen zijn dan ook onlosmakelijk verbonden met de waarheids- en volledigheidsplicht.

2.3.3. Handhaving

56. De procespartijen worden geacht op eigen initiatief de hen opgelegde waarheids- en volledigheidsplicht na te leven. Het zou echter naïef zijn om aan te nemen dat dit in de praktijk effectief altijd het geval is. Bijgevolg beschikt de rechter over enkele middelen om de goede naleving in de hand te werken.

57. ART. 22 RV. – Eerst en vooral is artikel 22 Rv., ingevoerd samen met artikel 21 Rv., hier van belang¹⁴⁸. Dit artikel geeft de rechter de mogelijkheid om de partijen in elke stand van het geding te bevelen om stellingen toe te lichten en bescheiden over te leggen.

De partijen kunnen dit weigeren, indien ze daartoe gewichtige redenen hebben. De parlementaire voorbereidingen verwijzen hierbij naar medische gegevens, vertrouwelijke bedrijfsgegevens en financiële gegevens¹⁴⁹. De rechter zal oordelen of de redenen wel degelijk gewichtig zijn en, indien dit niet het geval is, zal hij uit de weigering de nodige gevolgtrekkingen maken. Daarbij valt te

¹⁴⁴ Artikel 111, derde lid Rv.

¹⁴⁵ J. W. ALT, “Sneller proces mag niet ten koste gaan van waarheidsvinding”, *Advocatenblad* 2017, (54) 56.

¹⁴⁶ R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, nr. 2.4.1.

¹⁴⁷ Artikel 382 Rv.

¹⁴⁸ I. GIESEN, “De (pre)procesuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling”, *TCR* 2002, (85) 87.

¹⁴⁹ A.I.M. VAN MIERLO, *Parlementaire geschiedenis herziening van het burgerlijk procesrecht*, Deventer, Kluwer, 2002, 157.

denken aan het als onjuist aannemen van de stelling van de weigerende partij, het aannemen van een vermoeden ten nadele van die partij en het opleggen van een dwangsom¹⁵⁰. Op deze manier kan de rechter dus het heft in eigen handen nemen en aan de hand van vragen en bevelen tot de kern van de zaak proberen komen.

Belangrijk is dat dit artikel een zelfstandige bevoegdheid voorziet voor de rechter en dus geen vorderingsrecht inhoudt voor de procespartijen. Wel heeft de Hoge Raad geoordeeld dat wanneer een partij een verzoek richt tot de rechter om gebruik te maken van deze bevoegdheid, de rechter dit verzoek niet zonder motivering kan weigeren¹⁵¹. Zo kan er dus een wisselwerking ontstaan tussen de procespartijen en de rechter om samen de naleving van de waarheids- en volledigheidsplicht te bewerkstelligen.

58. INLICHTINGENCOMPARITIE – Een ander krachtig instrument in handen van de rechter is de inlichtingencomparitie van artikel 88 Rv. Deze bepaling staat de rechter toe om een verschijning ter zitting te bevelen om daar inlichtingen in te winnen van de procespartijen. De rechter kan de partijen alle vragen stellen die hij relevant acht en de partijen krijgen ook de gelegenheid om elkaar vragen te stellen. Achteraf wordt een proces-verbaal opgemaakt dat wordt ondertekend door rechter, griffier en partijen.

Op grond van artikel 131 Rv. wordt dergelijke inlichtingencomparatie quasi altijd bevolen na de conclusie van antwoord. In deze gewoonte schuilt veel potentieel, aangezien de mondelinge ondervraging van de partijen de manier bij uitstek is om aan de hand van directe en onverwachte vragen de partijen tot eerlijke antwoorden te brengen. Ook kan waardevolle informatie afgeleid worden uit de houding en non-verbale communicatie van de partijen¹⁵². Toch zien we in de praktijk dat rechters dit instrument op een formalistische, onvoorbereide manier inzetten, wat leidt tot een standaardvonnis, vaak gewezen door een andere rechter dan deze ten gronde¹⁵³. Om het volledige potentieel van de inlichtingencomparitie te benutten, is dan ook een mentaliteitswijziging nodig bij de rechters¹⁵⁴.

59. ANDERE ONDERZOEKSMATREGELN – Naast de inlichtingencomparitie, beschikt de rechter nog over heel wat andere onderzoeksmaatregelen. Zo bestaat er de verplichting om mee te werken aan een deskundigenonderzoek¹⁵⁵ en aan een plaatsopneming door de rechter¹⁵⁶. Ook kan de rechter de partijen

¹⁵⁰ I. GIESEN, “De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling”, TCR 2002, (85) 87.

¹⁵¹ HR 27 maart 2009, NJ 2009, 254.

¹⁵² J. ROZIE, S. RUTTEN en A. VAN OEVELEN, *Zwijgrecht versus spreekrecht*, Intersentia, 2013, 13.

¹⁵³ J. J. DAMMINGH en L. M. VAN DEN BERG, “Hoe zou u het bewijsrecht willen moderniseren?”, TCR 2018, (42), 47-48.

¹⁵⁴ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 48.

¹⁵⁵ Artikelen 196 en 198, derde lid Rv.

¹⁵⁶ Artikel 201, tweede lid Rv.

bevelen om de boeken, bescheiden en geschriften open te leggen die zij op grond van de wet moeten houden, maken of bewaren¹⁵⁷.

De Hoge Raad vult in zijn rechtspraak de bevoegdheden van de rechter met betrekking tot dergelijke onderzoeksmaatregelen in het kader van de waarheidsvinding ruim in¹⁵⁸. In een arrest van 20 december 2013 keurde de Raad bijvoorbeeld goed dat de rechter zelf de nodige berekeningen had gemaakt aan de hand van de gekende financiële gegevens, nadat de partijen in het alimentatiegeschil een deskundigenonderzoek hadden geweigerd¹⁵⁹. Ook oordeelde de Raad in het kader van de uitoefening van gelijkaardige bevoegdheden dat het algemene maatschappelijke belang dat de waarheid in rechte aan het licht komt en het belang dat partij erbij hebben hun stellingen in rechte aannemelijk te kunnen maken, in beginsel zwaarder wegen dan het belang van uitsluiting van onrechtmatig verkregen bewijs¹⁶⁰.

60. PREVENTIEF GEBRUIK – Ten slotte blijkt in de praktijk ook dat rechters artikel 21 Rv. preventief inzetten. Ze wijzen de partijen er expliciet op dat ze ertoe gehouden zijn alle relevante feiten volledig en naar waarheid bekend te maken en dat er gevolgen aan verbonden zullen zijn als ze nalaten dit te doen. Door hen uitdrukkelijk op hun verplichtingen te wijzen, hopen rechters de partijen wakker te schudden en aan te zetten tot meewerking¹⁶¹.

2.3.4. Herstelmaatregelen

Wetgeving

61. DE GEVOLGTREKKING DIE HIJ GERADEN ACHT – Artikel 21 Rv. voorziet dat wanneer een partij de waarheids- of volledigheidsplicht niet naleeft, de rechter daaruit de gevolgtrekking kan maken die hij geraden acht. Deze vaag omschreven sanctie oogt in eerste instantie niet zwaar¹⁶². Toch had de wetgever met zijn woordkeuze niet de bedoeling om de rechters aan te zetten tot het opleggen van lichte sancties. Hij wou daarentegen vermijden dat gedetailleerde sanctionering in de wetgeving te gemakkelijk zou leiden tot een ‘geschil in een geschil’, waarbij uitgebreide discussies ontstaan over de toepasbaarheid van de sanctie, wat te zeer zou afleiden van het eigenlijke geschil¹⁶³. Ook wou de wetgever de rechter de mogelijkheid geven om de sanctie toe te snijden op de omstandigheden van het specifieke geschil¹⁶⁴. Door middel van de vage

¹⁵⁷ Artikel 162 Rv.

¹⁵⁸ C. SEINEN, “De gevolgtrekking die hij geraden acht: sancties op schending van de waarheidsplicht”, *TCR* 2014, (84), 86.

¹⁵⁹ HR 20 december 2013, *RvdW* 2014, 90.

¹⁶⁰ HR 18 april 2014, *J.A.* 2014, 65, noot M.H.J. LUBBERS en P. OSKAM.

¹⁶¹ C. SEINEN, “De waarheidsplicht en de geraden gevolgtrekking anno 2020: een zoektocht naar proportionaliteit”, *TCR* 2020, (33), 38.

¹⁶² H. VAN KATWIJK, “Wanneer wordt zwijgen liegen? En andere dwalingen”, *TVP* 2007, (81) 85.

¹⁶³ C. SEINEN, “De gevolgtrekking die hij geraden acht: sancties op schending van de waarheidsplicht”, *TCR* 2014, (84), 85.

¹⁶⁴ *Ibid.*

omschrijving heeft hij de rechter daar een heel ruime beoordelingsvrijheid gelaten.

62. PARLEMENTAIRE VOORBEREIDINGEN – Wel zijn in de parlementaire voorbereidingen een aantal richtlijnen te vinden over de mogelijke herstelmaatregelen, zonder daarbij te tornen aan de beoordelingsvrijheid van de rechter. Er wordt aangegeven dat een uitsluiting van aanvulling of rectificatie met betrekking tot de onjuiste dan wel achtergehouden feiten in het algemeen niet zinvol is. De achtergehouden feiten kunnen immers ook gunstig zijn voor de wederpartij. Wel kan volgens de wetgever gedacht worden aan het verzwaren van de bewijslast van de nalatige partij, het hem aanrekenen van de proceskosten of het buiten beschouwing laten van nieuwe feiten, wanneer de nalatige partij zijn stellingen wenst uit te breiden nadat de onjuistheid of onvolledigheid ervan is gebleken¹⁶⁵. Het is duidelijk dat de rechter over een ruim scala aan mogelijke herstelmaatregelen beschikt.

Rechtspraak Hoge Raad

63. TWEE UITSPRAKEN IN 2011 – Ook de rechtspraak van de Hoge Raad zorgde voor weinig specificering van de wettelijk voorziene sanctie. In twee uitspraken van 2011¹⁶⁶ nam de Raad het volgende op in zijn overwegingen:

“De rechter mag ambtshalve oordelen dat een van de partijen of beide partijen in strijd heeft dan wel hebben gehandeld met hun in art. 21 bedoelde verplichting en daaraan, ook zonder dat partijen daarover specifiek hebben gedebatteerd, gevolgen verbinden die in overeenstemming zijn met de aard van en de ernst van deze schending van de desbetreffende verplichting. Een verrassingsbeslissing kan dit niet opleveren, tenzij uit het processuele debat blijkt dat partijen met een dergelijke beslissing en de gevolgen daarvan geen rekening behoefden te houden.”

Het is dus aan de feitenrechter om uit de concrete omstandigheden van de zaak af te leiden of er een schending van de waarheids- of volledigheidsplicht begaan is. Deze waardering is van feitelijke aard en kan niet door de Hoge Raad onderzocht worden¹⁶⁷. De Hoge Raad kan enkel marginaal toetsen of de sanctie die de feitenrechter gekozen heeft, in overeenstemming is met de aard en de ernst van de begane schending¹⁶⁸. Slechts voor wat dit laatste punt betreft, stelt de Hoge Raad dus iets hogere eisen dan de wetgever¹⁶⁹.

¹⁶⁵ Nota naar aanleiding van het verslag, *Parl. St.* Kamer 1999-2000, nr. 26855/5, 25.

¹⁶⁶ HR 25 maart 2011, *NJ* 2012, 627; HR 18 november 2011, *RvdW* 2011, 1422.

¹⁶⁷ J.W. ALT, “De waarheidsplicht in het civiele procesrecht”, *Advocatenblad* 2019, 10.

¹⁶⁸ R. EL GAMALI en E.T.T. TAI, “Waarheidsplicht en bewijslastverdeling”, *TCR* 2019, (57) 60.

¹⁶⁹ C. SEINEN, “De gevolgtrekking die hij geraden acht: sancties op schending van de waarheidsplicht”, *TCR* 2014, (84), 86.

Lagere rechtspraak

64. UITEENLOPENDE SANCTIES - De ruime discretionaire bevoegdheid die aan de feitenrechter gelaten wordt door de wetgever en de Hoge Raad, weerspiegelt zich in de praktijk in een uiteenlopende hoeveelheid aan sancties. Steeds meer feitenrechters zien de controle op de naleving van de waarheids- en volledigheidsplicht als een belangrijk onderdeel van hun taak en gaan dan ook op zoek naar een adequate reactie op schendingen¹⁷⁰. Hieronder volgt een gestructureerd overzicht van de belangrijkste sancties die in de praktijk worden opgelegd.

65. ONWEERLEGBAAR VERMOEDEN - Wanneer een procespartij de rechter bewust om de tuin probeert te leiden door hem onjuiste informatie te verschaffen of door relevante informatie achter te houden, wordt veelal een onweerlegbaar vermoeden van juistheid van de stellingen van de tegenpartij aangenomen¹⁷¹. Deze zware sanctie maakt duidelijk dat rechters dergelijk sluw en egoïstisch procesgedrag niet langer tolereren.

66. SANCTIES BIJ SLORDIGHEID - Wanneer de schending van de waarheids- of volledigheidsplicht het gevolg is van slordigheid in het proces, komen uiteenlopendere reacties voor in de praktijk¹⁷². Deze reacties gaan van het aannemen van een weerlegbaar vermoeden van juistheid van de stellingen van de tegenpartij tot het louter benoemen van de schending, wat niet meer inhoudt dan een tik op de vingers¹⁷³. Ook onder meer het afwijzen van nevenvorderingen, het verzwaren van de bewijslast en het veroordelen in (een deel van) de proceskosten komen in de praktijk voor¹⁷⁴. De veroordeling in de proceskosten is een sanctie waar rechters vroeger minder naar grepen, maar die de laatste jaren in opmars is geweest¹⁷⁵.

67. REPEAT PLAYERS EN EX PARTE - Indien we te maken hebben met ‘repeat players’ die herhaaldelijk slordig procesgedrag vertonen, wordt weleens gegrepen naar de zwaardere sancties, die gewoonlijk enkel bij bewuste misleiding van de rechter opgelegd zouden worden. Ook in geval van vorderingen waarbij de rechter ex parte beslist, d.w.z. wanneer degene tegen wie de vordering is gericht niet wordt gehoord, wordt sneller gegrepen naar zwaardere sancties¹⁷⁶.

¹⁷⁰ C. SEINEN, “De gevolgtrekking die hij geraden acht: sancties op schending van de waarheidsplicht”, *TCR* 2014, (84), 93.

¹⁷¹ C. SEINEN, “De gevolgtrekking die hij geraden acht: sancties op schending van de waarheidsplicht”, *TCR* 2014, (84), 93.

¹⁷² *Ibid.*

¹⁷³ C. SEINEN, “De waarheidsplicht en de geraden gevolgtrekking anno 2020: een zoektocht naar proportionaliteit”, *TCR* 2020, (33), 40.

¹⁷⁴ C. SEINEN, “De gevolgtrekking die hij geraden acht: sancties op schending van de waarheidsplicht”, *TCR* 2014, (84), 93.

¹⁷⁵ C. SEINEN, “De waarheidsplicht en de geraden gevolgtrekking anno 2020: een zoektocht naar proportionaliteit”, *TCR* 2020, (33), 46.

¹⁷⁶ C. SEINEN, “De gevolgtrekking die hij geraden acht: sancties op schending van de waarheidsplicht”, *TCR* 2014, (84), 91.

68. HOGER BEROEP – Ook appelrechters hebben zich reeds beroept op artikel 21 Rv. om sancties op te leggen ten aanzien van een inbreukmakende partij. Concreet wezen ze vorderingen in beroep af, wanneer deze gebaseerd waren op informatie die reeds gekend was in eerste aanleg, maar toen niet of foutief openbaar was gemaakt. In dat geval kunnen procespartijen dus niet langer genieten van de herkansingsfunctie die het hoger beroep normaliter biedt¹⁷⁷.

69. MEINEED OF VALSHEID IN GESCHRIFTE – In theorie kunnen sommige schendingen van de waarheidsplicht ook gekwalificeerd worden als meineed of valsheid in geschrifte, waarvan de rechter aangifte zou kunnen doen bij de zogenaamde officier van justitie. De Hoge Raad heeft echter al meerdere arresten geveld waaruit blijkt dat dergelijke reactie doorgaans niet wenselijk is¹⁷⁸. In het licht van de waarheidsvinding, wil men immers de openheid in de gedingvoering bevorderen, wat bemoeilijkt wordt wanneer de partijen bij hun subjectieve feitenaanbrenging de hete adem van strafrechtelijke vervolging in hun nek voelen¹⁷⁹.

70. HERROEPING VAN GEWIJSDE – Ten slotte is het ook mogelijk dat de schending van de waarheids- of volledigheidsplicht slechts aan het licht komt na afloop van de rechtspleging. In dergelijke gevallen werd in het verleden reeds beroep gedaan op het rechtsmiddel herroeping van gewijsde, door de nalatigheid als dusdanig te kwalificeren dat aan de voorwaarden uit artikel 382 Rv. was voldaan¹⁸⁰.

2.3.5. *Besluit*

71. BELANG VAN DE FEITENRECHTSPRAAK – Het belang dat gehecht wordt aan de waarheidsvinding en, meer specifiek, aan de naleving van de waarheids- en volledigheidsplicht door de procespartijen, heeft de laatste decennia een opmerkelijke groei gekend. Dit succes is voor het overgrote deel te danken aan de feitenrechtspraak¹⁸¹. De Nederlandse wetgever bracht deze evolutie weliswaar in een stroomversnelling door de invoering van onder meer artikel 21 in het Wetboek voor Burgerlijke Rechtsvordering, maar door middel van de vage bewoording van de regelgeving legde hij de bal volledig in het kamp van de rechtspraak. De Hoge Raad heeft vervolgens de taak op de schouders van de feitenrechters gelegd, door vrijwel niets bij te dragen aan de invulling van de waarheids- en volledigheidsplicht. De feitenrechters hebben bijgevolg het heft in eigen handen genomen en zijn steeds krachtadiger gaan optreden tegen schendingen van de waarheids- en volledigheidsplicht.

¹⁷⁷ *Ibid*, 89.

¹⁷⁸ HR 30 oktober 2001, *NJ* 2003, 200-202, noot W.D.H. ASSER; HR 30 oktober 2001, *JOL* 2001, 581.

¹⁷⁹ C. SEINEN, “De waarheidsplicht en de geraden gevolgtrekking anno 2020: een zoektocht naar proportionaliteit”, *TCR* 2020, (33), 47.

¹⁸⁰ “Memorie van Toelichting bij het vernieuwde Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering”, in A.I.M. van Mierlo, *Parlementaire geschiedenis herziening van het burgerlijk procesrecht*, Deventer, Kluwer, 2002, 475.

¹⁸¹ C. SEINEN, “De gevolgtrekking die hij geraden acht: sancties op schending van de waarheidsplicht”, *TCR* 2014, (84), 84.

72. MOEILJKHEDEN - Desalniettemin blijven de waarheids- en volledigheidsplicht open normen waarvan de naleving niet zonder meer gecontroleerd kan worden¹⁸². Het kost de rechter moeite om schendingen op deze plichten te identificeren en vervolgens een adequate reactie te geven. Bovendien is in vele gevallen de ‘pakkans’ dermate gering dat het vaak lonend is voor de partijen om alsnog onjuiste informatie te delen of relevante informatie te verzwijgen¹⁸³. Deze procedurele belemmeringen moeten we volgens DE BOCK echter zien als aanleiding om de vraag te stellen hoe we ondanks dit alles toch nog zo veel mogelijk recht kunnen doen aan het belang van de waarheidsvinding¹⁸⁴. Dit is iets waar de Nederlandse feitenrechtters alvast in toenemende mate aan bijdragen, onder goedkeurend oog van de wetgever, de Hoge Raad en de rechtsleer.

2.4. DUITSLAND

2.4.1. Algemeen

73. Alhoewel in Duitsland, als deel van de continentaal-Europese rechtstraditie, het beschikkingsbeginsel een belangrijk uitgangspunt vormt van het burgerlijk procesrecht, werd reeds vroeg in de 20^{ste} eeuw nagedacht over de rol van de materiële waarheid in het proces. Dit leidde in 1933 tot de invoering van §138, eerste lid van de Zivilprozessordnung (ZPO)¹⁸⁵. Dit artikel bepaalt dat de partijen hun verklaringen volledig en naar waarheid dienen aan te voeren en houdt met andere worden een waarheids- en volledigheidsplicht in in hoofde van de procespartijen. Ondanks dat het nog steeds aan de partijen is om de relevante feiten naar voor te brengen en zo de grenzen van het geschil te bepalen¹⁸⁶, zijn ze er sindsdien expliciet toe gehouden om dit op een waarachtige en volledige manier te doen.

Doorheen de jaren heeft deze bepaling verder vorm gekregen in wetgeving, rechtspraak en rechtsleer. Deze evolutie gaat veel verder in de tijd terug dan deze van de waarheids- en volledigheidsplicht in Nederland, die pas in 2002 ingeschreven werd in het Nederlands Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering¹⁸⁷. Hieronder zal dan ook bekeken worden hoe de waarheids- en volledigheidsplicht er vandaag de dag uitziet in Duitsland.

2.4.2. Grondslag en draagwijdte

74. §138, EERSTE LID ZPO - §138, eerste lid ZPO bepaalt het volgende: “De partijen dienen hun verklaringen over de feitelijke omstandigheden volledig en

¹⁸² C. SEINEN, “De waarheidsplicht en de geraden gevolgtrekking anno 2020: een zoektocht naar proportionaliteit”, *TCR* 2020, (33), 47.

¹⁸³ I. GIESEN, “De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling”, *TCR* 2002, (85) 88.

¹⁸⁴ G. DE GROOT, “De vaststelling van feiten in de civiele procedure”, *TCR* 2012, (61) 62.

¹⁸⁵ H. PRÜTTING, “ZPO § 138 ZPO - Erklärungspllicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht”, in X (ed.), *ZPO Kommentar*, München, Luchterhand Verlag GmbH, nr. 1.

¹⁸⁶ H. KOCH en F. DIETRICH, *Civil Procedure in Germany - Suppl. 36*, München, Beck, 2006, 29.

¹⁸⁷ *Supra*, randnummer 51.

naar waarheid aan te geven.”¹⁸⁸ Deze plicht geldt zowel ten opzichte van de tegenpartij als de rechter¹⁸⁹ en geldt in alle procedures van de ZPO en in elke fase van die procedures¹⁹⁰.

75. WAARHEIDSGETROUWHEID - In de rechtsleer wordt standaard aangenomen dat van de partijen geen absolute waarheid wordt verlangd, maar enkel waarheidsgetrouwheid. Zij mogen dan ook geen beweringen doen waarvan ze weten dat ze onwaar zijn of beweringen van de tegenpartij betwisten waarvan ze weten dat ze waar zijn¹⁹¹. Zo lang een partij een bepaald feit dus redelijk waarschijnlijk acht, ondanks grote twijfels, kan hij een bewering in zijn eigen voordeel doen¹⁹². Deze interpretatie van de waarheidsplicht komt overeen met de interpretatie van het begrip in Hoofdstuk 1 van deze masterproef¹⁹³.

In bepaalde Duitse rechtsleer wordt hierbij echter nog een kleine nuance gemaakt. De waarheidsplicht zou enkel leugenachtige beweringen in eigen voordeel verbieden. Zo zou het niet verplicht zijn om een bewering van de tegenpartij, waarvan men weet dat deze niet strookt met de werkelijkheid, te betwisten, voor zover deze niet-betwisting niet tot voordeel van de niet-betwistende partij strekt én de niet-betwisting geen frauduleuze benadeling van een derde met zich meebrengt¹⁹⁴. Andere rechtsleer verwerpt deze visie echter door erop te wijzen dat de waarheidsplicht ook geldt ten opzichte van de rechter en dat het frauduleus benadelen van een derde in de praktijk de enige reden is waarom partijen een bewering ten nadele van zichzelf zouden aanvaarden¹⁹⁵.

76. BEGRENZING VOLLEDIGHEIDSP LICHT - Voor wat betreft de volledigheidsplicht, wordt deze ook in Duitsland beperkt door het beginsel van de partijautonomie. De partijen bepalen de feitelijke grenzen van het geschil en zijn bijgevolg niet verplicht om feiten op te werpen die buiten deze grenzen vallen¹⁹⁶. Ook feiten die strikt gezien buiten de grenzen van het geschil vallen, maar een indicatie kunnen geven van de waarachtigheid van de beweringen van een van de partijen, bijvoorbeeld doordat ze iets zeggen over de geloofwaardigheid van een partij, moeten niet opgeworpen worden¹⁹⁷.

¹⁸⁸ “Die Parteien haben ihre Erklärungen über tatsächliche Umstände vollständig und der Wahrheit gemäß abzugeben.”

¹⁸⁹ I. GIESEN, “De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling”, TCR 2002, (85) 89.

¹⁹⁰ J. FRITSCHKE, “ZPO § 138 Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht”, in X (ed.), Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, München, CH Beck, 2020, nr. 1.

¹⁹¹ C. WOLF en N. ZEIBIG, Evidence in Civil Law - Germany, Maribor, Institute for Local Self-Government and Public Procurement, 2015, 22-23.

¹⁹² J. FRITSCHKE, “ZPO § 138 Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht”, in X (ed.), Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, München, CH Beck, 2020, nr. 3.

¹⁹³ *Supra*, randnummer 13.

¹⁹⁴ J. FRITSCHKE, “ZPO § 138 Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht”, in X (ed.), Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, München, CH Beck, 2020, nr. 12.

¹⁹⁵ A. STADLER, “ZPO § 138 Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht”, in H.-J. MUSIELAK en W. VOIT (eds.), *Zivilprozessordnung: ZPO*, München, Franz Vahlen, 2022, nr. 4.

¹⁹⁶ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 387.

¹⁹⁷ D. VON SELLE, “ZPO § 138 Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht”, in V. VORWERK en C. WOLF (eds.), *BeckOK ZPO*, München, CH Beck, 2022, nr. 29.

Daarentegen hebben de feitelijke grenzen van het geschil geen consequenties voor de waarheidsplicht die op de partijen rust. Ook wanneer bepaalde feiten buiten deze grenzen vallen, zijn de partijen niet gerechtigd erover te liegen¹⁹⁸.

Daarnaast geldt dat, om aan de volledigheidsplicht te voldoen, alle relevante feiten van het geschil kenbaar moeten worden gemaakt. Dit geldt ongeacht of de partijen zich bewust zijn van de relevantie van een bepaald feit¹⁹⁹. Bijgevolg hoeft ook in Duitsland een schending van de volledigheidsplicht niet opzettelijk begaan te zijn.

77. OOK NADELIGE FEITEN - Gelijklopend met de opvatting van Nederland, geldt ook in Duitsland dat feiten die nadelig zijn voor een partij, moeten opgeworpen worden door die partij²⁰⁰. Zelfs wanneer bepaalde feiten het verschil kunnen maken tussen de toe- of afwijzing van een vordering, is de partij in kwestie verplicht ze bekend te maken²⁰¹. Leugens en verzwijging kunnen niet gerechtvaardigd worden door strategische overwegingen²⁰².

Opvallend is wel dat hier in de rechtsleer een grote uitzondering op wordt gemaakt, namelijk in het geval dat de verzwegen feiten lasterlijk of strafbaar zijn ten aanzien van de partij in kwestie²⁰³. Zelfs een dreigende administratieve vervolging zou hiertoe volstaan²⁰⁴. Deze uitzondering wordt terecht bekritiseerd doordat, in tegenstelling tot een getuige die mogelijks tegen zijn wil in het proces betrokken wordt, een procespartij voor eigen rekening procedeert en daar dus de risico's op laster en vervolging moet bijnemen²⁰⁵. Wel is het zo dat deze uitzondering enkel het stilzwijgen van een partij rechtvaardigt en niet het liegen. Wanneer geconfronteerd met een dergelijke stelling, kan de partij die zichzelf wil beschermen, er enkel voor kiezen om te zwijgen. Dit stilzwijgen is vaak niet zonder procedurele consequenties, aangezien de rechter hieruit een conclusie kan trekken in het nadeel van de zwijgende partij²⁰⁶. Bovendien kan het stilzwijgen een niet-betwisting inhouden, waaruit de rechter op grond van §138, derde lid ZPO moet afleiden dat de bewering vast staat.

¹⁹⁸ D. VON SELLE, "ZPO § 138 Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht", in V. VORWERK en C. WOLF (eds.), *BeckOK ZPO*, München, CH Beck, 2022, nr. 29.

¹⁹⁹ A. STADLER, "ZPO § 138 Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht", in H.-J. MUSIELAK en W. VOIT (eds.), *Zivilprozessordnung: ZPO*, München, Franz Vahlen, 2022, nr. 2.

²⁰⁰ H. KOCH en F. DIEDRICH, *Civil Procedure in Germany - Suppl. 36*, München, CH Beck, 2006, 30.

²⁰¹ J. FRITSCHKE, "ZPO § 138 Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht", in X (ed.), *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, München, CH Beck, 2020, nr. 6.

²⁰² *Ibid.*, nr. 5.

²⁰³ H. KOCH en F. DIEDRICH, *Civil Procedure in Germany - Suppl. 36*, München, CH Beck, 2006, 30.

²⁰⁴ J. FRITSCHKE, "ZPO § 138 Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht", in X (ed.), *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, München, CH Beck, 2020, nr. 14.

²⁰⁵ *Ibid.*

²⁰⁶ A. STADLER, "ZPO § 138 Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht", in H.-J. MUSIELAK en W. VOIT (eds.), *Zivilprozessordnung: ZPO*, München, Franz Vahlen, 2022, nr. 3.

Bijgevolg strekt deze uitzondering de procespartij in dergelijke omstandigheden slechts theoretisch tot voordeel.

78. ONRECHTMATIG VERKREGEN BEWIJS - Een laatste beperking die in de rechtspraak weleens aangenomen wordt, maar nog steeds omstreden is, hangt samen met de bepalingen inzake onrechtmatig verkregen bewijs. Wanneer een partij op onrechtmatige wijze bewijsstukken heeft verkregen, kan hij deze in principe niet voorleggen in het proces. Hij kan echter wel zijn bevindingen delen met de rechter en de tegenpartij, waarna de tegenpartij deze ingevolge de waarheidsplicht niet leugenachtig mag betwisten. Betwist hij de bewering echter niet, dan moet deze door de rechter als vaststaand worden beschouwd op grond van §138, derde lid ZPO, waarna bewijs niet langer noodzakelijk is. Deze moedwillige omzeiling van de regelen inzake onrechtmatig bewijs wordt in de rechtspraak weleens teruggedroefd door de geïnteresseerde partij niet te houden aan zijn waarheidsplicht. Sommige rechters vinden deze reactie te verregaand en kiezen voor een gematigdere reactie, bijvoorbeeld door te oordelen dat de niet-betwisting eenmalig geen bekendmaking met zich meebrengt²⁰⁷.

79. GEDURENDE HELE PROCESVERLOOP - Ten slotte wordt in de rechtsleer ook bevestigd dat de waarheids- en volledigheidsplicht geldt gedurende het hele verloop van het proces. Wanneer zich dus nieuwe ontwikkelingen voordoen met betrekking tot de kennis over de feiten die aan de grond liggen van het geschil, moeten deze bekend gemaakt worden aan de rechter en de tegenpartij²⁰⁸. Belangrijk hierbij is dat §290 ZPO slechts correcties van eerder gedane beweringen toelaat, wanneer de eerder gedane beweringen foutief blijken te zijn en dit het gevolg is van een vergissing²⁰⁹. Bijgevolg kan een partij die eerder in het proces opzettelijk heeft gelogen, zijn sanctie wegens schending van de waarheidsplicht niet ontlopen door de waarheid later in het proces aan het licht te brengen²¹⁰.

2.4.3. Handhaving

80. Ook in het Duitse wetboek voor burgerlijke rechtsvordering zijn diverse bepalingen te vinden die de naleving van de waarheids- en volledigheidsplicht bevorderen.

81. §139 ZPO - §139 ZPO is de bepaling bij uitstek die de Duitse rechter een grote rol toebedeelt in zijn zoektocht naar de materiële waarheid. Er wordt uitgebreid beschreven hoe de rechter in dialoog moet gaan met de partijen met

²⁰⁷ *Ibid*, nr. 3a.

²⁰⁸ J. FRITSCHKE, "ZPO § 138 Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht", in X (ed.), *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, München, CH Beck, 2020, nr. 13.

²⁰⁹ "Der Widerruf hat auf die Wirksamkeit des gerichtlichen Geständnisses nur dann Einfluss, wenn die widerrufende Partei beweist, dass das Geständnis der Wahrheit nicht entspreche und durch einen Irrtum veranlasst sei. In diesem Fall verliert das Geständnis seine Wirksamkeit."

²¹⁰ J. FRITSCHKE, "ZPO § 138 Erklärungsspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht", in X, *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, München, CH Beck, 2020, nr. 13.

als doel alle feiten op eenduidige wijze aan het licht te brengen²¹¹. Hij moet met de partijen de feitelijke en juridische aspecten van het geschil bespreken, hen wijzen op eventuele leemten en hen alle mogelijkheden en nuances verduidelijken. Deze zogenaamde Hinweisplicht heeft tot doel zo veel mogelijk recht te doen aan de materiële rechtspositie van de partijen²¹² en een verrassende beslissing te vermijden²¹³.

Het gaat hierbij niet louter om een discretionaire bevoegdheid in hoofde van de rechter, maar om een werkelijke advies- of waarschuwingsplicht die op zijn schouders rust²¹⁴. Deze plicht manifesteert zich van zodra daartoe een concrete aanleiding bestaat, bijvoorbeeld wanneer de rechter vaststelt dat er zich onduidelijkheden of leemten voordoen in het verhaal van de partijen²¹⁵. In dat geval bepaalt het vierde lid van §139 ZPO²¹⁶ dat de rechter zo snel mogelijk aan zijn Hinweisplicht moet voldoen en deze proceshandeling ook schriftelijk moet vastleggen.

Het tweede lid van §139 ZPO²¹⁷ bepaalt verder dat de rechter zijn beslissing kan baseren op een standpunt dat een of beide partijen duidelijk over het hoofd heeft of hebben gezien of irrelevant hebben geacht, voor zover hij hen de mogelijkheid heeft geboden hierover opmerkingen te maken. Op deze manier kan hij het heft in eigen handen nemen en zijn beslissing baseren op de, naar zijn overtuiging, materiële waarheid.

Het is duidelijk dat de Duitse wetgever de rechter met deze bepaling een heel actieve rol heeft willen toebedelen, zowel voor wat de materiële procesvoering als wat de formele procesvoering betreft²¹⁸. Deze actieve houding kent echter zijn grens daar waar de rechterlijke onpartijdigheid niet langer gewaarborgd kan worden²¹⁹.

82. §282 ZPO – Een andere relevante bepaling die gepaard gaat met §139 ZPO is §282 ZPO, ook wel de algemene Prozeßforderungspflicht genoemd. Deze

²¹¹ *“Das Gericht hat das Sach- und Streitverhältnis, soweit erforderlich, mit den Parteien nach der tatsächlichen und rechtlichen Seite zu erörtern und Fragen zu stellen. Es hat dahin zu wirken, dass die Parteien sich rechtzeitig und vollständig über alle erheblichen Tatsachen erklären, insbesondere ungenügende Angaben zu den geltend gemachten Tatsachen ergänzen, die Beweismittel bezeichnen und die sachdienlichen Anträge stellen. Das Gericht kann durch Maßnahmen der Prozessleitung das Verfahren strukturieren und den Streitstoff abschichten.”*

²¹² I. GIESEN, “De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling”, *TCR* 2002, (85) 90.

²¹³ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 51.

²¹⁴ I. GIESEN, “De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling”, *TCR* 2002, (85) 90.

²¹⁵ *Ibid.*

²¹⁶ *“Hinweise nach dieser Vorschrift sind so früh wie möglich zu erteilen und aktenkundig zu machen.”*

²¹⁷ *“Auf einen Gesichtspunkt, den eine Partei erkennbar übersehen oder für unerheblich gehalten hat, darf das Gericht, soweit nicht nur eine Nebenforderung betroffen ist, seine Entscheidung nur stützen, wenn es darauf hingewiesen und Gelegenheit zur Äußerung dazu gegeben hat. Dasselbe gilt für einen Gesichtspunkt, den das Gericht anders beurteilt als beide Parteien.”*

²¹⁸ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 51.

²¹⁹ H. KOCH en F. DIEDRICH, *Civil Procedure in Germany – Suppl. 36*, München, CH Beck, 2006, 29.

bepaling verplicht de partijen om tijdig, meer bepaald voor het sluiten van de mondelinge behandeling²²⁰, al hun vorderingsgronden, verweermiddelen en bewijs te presenteren. De rechter kan ervoor kiezen om stellingen en bewijsmiddelen die niet tijdig aangevoerd zijn, af te wijzen, indien dit tot vertraging van de procedure zou leiden en deze vertraging het gevolg is van grove nalatigheid²²¹. Wanneer de rechter echter niet zou voldaan hebben aan zijn advies- en waarschuwingsplicht uit §139 ZPO, kan hij deze sanctie, ook wel *Präklusion* genoemd, niet toepassen²²². Deze bepaling helpt te bewerkstelligen dat de relevante feiten zo vroeg en volledig mogelijk ter kennis komen van de rechter en de partijen. Een partij die overweegt feiten te verzwijgen die nadelig zijn voor hem, zal door deze bepaling echter hoogstwaarschijnlijk niet tot bekendmaking overtuigd worden, want de sanctie die inhoudt dat de feiten later niet meer kunnen worden opgeworpen, is in dit opzicht niet afschrikkend, maar juist welgekomen²²³.

83. §141 ZPO - Een andere bruikbare onderzoeksmaatregel in het arsenaal van de rechter betreft de mogelijkheid om de partijen tot persoonlijke verschijning te bevelen op grond van §141 ZPO. Dit kan hij doen wanneer hij van oordeel is dat dit nodig is om de feiten op te helderen²²⁴. Als een partij niet ter terechtzitting verschijnt, kan hem een boete opgelegd worden. Deze boete kan echter vermeden worden door het louter verschijnen ter zitting, zelfs al weigert de partij daar te spreken. De partij kan dus strategisch kiezen om al dan niet de vragen van de rechter te beantwoorden²²⁵. Wel is het zo dat stilzwijgen een niet-betwisting kan inhouden in de zin van §138, derde lid ZPO. Deze onderzoeksmaatregel is vergelijkbaar met de inlichtingencomparitie uit het Nederlandse recht en ook hier geldt dat deze pas effectief is wanneer de rechter zich grondig heeft voorbereid en vragen stelt die afgestemd zijn op het concrete geschil en op de partijen. Hiervoor is in hoofde van vele rechters nog een mentaliteitswijziging nodig²²⁶.

84. §448 ZPO - Een gelijkaardige onderzoeksmaatregel waartoe de rechter zich kan wenden is het partijverhoor uit §448 ZPO. Een partijverhoor kan hij opleggen aan een of beide partijen, wanneer het resultaat van de mondelinge behandeling en het eventueel verkregen bewijs hem niet overtuigen van de waarheid of onwaarheid van een bepaald feit²²⁷. Waar §141 ZPO erop gericht is

²²⁰ §296, a ZPO.

²²¹ §296, tweede lid ZPO.

²²² I. GIESEN, "De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling", *TCR* 2002, (85) 90.

²²³ *Ibid*, 88.

²²⁴ §141, eerste lid ZPO: "*Das Gericht soll das persönliche Erscheinen beider Parteien anordnen, wenn dies zur Aufklärung des Sachverhalts geboten erscheint. Ist einer Partei wegen großer Entfernung oder aus sonstigem wichtigen Grund die persönliche Wahrnehmung des Termins nicht zuzumuten, so sieht das Gericht von der Anordnung ihres Erscheinens ab.*"

²²⁵ C. WOLF en N. ZEIBIG, *Evidence in Civil Law - Germany*, Maribor, Institute for Local Self-Government and Public Procurement, 2015, 28.

²²⁶ B. ALLEMEERSCH, "Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces", *TPR* 2004, (29) 48.

²²⁷ "Auch ohne Antrag einer Partei und ohne Rücksicht auf die Beweislast kann das Gericht, wenn das Ergebnis der Verhandlungen und einer etwaigen Beweisaufnahme nicht ausreicht, um seine Überzeugung von der Wahrheit oder Unwahrheit einer zu erweisenden Tatsache zu begründen, die Vernehmung einer Partei oder beider Parteien über die Tatsache anordnen."

om in dialoog te gaan met beide partijen over de feiten in hun geheel, gaat het bij §448 ZPO om een heel specifiek feit waarvan de rechter de waar- of onwaarheid denkt te kunnen vaststellen door middel van een verhoor²²⁸. Het bevel tot partijverhoor moet voldoen aan de voorwaarden beschreven in §359 ZPO, betreffende de inhoud van de bewijsopdracht. Deze bepaling legt aan de rechter onder meer op om de feiten waarover hij door middel van het partijverhoor bewijs wenst te verkrijgen, specifiek aan te duiden.

De conclusie die de rechter vervolgens trekt uit de uitspraken van een of beide partijen gedurende het verhoor, strekt tot bewijs van de waar- of onwaarheid van een bepaald feit. Is de rechter na het verhoor echter nog steeds niet overtuigd, dan kan hij een van de partijen bevelen een eed af te leggen²²⁹. Indien een partij het verhoor of de eedaflegging weigert, beslist de rechter, rekening houdend met de reden van de weigering, of hij het vermeende feit als bewezen beschouwt²³⁰.

Uiteraard is de partij die verhoord wordt, verplicht de waarheid te vertellen. Belangrijk is wel dat deze waarheidsplicht verder gaat dan deze die geldt met betrekking tot beweringen afgelegd buiten een partijverhoor. In deze laatste kan een partij feiten betrekken waarover men onzeker is. Bij een partijverhoor is de partij echter verplicht deze twijfel omtrent de waarachtigheid van een bepaald feit expliciet aan te geven²³¹. Doet hij dit niet, dan schendt hij zijn plicht om het verhoor naar waarheid af te leggen.

Verder kan een partijverhoor ook opgelegd worden wanneer de partij die de bewijslast draagt, verzoekt dit te mogen doen bij wijze van bewijsvoering, en de andere partij hiermee akkoord gaat²³².

2.4.4. Herstelmaatregelen

85. §286 ZPO – Wanneer de rechter vaststelt dat een partij de op hem rustende waarheids- of volledigheidsplicht heeft geschonden, kan hij dit uiteraard niet zomaar laten voorbijgaan. §286 ZPO bepaalt dat de rechter op basis van zijn vrije beoordeling en rekening houden met de volledige inhoud van de terechtzittingen en het resultaat van eventuele bewijsverkrijging, dient te oordelen of een feitelijke bewering als waar of onwaar moet worden beschouwd. Op deze manier kan hij alle bevindingen die hij uit uitspraken en gedragingen van de partijen heeft afgeleid, in overweging nemen. Een logisch gevolg is dan ook dat hij stellingen waarvan hij de leugenachtigheid heeft vastgesteld, buiten beschouwing laat²³³. Hetzelfde geldt voor de hulpargumenten die de partij aan de

²²⁸ C. WOLF en N. ZEIBIG, Evidence in Civil Law - Germany, Maribor, Institute for Local Self-Government and Public Procurement, 2015, 27.

²²⁹ §452, eerste lid ZPO.

²³⁰ §446 ZPO.

²³¹ C. WOLF en N. ZEIBIG, Evidence in Civil Law - Germany, Maribor, Institute for Local Self-Government and Public Procurement, 2015, 28.

²³² §447 ZPO.

²³³ I. GIESEN, “De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling”, *TCR* 2002, (85) 89.

leugenachtige stelling verbonden had²³⁴. Bovendien kan de rechter ook uit het stilzwijgen van een procespartij de nodige conclusies trekken, aangezien dit eveneens deel uitmaakt van de volledige inhoud van de terechtzittingen²³⁵.

86. AFWIJZEN VAN DE VORDERING - Wanneer de leugen een feit betreft dat essentieel was voor de vordering of wanneer een essentieel feit werd verzwegen, blijkt uit de Duitse rechtspraak dat rechters soms beslissen om de vordering in haar geheel af te wijzen²³⁶.

87. STRAFRECHTELIJKE VERVOLGING - Verder stelt §263 van het Duitse Strafwetboek eenieder strafbaar die, met de bedoeling zichzelf of een derde een onrechtmatig financieel voordeel te verschaffen, schade toebrengt aan eigendom van een ander door valse feiten aan te wenden of door ware feiten te verdraaien of te verzwijgen. Hieronder kan ook een schending van de waarheids- of volledigheidsplicht in kader van het burgerlijk proces begrepen worden, voor zover de procespartij liegt of verzwijgt met het oog op een financieel voordeel, wat gewoonlijk het geval is²³⁷. Het tweede lid van het artikel geeft aan dat ook de poging van dit misdrijf strafbaar is. Wanneer de leugen of verzwijging dus tijdig aan het licht komt, waardoor het beoogde financieel voordeel niet wordt bereikt, zal de inbreukmakende procespartij nog steeds vervolgd kunnen worden.

88. RESTITUTIONSKLAGE - Deze strafrechtelijke veroordeling opent de deuren naar het neerleggen van een zogenaamde Restitutionsklage²³⁸. Dit houdt in dat de rechterlijke uitspraak die gedaan was naar aanleiding van een leugenachtige bewering of verzwegen informatie, teniet wordt gedaan, waarna een nieuw oordeel wordt geveld. Hetzelfde is mogelijk wanneer blijkt dat een partij gelogen heeft bij het afleggen van een eed, zoals de rechter hem op grond van §452, eerste lid ZPO kon opleggen²³⁹. Ook kan een Restitutionsklage ingediend worden, wanneer de rechter zich heeft beroept op valse bewijsstukken²⁴⁰. Belangrijk is wel dat de benadeelde partij de leugen of het stilzwijgen pas na het in gezag van gewijsde treden van de uitspraak heeft ontdekt, waardoor hij dus niet de mogelijkheid had om dit tijdens de procedure op te werpen of hoger beroep aan te tekenen²⁴¹.

²³⁴ R. GREGER, “§138 ZPO, Erkläringspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht”, in R. ZÖLLER (ed.), *Zivilprozessordnung*, Keulen, Otto Schmidt, 2020, nr. 7; BGH 4 juli 2019, M.D.R. 2019, 1076.

²³⁵ C. WOLF en N. ZEIBIG, *Evidence in Civil Law - Germany*, Maribor, Institute for Local Self-Government and Public Procurement, 2015, 28.

²³⁶ R. GREGER, “§138 ZPO, Erkläringspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht”, in R. ZÖLLER (ed.), *Zivilprozessordnung*, Keulen, Otto Schmidt, 2020, nr. 7; BAG 24 mei 2018, NJW 2018, 3131; BGH 30 mei 1990, NJW 1990, 1410.

²³⁷ J. FRITSCHE, “ZPO § 138 Erklärungspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht”, in X, *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, München, CH Beck, 2020, nr. 15.

²³⁸ §580, vierde lid ZPO; R. GREGER, “§138 ZPO, Erkläringspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht”, in R. ZÖLLER (ed.), *Zivilprozessordnung*, Keulen, Otto Schmidt, 2020, nr. 7.

²³⁹ §580, eerste lid ZPO.

²⁴⁰ §580, tweede lid ZPO.

²⁴¹ §582 ZPO.

89. SCHADEVERGOEDING – Ten slotte kan de schending van de waarheids- of volledigheidsplicht ook de grondslag uitmaken van een vordering tot schadevergoeding op grond van zowel §823, tweede lid BGB als §826 BGB. Zo kan elke vorm van schade die een partij heeft geleden ten gevolge van een leugen of verzwijging van de tegenpartij, vergoed worden²⁴².

2.4.5. Besluit

90. Ondanks dat de waarheids- en volledigheidsplicht al veel langer geleden een plaats heeft gekregen in het Duitse burgerlijk procesrecht, kent het veel gelijkenissen met zijn Nederlandse variant. De expliciete wetsbepaling ziet er zo goed als hetzelfde uit en ook de interpretatie is gelijkaardig, met uitzondering van enkele specifieke nuances.

Opvallend in het Duitse recht is wel dat de onderzoeksbevoegdheid van de rechter heel uitgebreid beschreven wordt in de wetgeving, onder meer met het omstandige §139 ZPO. Aan de niet-uitoefening van deze bevoegdheden worden vervolgens ook gevolgen verbonden, zoals bijvoorbeeld de onmogelijkheid tot het inroepen van de sanctie van de *Präklusion*²⁴³. Het is duidelijk dat aan de rechter minder ruimte wordt gegeven om te bepalen hoe actief hij zich wil opstellen bij de feitengaring.

Anderzijds is in de rechtspraak en rechtsleer wel minder uitgebreid uitgewerkt op welke manier een schending van de waarheids- en volledigheidsplicht kan worden gereduceerd. We vinden de klassieke herstelmaatregelen, zoals het buiten beschouwing laten van de feiten, strafrechtelijke vervolging en herroeping van gewijsde wel terug, maar verder is er weinig nuance aangebracht gedurende al deze jaren.

2.5. ENGELAND

2.5.1. Algemeen

91. Waar de partijautonomie in de vorige drie continentaal-Europese landen traditioneel een grote rol speelt, is dit in Engeland nog veel meer het geval. De Anglo-Amerikaanse rechtstraditie gaat ervan uit dat het civiel proces ertoe strekt geschillen te beslechten door middel van een strijd tussen de procespartijen²⁴⁴. Hierbij dient de rechter zich te beperken tot het bepalen welke partij zijn zaak het best heeft bewezen, zonder daarbij per se de absolute waarheid na te streven²⁴⁵. Deze grote verantwoordelijkheid van de partijen is een logisch gevolg van hoe het civiel proces er in het verleden uit zag in de Anglo-Amerikaanse rechtstraditie. Daar werd de jury niet enkel ingezet ter beoordeling van de

²⁴² J. FRITSCHKE, “ZPO § 138 Erklärungspflicht über Tatsachen; Wahrheitspflicht”, in X, *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, München, CH Beck, 2020, nr. 15.

²⁴³ *Supra*, randnummer 82.

²⁴⁴ G. L., DAVIES, “Civil justice reform: why we need to question some basic assumptions”, *CJQ* 2006, (32) 33.

²⁴⁵ J. A., JOLOWIEZ, “Adversarial and inquisitorial. Models of civil procedures”, *ICLQ* 2003, (281), 283.

schuldvraag in criminele processen, maar ook om te oordelen over de feiten in civiele processen. Een te actieve rechter dreigde bijgevolg de soevereiniteit van de jury over de feiten van de zaak aan te tasten²⁴⁶.

Wel kent het Engelse recht enkele rechtsfiguren die een invloed hebben op hoe de procespartijen de feiten aanbrenge en in welke mate ze dit naar waarheid en volledigheid doen. Zo zal hieronder onder meer de rol van de *statement of truth* en de methode van *disclosure* besproken worden, die beiden een grote nuance aanbrenge op het accusatoire karakter van het civiele proces.

2.5.2. Grondslag en draagwijdte

92. EXPLICIETE BEPALING – Een expliciete waarheids- en volledigheidsplicht zoals aanwezig in het Nederlandse en Duitse recht, vinden we in het Engelse recht niet terug. Wel zijn er enkele bepalingen te vinden die op een indirecte manier een gelijkaardige plicht creëren in hoofde van de procespartijen.

93. STATEMENT OF CASE – Aan het begin van elke burgerlijke procedure dient de eisende partij een document neer te leggen waarin hij onder meer aangeeft wat de grond van zijn vordering is en welke remedie hij hiervoor wenst te krijgen²⁴⁷. Ook beschrijft hij hierin wat precies de feiten zijn waarop hij zijn vordering baseert²⁴⁸. Vervolgens dient de tegenpartij een schriftelijk verweer op te maken waarin hij aangeeft welke beweringen hij bekennt, betwist of verder bewijs van wil zien²⁴⁹. Indien de verweerder een bewering betwist, moet hij zijn redenen hiervoor aangeven en kan hij zijn eigen feitenversie opnemen in het document²⁵⁰. Wanneer de verweerder een bepaalde bewering niet behandelt, terwijl deze wel gerelateerd is aan de aard van de zaak, zoals hij uiteen heeft gezet in zijn verweerschrift, moet deze als bewezen worden beschouwd²⁵¹. Op deze manier is het feitenrelaas vanuit het perspectief van beide partijen schriftelijk beschikbaar voor elkaar en voor de rechter. Naar deze documenten wordt in het Engelse burgerlijk procesrecht verwezen met de term *statement of case*. Ook documenten die later in de procedure op vraag van de rechter worden opgesteld ter verschaffing of verduidelijking van feitelijke informatie, worden zo genoemd²⁵².

94. STATEMENT OF TRUTH – Een *statement of case* moet gepaard gaan met een *statement of truth*²⁵³. Dit laatste is een schriftelijke verificatie dat de partij in kwestie gelooft dat de feiten opgenomen in het document overeenstemmen met de waarheid²⁵⁴. Ondanks dat een *statement of truth* enkel strekt ter verificatie van

²⁴⁶ *Ibid*, 282.

²⁴⁷ CPR 16.2.

²⁴⁸ CPR 16.4, (1), (a).

²⁴⁹ CPR 16.5, (1).

²⁵⁰ CPR 16.5, (2).

²⁵¹ CPR 16.5, (3).

²⁵² CPR 2.3.

²⁵³ CPR 22.1, (1).

²⁵⁴ CPR 22.1; (4); CPR 22.1, Practice Direction 2.1: *“I believe that the facts stated in this document are true. I understand that proceedings for contempt of court may be brought against anyone who*

de waarachtigheid van de inhoud van documenten, houdt deze processuele verplichting indirect een waarheidsplicht in met betrekking tot de gehele feitenvoorstelling van de procespartijen. Het is namelijk zo dat hun feiten worden opgenomen in een document, het statement of case, en bijgevolg geverifieerd moeten worden door een statement of truth. Wel lijkt deze waarheidsplicht iets strikter geïnterpreteerd te worden dan in Nederland en Duitsland²⁵⁵. De partij in kwestie moet namelijk het volgende verklaren: “I believe that the facts stated in this document are true”. Daarmee geeft hij aan overtuigd te zijn van de waarheid van de feiten, waarbij het niet volstaat overtuigd te zijn dat de feiten niet onwaar zijn. Het aanwenden in het eigen voordeel van twijfel omtrent de waarachtigheid van feiten, kan in het Engelse recht dus niet.

95. PREPROCESSUEEL OPTREDEN – Deze waarheidsplicht geldt niet enkel voor feiten die gedurende de procedure opgenomen worden in documenten, maar ook wanneer dit voorafgaand aan de procedure gebeurt. Potentiële procespartijen worden namelijk geacht om voorafgaand aan het starten van een procedure de nodige informatie uit te wisselen opdat ze onder meer elkaars standpunt en intentie zouden kennen²⁵⁶. Hierbij dienen ze de richtlijnen uit de specifieke pre-action protocols te volgen of, bij gebreke daarvan, de algemene Practice Direction met betrekking tot het preprocesueel optreden. Gewoonlijk bestaan deze stappen erin dat de potentiële eiser zijn vordering en een samenvatting van de feiten neerschrijft en bezorgt aan de potentiële verweerder, waarna deze binnen een redelijke termijn zijn visie op de vordering en de feiten schriftelijk ter kennis brengt²⁵⁷. In lijn met wat geldt voor het statement of case, geldt dat wanneer er zich leugens bevinden in de schriftelijk uitgewisselde informatie, er sancties kunnen volgen²⁵⁸. Uit rechtspraak blijkt dat een procedure tot het opleggen van dergelijke sancties zelfs mogelijk is zonder dat de beoogde vordering uiteindelijk werd ingesteld²⁵⁹.

96. DISCLOSURE – Wat de volledigheidsplicht betreft, is in het Engelse recht het systeem van disclosure relevant. Deze typisch Anglo-Amerikaanse rechtsfiguur beoogt de procespartijen ertoe aan te zetten alle relevante documenten met elkaar te delen. Concreet moeten de partijen, wanneer de rechter het geven van disclosure oplegt, elkaar een lijst geven van alle documenten waarover ze beschikken of beschikt hebben²⁶⁰, waarna ze de kans krijgen om elkaars documenten, indien mogelijk, te onderzoeken²⁶¹. Een partij kan zich gedurende de procedure niet beroepen op een document dat niet is bekendgemaakt of waarvan hij weigert deze te laten onderzoeken door de tegenpartij²⁶². Naast het overzicht van documenten omvat de lijst ook een disclosure statement²⁶³. Hierin

makes, or causes to be made, a false statement in a document verified by a statement of truth without an honest belief in its truth.”

²⁵⁵ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 374.

²⁵⁶ CPR Practice Direction on Pre-Action Conduct and Protocols, part 3.

²⁵⁷ CPR Practice Direction on Pre-Action Conduct and Protocols, part 6.

²⁵⁸ CPR Practice Direction on Pre-Action Conduct and Protocols, part 2.

²⁵⁹ EWCA Civ 8 november 2019, *Jet 2 Holidays Ltd v. Hughes*, 1858.

²⁶⁰ CPR 31.10.

²⁶¹ CPR 31.3.

²⁶² CPR 31.21.

²⁶³ CPR 31.10, (5).

geeft de opstellende partij aan in welke mate hij op zoek is gegaan naar de relevante elementen, dat hij begrijpt wat de verplichting van disclosure inhoudt en dat hij die naar zijn overtuiging heeft volbracht³⁶⁴.

97. DRAAGWIJDTE VOLLEDIGHEIDSP LICHT - De verplichting tot *disclosure* houdt duidelijk een vorm van volledigheidsplicht in, waarbij het *disclosure statement* de formele bevestiging betreft dat de partij gelooft aan deze plicht te hebben voldaan. Deze verplichting is echter minder verregaand dan zijn Nederlandse en Duitse variant. Hij omvat namelijk enkel feitelijke informatie die in documenten te vinden is en dus geen informatie die onder geen enkele vorm is opgeslagen. Wel is het zo dat de term ‘document’ in de Engelse wettekst vrij ruim wordt geïnterpreteerd. Het omvat alles waarin informatie met welke beschrijving dan ook is opgenomen³⁶⁵, waaronder onder meer brieven, spraakopnames, SMS-en en dergelijke kunnen vallen. Ook betreft de verplichting tot *disclosure* niet enkel documenten die de partij fysiek in zijn bezit heeft of had, maar ook documenten waarvan hij het recht heeft of had om deze te bezitten, zonder dit recht uit te oefenen, en zelfs documenten waarvan hij het recht heeft of had deze te inspecteren of kopiëren³⁶⁶. Ten slotte geldt de verplichting zowel voor documenten die in het eigen voordeel zijn, als voor documenten die in het voordeel van de tegenpartij zijn³⁶⁷.

Anderzijds zijn er ook enkele beperkingen op de verplichting tot *disclosure*. Uiteraard moeten de bekend te maken documenten relevant zijn óf kunnen zijn voor de beoordeling van het geschil in kwestie³⁶⁸. Ook mogen de procespartijen hun zoektocht naar de relevante documenten beperken tot een redelijke zoektocht³⁶⁹, met inachtnaam van het proportionaliteitsbeginsel³⁷⁰. De wettekst specificeert enkele factoren om het criterium van relevantie verder in te vullen, zoals onder meer het aantal betrokken documenten en de aard en complexiteit van de procedure³⁷¹. Op deze manier heeft de wetgever de kosten van *disclosure* enigszins proberen beperken, beseffende dat exhaustieve naleving vaak niet mogelijk is omwille van praktische redenen³⁷².

De verplichting tot *disclosure* geldt gedurende de hele procedure³⁷³. Wanneer een partij dus op een later moment kennis neemt van het bestaan van een relevant document, moet hij de wederpartij daar onmiddellijk van in kennis stellen³⁷⁴.

³⁶⁴ CPR 31.10, (6).

³⁶⁵ CPR 41.4.

³⁶⁶ CPR 31.8.

³⁶⁷ CPR 31.6.

³⁶⁸ CPR 31.5, (3), (a).

³⁶⁹ CPR 31.7, (1).

³⁷⁰ CPR 31, Practice Direction 31A.2.

³⁷¹ CPR 31.7, (2).

³⁷² A. HIGGENS, “Open door disclosure in civil litigation”, *E. & P.* 2012, (298), 302.

³⁷³ CPR 31.11, (1).

³⁷⁴ *Ibid.*, (2).

2.5.3. Handhaving

98. Ook het Engelse burgerlijk procesrecht voorziet enkele wetsbepalingen die de naleving van de waarheids- en volledigheidsplicht, zoals deze zich voordoet in de Engelse wetgeving, in de hand werken.

99. GEBREK AAN STATEMENT OF TRUTH - Ten eerste worden er aan een gebrek aan *statement of truth* enkele processuele gevolgen verbonden. Wanneer een document niet geverifieerd is door een *statement of truth*, kan de rechter, al dan niet op verzoek van de tegenpartij, eisen dat dit gebeurt²⁷⁵. Specifiek voor een *statement of case* geldt dat, wanneer deze niet is geverifieerd door een *statement of truth*, de partij het niet kan aanwenden als bewijs van de zaken die erin zijn opgenomen²⁷⁶. Ook kan de rechter ervoor kiezen om het *statement of case* uit de debatten te weren, opnieuw al dan niet op verzoek van de tegenpartij²⁷⁷. Met deze bepalingen heeft de wetgever getracht te verzekeren dat de partijen een *statement of truth* hechten aan hun documenten en zo op een heel bewuste manier de waarachtigheid van hun beweringen beoordelen.

100. BEVEL TOT PERSOONLIJKE VERSCHIJNING - Verder is de rechter bevoegd om de persoonlijke verschijning van een partij te bevelen²⁷⁸. Hij kan zelf bepalen welke gevolgen hij verbindt aan het niet-opdagen van de partij in kwestie²⁷⁹. Dit bevel kan hij bijvoorbeeld opleggen wanneer hij denkt aan de hand van een mondelinge conversatie dichter te kunnen komen tot de waarheid van het geschil.

101. BEVEL TOT TOELICHTING - Ook los van een mondeling verhoor, kan de rechter op eender welk moment een partij bevelen om een bepaalde zaak te verduidelijken of om additionele informatie te verschaffen over een bepaalde zaak, ongeacht of hier in een *statement of case* reeds naar verwezen werd²⁸⁰. De partij aan wie het bevel gericht is, moet vervolgens zijn antwoord schriftelijk indienen en ter kennis brengen van de tegenpartij binnen een door de rechter bepaalde termijn²⁸¹. Ook dit is een heel effectief instrument om de partijen tot waarheid en volledigheid te dwingen. Bovendien maakt dit schriftelijk antwoord ook een *statement of case* uit die bijgevolg moet voorzien worden van een *statement of truth*²⁸².

102. BEVEL TOT DISCLOSURE - Voor wat betreft de handhaving van de volledigheidsplicht, vormt uiteraard het bevel tot *disclosure* het belangrijkste instrument. Hierboven werd reeds beschreven hoe deze onderzoeksmaatregel normaliter in zijn werk gaat²⁸³. Belangrijk is echter ook dat de rechter een heel

²⁷⁵ CPR 22.4.

²⁷⁶ CPR 22.2, (1), (b).

²⁷⁷ CPR 22.2, (1), (a).

²⁷⁸ CPR 3.1, (2), (c).

²⁷⁹ CPR 3.1, (3), b.

²⁸⁰ CPR 18.1, (1).

²⁸¹ CPR 181, (3).

²⁸² CPR 22.1, (1).

²⁸³ *Supra*, randnummer 96.

belangrijke rol speelt in het vormgeven ervan. Hij kan namelijk op eender welk moment richtlijnen geven over hoe de *disclosure* moet gebeuren en onder meer bepalen welke zoektochten moeten worden ondernomen, binnen welke termijn dit moet gebeuren en wat vereist is met betrekking tot documenten die niet langer bestaan²⁸⁴. Ook kan de rechter, naast het bevel tot algemene *disclosure*, de partijen verplichten tot specifieke *disclosure*. Hierbij geeft hij de opdracht om een specifiek document of categorie van documenten bloot te leggen en/of een specifieke zoekopdracht te verrichten²⁸⁵. Door op een heel actieve manier op te treden in de *disclosure* procedure kan de rechter dus bijdragen aan de naleving van de volledigheidsplicht. Bovendien kan hij er ook toe bijdragen dat de volledigheidsplicht reeds in een heel vroege fase, namelijk voorafgaand aan de procedure, wordt nageleefd. Hij kan namelijk een verzoek van een potentiële partij inwilligen om een potentiële tegenpartij te verplichten tot *disclosure* van alle relevante documenten die mogelijks deel kunnen uitmaken van een daaropvolgende procedure²⁸⁶. Door middel van deze preprocesuele *disclosure* kan bewerkstelligd worden dat de verwachte procedure eerlijk verloopt, dat deze wordt vermeden of dat kosten worden beperkt²⁸⁷.

2.5.4. Herstelmaatregelen

103. Wanneer een procespartij een inbreuk maakt op de waarheids- of volledigheidsplicht, zoals die zich in het Engelse recht voordoet, kan op enkele specifieke manieren gereageerd worden door de rechter.

104. UIT DE DEBATTEN WEREN – Ten eerste kan de rechter beslissen een *statement of case* uit de debatten te weren, wanneer deze een inbreuk vormt op de waarheids- of volledigheidsplicht²⁸⁸. Wanneer de eisende partij heeft gelogen in het *statement of case* waarin hij zijn vordering heeft neergelegd en beargumenteerd, zal de rechter deze vordering dus niet langer beoordelen. Dit geldt ook wanneer de leugen slechts betrekking heeft op een deel van die vordering. Wanneer de vorderende partij dus wel degelijk een rechtmatige vordering heeft, maar deze leugenachtig heeft uitgebreid in zijn *statement of case*, zal hij de hele vordering verliezen²⁸⁹.

Wel is er in de rechtspraak onenigheid over de vraag of de rechter het *statement of case* dat de vordering omvat ook aan het einde van de procedure nog uit de debatten kan weren. In de zaak *Ul-Haq* (2009)²⁹⁰ heeft het hof van beroep geoordeeld dat, voor zover de rechter de leugenachtige vordering van de rechtmatige kan onderscheiden, hij een oordeel moet treffen aan de hand van

²⁸⁴ CPR 31.5.

²⁸⁵ CPR 31.12.

²⁸⁶ CPR 31.16, (2).

²⁸⁷ CPR 31.16, (2), d.

²⁸⁸ CPR 3.4, (2), c.

²⁸⁹ A. HIGGINS, “Open door disclosure in civil litigation”, *E. & P.* 2012, (298), 308; A. ZUCKERMAN, “Must a fraudulent litigant be allowed to think: if the fraud is successful, I will gain much; if it is not, I will still recover my legitimate claim?”, *CJQ* 2011, (1), 4.

²⁹⁰ EWCA Civ 9 juni 2009, *Ul-Haq v. Shah*, 542.

het bewijs dat doorheen de procedure is aangeleverd²⁹¹. Het verwerpen van een vordering zou immers slechts een instrument zijn om aan het begin van de procedure in te grijpen vooraleer kosten verspild worden²⁹². In de zaken *Arrow Nominees (2000)*²⁹³ en *Zahoor (2009)*²⁹⁴ werd daarentegen aangenomen dat de rechter op eender welk moment een *statement of case* uit de debatten mag weren, zelfs al blijkt pas op het einde van de procedure dat deze leugenachtig was²⁹⁵.

105. CONTEMPT OF COURT PROCEEDING – Een ander mogelijk gevolg dat aan een inbreuk op de waarheids- of volledigheidsplicht kan verbonden worden, is de start van een *proceeding for contempt of court*, letterlijk vertaald als een procedure voor minachting van de rechtbank²⁹⁶. Wanneer een partij een *statement of truth* hecht aan een document of een *disclosure statement* opmaakt, zonder oprecht te geloven in de juistheid ervan, kan dergelijke procedure gestart worden.

De rechter kan ervoor kiezen om de procedure op eigen initiatief te starten door de inbreukmakende partij te dagvaarden en van de tegenpartij redelijke en proportionele steun te eisen²⁹⁷. Daarnaast kan ook een partij een *contempt of court* procedure starten door hiertoe een aanvraag in te dienen²⁹⁸. De start van de procedure is dan afhankelijk van de toestemming van de rechter in kwestie²⁹⁹. In de rechtspraak zijn voor deze toestemming enkele criteria ontwikkeld. Zo moeten er reeds sterke *prima facie* aanwijzingen zijn van de inbreuk, moet de procedure in overeenstemming zijn met het algemeen belang en moet de procedure proportioneel zijn met de inbreuk en in overeenstemming zijn met een hoger doel³⁰⁰. In een zaak waarin toestemming werd gevraagd om *committal proceedings* te starten, oordeelde de lagere rechter dat het algemeen belang geen procedure vereiste doordat de verweerder meteen na de aanvraag zijn initiële vordering had ingetrokken³⁰¹. Het hof van beroep oordeelde daaropvolgend dat, alhoewel de vroegtijdige beëindiging een factor is die in overweging moet genomen worden, dit geen absoluut obstakel vormt om toestemming te verlenen. Listige procespartijen zouden in dat geval immers gewoon onjuiste vorderingen kunnen neerleggen, waarna ze deze zomaar kunnen intrekken, wanneer de onjuistheid ervan ontdekt wordt³⁰². Het Hof wijst

²⁹¹ A. ZUCKERMAN, “Must a fraudulent litigant be allowed to think: if the fraud is successful, I will gain much; if it is not, I will still recover my legitimate claim?”, *CJQ* 2011, (1), 13.

²⁹² *Ibid.*, 7.

²⁹³ EWCA Civ 22 juni 2000, *Arrow Nominees Inc v. Blackledge*, 59.

²⁹⁴ EWCA Civ 3 juli 2009, *Masood v. Zahoor*, 650.

²⁹⁵ A. ZUCKERMAN, “Must a fraudulent litigant be allowed to think: if the fraud is successful, I will gain much; if it is not, I will still recover my legitimate claim?”, *CJQ* 2011, (1), 14.

²⁹⁶ CPR 32.14; CPR 31.23.

²⁹⁷ CPR 81.6.

²⁹⁸ CPR 81.3, (1).

²⁹⁹ CPR 81.3, (5), (b).

³⁰⁰ EWHC 24 juli 2008, *Kirk v. Walton*, 1780.

³⁰¹ EWCA 17 mei 2019, *Zurich Insurance Plc v. Romaine*, 851.

³⁰² *Ibid.*

er bovendien op dat minachting van de rechtbank publiek wangedrag uitmaakt, dat met *committal proceedings* moet kunnen geremediateerd worden³⁰³.

Eens de toestemming is verleend, kan de procedure van start gaan. Oordeelt de rechter daar dat de verweerder zich effectief schuldig heeft gemaakt aan *contempt of court*, dan kan hij verregaande sancties opleggen. Deze variëren van een boete tot zelfs een gevangenisstraf³⁰⁴.

2.5.5. Besluit

106. Alhoewel er geen expliciete waarheids- en volledigheidsplicht is ingeschreven in het Engels burgerlijk procesrecht, kunnen we toch iets gelijkaardigs afleiden uit verschillende wetsbepalingen. De combinatie van de regels omtrent *statement of case*, *statement of truth* en *disclosure* legt aan de procespartijen een vergelijkbare waarheids- en volledigheidsplicht op zoals we hebben gezien in Nederland en Duitsland. De Engelse waarheidsplicht is wel iets strikter doordat hij zich ook verzet tegen het voorstellen van een twijfelachtige bewering als zekerheid. De volledigheidsplicht is dan weer iets beperkter doordat het feitelijke informatie die op geen enkele manier is opgeslagen in een document, niet omvat. Wel kan geredeneerd worden dat het weglaten van informatie waardoor een leugenachtig beeld wordt geschept, onder de regels omtrent het *statement of truth* valt.

107. Naast het gebrek aan expliciete wettelijke grondslag voor de waarheids- en volledigheidsplicht in het Engelse recht, zijn er ook geen specifieke sancties voorzien. Wel kan er beroep gedaan worden op twee meer algemene herstelmaatregelen: het uit de debatten weren van een *statement of case* en het starten van een *contempt of court* procedure. Beiden zijn het relatief ingrijpende reacties die hard kunnen aankomen voor de inbreukmakende partij. Wel moet een aanvraag tot het starten van een *contempt of court* procedure eerst goedgekeurd worden door de rechter. Deze goedkeuring dient als filter om te vermijden dat kleine inbreuken op deze wijze worden vervolgd.

Het feit dat deze reacties relatief zwaar zijn, kan goed uitkomen, aangezien het slagen van het systeem van *disclosure* en *statements of truth* heel sterk afhangt van de medewerking van de partijen³⁰⁵. Het achterhouden van documenten en informatie is in sommige omstandigheden heel gemakkelijk. In die gevallen kunnen de zware sancties die de procespartijen boven het hoofd hangen misschien een duwtje in de goede richting geven.

3. Evaluatie van de gelijkenissen en verschillen in het licht van enkele beginselen

³⁰³ *Ibid.*

³⁰⁴ CPR 81.9.

³⁰⁵ A. HIGGENS, "Open door disclosure in civil litigation", *E. & P.* 2012, (298), 308.

2.6. INLEIDING

108. In het vorige hoofdstuk hebben we een algemeen beeld verkregen over de wijze waarop de waarheids- en volledigheidsplicht zich voordoet in België, Nederland, Duitsland en Engeland. Waar in België niet met zekerheid kan worden bevestigd dat er een waarheids- en volledigheidsplicht geldt ten aanzien van de partijen in een burgerlijk proces, is dit in Nederland, Duitsland en Engeland wel het geval. Uit de analyse van de waarheids- en volledigheidsplicht in deze drie rechtssystemen bleek duidelijk dat, hoewel vele elementen gemeenschappelijk zijn aan twee of drie van de landen, er ook veel verschillende accenten worden gelegd en nuances worden gemaakt. De vraag stelt zich dan ook welke elementen het meest voldoen aan de doelstellingen van de burgerlijke procedure.

109. Om deze vraag te beantwoorden, worden in wat volgt de drie varianten vergeleken aan de hand van het beschikkingsbeginsel, het beginsel van de proceseconomie en het beginsel van de waarheidsvinding. Deze beginselen geven allen invulling aan de taakverdeling van partijen en rechter. Dit wordt ook bevestigd door Rule 2 van de ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil procedure, die bepaalt dat de partijen, hun raadslieden en de rechter “*must cooperate to promote the fair, efficient and speedy resolution of the dispute*”³⁰⁶. De vereiste van samenwerking, hangt samen met de draagwijdte van het beschikkingsbeginsel in de burgerlijke procedure. Daarnaast is voor een rechtvaardige beslechting van een geschil, zoals verder besproken wordt³⁰⁷, de waarheidsvinding essentieel. Ten slotte verlangt het beginsel van de proceseconomie dat de procedure efficiënt en vlot verloopt. Tussen alle drie de uitgangspunten moet bijgevolg een balans gevonden worden om zo tot een optimale invulling van de waarheids- en volledigheidsplicht te komen.

2.7. BESCHIKKINGSBEGINSEL

2.7.1. Inleiding

110. Het beschikkingsbeginsel, of het beginsel van partijautonomie, geeft aan de partijen van een burgerlijke procedure de bevoegdheid om de grenzen van dat proces op autonome wijze te bepalen. Dit belangrijke beginsel geeft dus invulling aan de taak van de partijen in een burgerlijke procedure³⁰⁸ en werd door het Hof van Cassatie erkend als algemeen rechtsbeginsel³⁰⁹. Daar tegenover staat de taakinfilling van de rechter, die erin bestaat het door de partijen begrensd

³⁰⁶ ELI/UNIDROIT, *ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure*, https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf, (2021), 36.

³⁰⁷ *Infra*, randnummer 132.

³⁰⁸ A. HENDRICKX, “De ambtshalve toepassing van bewijsregels, een taak voor de actieve rechter. Een algemene, bijzondere en rechtsvergelijkende analyse van de taakverdeling tussen rechter en partijen in het licht van de cassatierechtspraak en het nieuwe bewijsrecht”, *TPR* 2020, (509) 517.

³⁰⁹ Cass. 28 oktober 2011, *Pas.* 2011, 2392; Cass. 18 maart 2011, *RW* 2011-12, 1470.

geschil te beslechten door er de relevante rechtsregels op toe te passen³¹⁰. Deze traditionele taakverdeling wordt weerspiegeld in het bekende adagium ‘*Da mihi factum, dabo tibi ius.*’ Waar deze bevoegdheden op het eerste zicht duidelijk afgebakend lijken te zijn, rijzen in de praktijk vele vragen over de concrete invulling ervan.

111. ASPECTEN VAN HET BESCHIKKINGSBEGINSEL - We kunnen het beschikkingsbeginsel herkennen in meerdere aspecten van de burgerlijke procedure. Een eerste aspect betreft de bevoegdheid van de partijen om te bepalen of ze hun geschil al dan niet beslecht willen zien door een rechter³¹¹. De keuze om een burgerlijke procedure te starten, is strikt een kwestie van de potentiële procespartijen. Daarnaast komt het aan de procespartijen toe te bepalen welke personen ze in de procedure wensen te betrekken³¹². Vervolgens is het ook aan hen om hun eis en verweer invulling te geven³¹³. Het zijn de partijen die aangeven wat het voorwerp van hun vordering is, meer bepaald datgene wat ze uit de procedure wensen te verkrijgen³¹⁴, en wat de oorzaak van hun vordering is, namelijk het geheel van de feiten die ze aan hun vordering ten grondslag leggen³¹⁵. Ten slotte zijn het ook de procespartijen die in onderlinge overeenstemming kunnen bepalen het geding vroegtijdig te beëindigen³¹⁶. Op internationaal niveau, zijn al deze aspecten van de partijautonomie te vinden in principle 10 van de ALI/UNIDROIT principles³¹⁷:

10. Party Initiative and Scope of the Proceeding

- *10.1 The proceeding should be initiated through the claim or claims of the plaintiff, not by the court action on its own motion.*
- *10.2 (...)*
- *10.3 The scope of the proceeding is determined by the claims and defenses of the parties in the pleadings, including amendments.*
- *10.4 (...)*
- *10.5 The parties should have a right to voluntary termination or modification of the proceeding or any part of it, by withdrawal, admission, or settlement. (...)*

³¹⁰ A. HENDRICKX, “De ambtshalve toepassing van bewijsregels, een taak voor de actieve rechter. Een algemene, bijzondere en rechtsvergelijkende analyse van de taakverdeling tussen rechter en partijen in het licht van de cassatierechtspraak en het nieuwe bewijsrecht”, *TPR* 2020, (509) 518.

³¹¹ *Ibid.*, 519.

³¹² *Ibid.*

³¹³ *Ibid.*

³¹⁴ Antwerpen 20 januari 2014, *NJW* 2015, 20, noot C. VAN SEVEREN.

³¹⁵ Cass. 14 april 2005, AR C.03.0148.F.

³¹⁶ A. HENDRICKX, “De ambtshalve toepassing van bewijsregels, een taak voor de actieve rechter. Een algemene, bijzondere en rechtsvergelijkende analyse van de taakverdeling tussen rechter en partijen in het licht van de cassatierechtspraak en het nieuwe bewijsrecht”, *TPR* 2020, (509) 519.

³¹⁷ Principle 10 ALI/UNIDROIT, *ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*, <https://www.unidroit.org/instruments/civil-procedure/ali-unidroit-principles/>, (2006).

Het is vooral het aspect van de autonome invulling van voorwerp en oorzaak, dat in de rechtspraak en rechtsleer vele vragen oproept en dat uiterst relevant is in het licht van de waarheidsvinding.

112. TAAK VAN DE RECHTER – Zoals gezegd, dragen de partijen de feiten van het geschil aan en past de rechter daar vervolgens het recht op toe. Hierbij is de rechter niet gebonden aan de juridische kwalificatie die de partijen aan de feiten hebben toegekend. Hij mag daarentegen de naar zijns inziens van toepassing zijnde rechtsgronden zelf opwerpen en eventueel afwijken van de door de partijen gegeven juridische omschrijving³¹⁸. De rechter is hiertoe zelfs verplicht, wanneer de toepassing van bepaalde rechtsregels noodzakelijkerwijze volgt uit de door de partijen *in het bijzonder* aangevoerde feiten³¹⁹. Dit omvat de feiten waarop de partijen zich steunen ter staving van hun vorderingen³²⁰.

113. BINDENDE PRINCIPES TEN AANZIEN VAN DE RECHTER – De rechter is bij de uitoefening van zijn bevoegdheden gebonden aan enkele principes, ter vrijwaring van het beschikkingsbeginsel dat geldt in zijn relatie met de procespartijen³²¹.

114. NIET-BETWISTE FEITEN – Een eerste uitgangspunt is dat feiten die niet worden betwist door de partijen, als vaststaand moeten worden beschouwd³²². De rechter moet aldus de vrijheid van de partijen respecteren om geen verweer te voeren tegen bepaalde stellingen, voor zover deze de openbare orde of het dwingend recht niet schenden³²³, en daarbij afstand te doen van mogelijke voordelen die een betwisting hun kan bieden³²⁴. Hierbij gaat het weliswaar enkel om stellingen die door beide partijen op een bewuste manier worden aanvaard. Hoewel hierover discussie bestaat in de Belgische rechtsleer, kan geargumenteed worden dat uit het loutere stilzwijgen van een partij, niet zomaar een niet-betwisting kan worden afgeleid, die als aanvaarding moet worden beschouwd³²⁵. Twijfelt de rechter over de intentie die achter de niet-betwisting schuilt, dan moet hij verifiëren in welke mate dit al dan niet een bewuste keuze was. Dit element van het beschikkingsbeginsel vereist van de rechter dan ook een actieve en oplettende houding en is geen vrijgeleide om achterover te leunen van zodra een stelling niet uitdrukkelijk betwist wordt³²⁶.

³¹⁸ A. HENDRICKX, “De ambtshalve toepassing van bewijsregels, een taak voor de actieve rechter. Een algemene, bijzondere en rechtsvergelijkende analyse van de taakverdeling tussen rechter en partijen in het licht van de cassatierechtspraak en het nieuwe bewijsrecht”, *TPR* 2020, (509) 519.

³¹⁹ *Ibid.*

³²⁰ Cass. 5 september 2013, AR C.12.0599.N.

³²¹ A. HENDRICKX, “De ambtshalve toepassing van bewijsregels, een taak voor de actieve rechter. Een algemene, bijzondere en rechtsvergelijkende analyse van de taakverdeling tussen rechter en partijen in het licht van de cassatierechtspraak en het nieuwe bewijsrecht”, *TPR* 2020, (509) 520.

³²² B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 297.

³²³ A. HENDRICKX, “De ambtshalve toepassing van bewijsregels, een taak voor de actieve rechter. Een algemene, bijzondere en rechtsvergelijkende analyse van de taakverdeling tussen rechter en partijen in het licht van de cassatierechtspraak en het nieuwe bewijsrecht”, *TPR* 2020, (509) 523.

³²⁴ R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, 96.

³²⁵ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 301.

³²⁶ R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, 99.

115. ONVERANDERLIJKHEID VOORWERP VAN DE VORDERING – Een tweede principe dat uitwerking geeft aan het beschikkingsbeginsel, is het principe dat de rechter het voorwerp van de vordering niet mag wijzigen. Het voorwerp betreft datgene wat de eiser wil bereiken met de vordering, oftewel de aanspraak die hij meent te hebben op grond van de concrete feiten³²⁷. De rechter mag niet *extra petita* oordelen, wat betekent dat hij niet mag oordelen over zaken die niet gevorderd zijn en dus niet binnen het voorwerp vallen. Ook is een oordeel *ultra petita* niet toegelaten, waarbij de rechter meer zou toekennen dan datgene wat gevorderd is³²⁸. Daartegenover staat dat de rechter geen element van de vordering achterwege mag laten in zijn beoordeling, wat een oordeel *infra petita* zou uitmaken³²⁹. Wel zien we in rechtspraak dat het voorwerp van de vordering naar zijn essentie kan geïnterpreteerd worden. Zo oordeelde het hof van beroep van Antwerpen dat het toekennen van een vergoeding wegens huurachterstal en een schade- en verbrekingsvergoeding, terwijl een verbrekingsvergoeding gevorderd was, geen uitspraak *extra petita* uitmaakt, aangezien de essentie van het voorwerp erin bestond geldelijke compensatie te verkrijgen voor contractuele wanprestatie³³⁰. Daarnaast heeft de rechter uiteraard ook de bevoegdheid om minder toe te kennen dan gevorderd werd³³¹. De vordering bindt de rechter dus niet op een manier dat moet gekozen worden tussen alles of niets.

116. REGELMATIG AANGEVOERDE FEITEN – Een derde belangrijk aspect van het beschikkingsbeginsel betreft de verplichting in hoofde van de rechter om zich enkel te steunen op feiten die, op regelmatige wijze, zijn aangevoerd door de procespartijen. Dit principe wordt vaak in één adem genoemd met het principe van de lijdelijkheid van de rechter. De rechter zou zich moeten weerhouden van actieve feitenvergaring en wachten tot de procespartijen hem hun versie van de feiten voorschotelen³³². Het principe dat de rechter zich enkel kan steunen op feiten aangevoerd door de partijen, sluit echter een actieve houding van de rechter bij de feitenvergaring niet uit. Zo stelt de Nederlandse wetgever in parlementaire stukken het volgende:

*“De lijdelijkheid heeft slechts betrekking op de aard en inhoud van het geding, doch slaat niet op de vaststelling van de feiten, het vinden van de waarheid tussen de tegenover elkaar staande feitelijke standpunten van partijen.”*³³³

De rechter moet zich er weliswaar van onthouden feiten te betrekken die buiten de door de partijen geschetste grenzen van het geschil vallen, maar binnen die feitelijke grenzen heeft hij veel meer ruimte om actief op te treden³³⁴. Dit is een logisch gevolg van de onderzoeksbevoegdheden die hem bij wet

³²⁷ Antwerpen 20 januari 2014, *NJW* 2015, 20, noot C. VAN SEVEREN.

³²⁸ Artikel 1138, 2° Ger. W.

³²⁹ Art 1138, 3° Ger. W.

³³⁰ Antwerpen 20 januari 2014, *NJW* 2015, 20, noot C. VAN SEVEREN.

³³¹ R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, 90.

³³² *Ibid*, 85.

³³³ *Ibid*, 111.

³³⁴ *Ibid*, 102.

worden toegekend. Dit zouden immers holle bepalingen zijn, indien het de rechter niet zou toegestaan zijn op zoek te gaan naar de feiten van het geschil en daarmee de feitenvoorstelling van de partijen aan te vullen. Dit aspect van het beschikkingsbeginsel kan dan ook zo geïnterpreteerd worden dat de rechter actief kan optreden ter aanvulling van de feiten, zo lang hij hierbij binnen de grenzen blijft die de partijen hebben vooropgesteld³³⁵. Dit moet hem in staat stellen om een rechtvaardige beslissing te nemen over het geschil dat is voorgelegd door de procespartijen. Ook de ALI/UNIDROIT-principles gaan uit van deze opvatting. In Principle 22³³⁶ wordt onder meer bepaald dat de rechter alle relevante feiten en bewijsmiddelen in overweging moet nemen en hierbij kan uitgaan van een feitelijke interpretatie die afwijkt van deze van de partijen, waarbij in de toelichting wordt aangegeven dat de partijen de omvang van de procedure bepalen.

117. RECHT VAN VERDEDIGING – Dit brengt ons bij het vierde en laatste gevolg dat het beschikkingsbeginsel heeft voor de taak van de rechter in het burgerlijk proces. De rechter mag dan wel bevoegd zijn om op eigen initiatief feitelijke informatie in te winnen, hij is hierbij gehouden het recht van verdediging van de partijen te respecteren. Dit principe vereist dat de partijen zich moeten kunnen uitlaten over elk feitelijk en juridisch element dat relevant is voor de beoordeling van het geschil³³⁷. Wanneer de rechter dus de feitenvoorstelling van de partijen aanvult, zal hij de partijen de kans moeten geven om hierover tegenspraak te voeren, en daartoe indien nodig de debatten heropenen³³⁸. In de Nederlandse rechtspraak van de Hoge Raad wordt een rechterlijke uitspraak die gebaseerd is op elementen waarover de partijen geen tegenspraak hebben kunnen voeren, een ‘verrassingsbeslissing’ genoemd³³⁹.

2.7.2. Rechtsvergelijking: de waarheids- en volledigheidsplicht in het licht van het beschikkingsbeginsel

118. BESCHIKKINGSBEGINSEL ALS VERANTWOORDING VOOR GEBREK AAN WAARHEIDS- EN VOLLEDIGHEIDSPLICHT – Het Belgisch burgerlijk procesrecht kent aan de procespartijen het monopolie toe om de feiten aan te dragen, een bevoegdheid die ze op zelfstandige basis kunnen uitoefenen³⁴⁰. Ondanks dat dit uitgangspunt al vaak in vraag is gesteld in rechtspraak en rechtsleer, heeft de wetgever er nog weinig tot geen nuance op aangebracht. Zo vinden we in de

³³⁵ A. HENDRICKX, “De ambtshalve toepassing van bewijsregels, een taak voor de actieve rechter. Een algemene, bijzondere en rechtsvergelijkende analyse van de taakverdeling tussen rechter en partijen in het licht van de cassatierechtspraak en het nieuwe bewijsrecht”, *TPR* 2020, (509) 526.

³³⁶ Principle 22 ALI/UNIDROIT, *ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*, <https://www.unidroit.org/instruments/civil-procedure/ali-unidroit-principles/>, (2006).

³³⁷ A. HENDRICKX, “De ambtshalve toepassing van bewijsregels, een taak voor de actieve rechter. Een algemene, bijzondere en rechtsvergelijkende analyse van de taakverdeling tussen rechter en partijen in het licht van de cassatierechtspraak en het nieuwe bewijsrecht”, *TPR* 2020, (509) 532.

³³⁸ Art 774 Ger. W.

³³⁹ A. HENDRICKX, “De ambtshalve toepassing van bewijsregels, een taak voor de actieve rechter. Een algemene, bijzondere en rechtsvergelijkende analyse van de taakverdeling tussen rechter en partijen in het licht van de cassatierechtspraak en het nieuwe bewijsrecht”, *TPR* 2020, (509) 532.

³⁴⁰ *Supra*, randnummer 18.

huidige wetgeving omtrent de burgerlijke procedure bijvoorbeeld geen waarheids- of volledigheidsplicht terug in hoofde van de partijen. Het beschikkingsbeginsel wordt weleens ingeroepen ter verantwoording van deze ruime bevoegdheden in hoofde van de partijen. ALLEMEERSCH wijst er echter op dat dit beginsel slechts de verhouding tussen procespartijen en rechter raakt en dus geen excuus kan zijn voor sluw procesgedrag tussen de partijen onderling³⁴¹. Bovendien zien we dat onder meer Nederland en Duitsland een expliciete waarheids- en volledigheidsplicht kennen, terwijl ook in deze landen het beschikkingsbeginsel het traditionele uitgangspunt vormt³⁴². Hierboven zagen we ook dat in Engeland, waar het burgerlijk proces sinds jaar en dag een sterk accusatoir karakter heeft, een vorm van waarheids- en volledigheidsplicht in de wetgeving vervat ligt.

Hieronder zal dan ook bekeken worden in welke mate de invoering van een waarheids- en volledigheidsplicht in hoofde van de partijen in het burgerlijk proces, in overeenstemming kan worden gebracht met het fundamentele beschikkingsbeginsel zoals hierboven besproken.

119. VERENIGBAARHEID NEDERLANDSE EN DUITSE WAARHEIDS- EN VOLLEDIGHEIDSPLICHT MET BESCHIKKINGSBEGINSEL – De waarheids- en volledigheidsplicht in Nederland en Duitsland houdt in dat de procespartijen ertoe gehouden zijn de feiten naar waarheid en volledigheid aan te voeren³⁴³. Dit lijkt op het eerste zicht op heel gespannen voet te staan met het beschikkingsbeginsel. Waar dit beginsel de partijen de vrijheid geeft om het voorwerp en de oorzaak van het geschil in te vullen, worden ze door middel van de waarheids- en volledigheidsplicht grondig in hun vrijheid beperkt. Van de partijen wordt namelijk geëist dat ze dit op een waarachtige en volledige manier doen. Deze verplichtingen hoeven echter niet noodzakelijk geheel onverenigbaar te zijn met het beschikkingsbeginsel. In beide gevallen zijn ze namelijk onderworpen aan bepaalde beperkingen met het oog op het vrijwaren van de autonomie van de partijen.

Ten eerste wordt algemeen aangenomen in de rechtsleer omtrent deze bepalingen dat de waarheids- en volledigheidsplicht zich slechts opdringt binnen de grenzen van het geschil³⁴⁴. De procespartijen zijn dus nog steeds degenen die de buitengrenzen van het geschil bepalen, waardoor ze niet verplicht kunnen worden om feiten die daarbuiten vallen in het geding te betrekken.

Bovendien beperkt de volledigheidsplicht zich in beide gevallen ook tot de voor de beoordeling relevant zijnde feiten³⁴⁵. De procespartijen hoeven dus niet in alle extensie de meest irrelevante details aan het licht te brengen. Wel geldt zowel in Nederland als in Duitsland dat ook feiten die nadelig zijn voor de

³⁴¹ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 375.

³⁴² *Supra*, randnummers 51 en 73.

³⁴³ Artikel 21 Rv; §138, eerste lid ZPO.

³⁴⁴ *Supra*, randnummers 54 en 76.

³⁴⁵ *Supra*, randnummers 53 en 76.

partij in kwestie, onthuld moeten worden³⁴⁶. Dit vormt weliswaar een significante beperking op de vrijheid van de procespartijen om hun feitenvoorstelling in alle vrijheid te geven, maar kan anderzijds verantwoord worden met de pragmatische reden dat een expliciete waarheids- en volledigheidsplicht anderszins nutteloos zou zijn. Geen enkele partij onthoudt zich er immers van feiten aan het licht te brengen die voordelig zijn voor de eigen zaak. In Duitsland wordt op dit principe een toegeving gedaan in het voordeel van de partijautonomie door te stellen dat lasterlijke of strafbare feiten niet openbaar moeten worden gemaakt. Deze vaak bekritiseerde uitzondering gaat echter vaak slechts op in theorie, aangezien het de rechter vrijstaat gevolgtrekkingen af te leiden uit het stilzwijgen van een partij³⁴⁷.

120. Verenigbaarheid Engelse waarheids- en volledigheidsplicht met het beschikkingsbeginsel – Ook het Engelse systeem kent geen onbeperkte waarheids- of volledigheidsplicht.

Wel is het zo dat de waarheidsplicht iets verder lijkt te strekken dan in Nederland en Duitsland. In Engeland moeten de partijen namelijk overtuigd zijn van de waarheid van de zaken opgenomen in hun *statement of case*, en dus niet louter overtuigd zijn van de niet-onwaarheid³⁴⁸. Dit heeft tot gevolg dat stellingen waarover de partijen twijfels hebben, niet zomaar als feiten kunnen worden opgeworpen. Dit kan enerzijds beschouwd worden als een onredelijke beperking van het recht van de partijen om zichzelf te verdedigen tegenover de wederpartij, maar anderzijds valt deze beperking wel mee, aangezien het volstaat dat de partijen hun twijfels aangeven omtrent een bepaalde stelling. Zo kan de rechter deze twijfel in overweging nemen bij zijn beoordeling van de feiten. Hetzelfde uitgangspunt kan ook in het Duitse recht teruggevonden worden, namelijk bij het afleggen van een eed door een van de partijen³⁴⁹.

Een aspect waar het Engelse systeem dan weer beperkter is dan het Nederlandse en Duitse, is de volledigheidsplicht. De verplichting tot *disclosure* geldt namelijk slechts ten aanzien van documenten waarover een partij beschikt, beschikt heeft, het recht heeft of had deze te bezitten of het recht heeft of had deze te inspecteren of kopiëren³⁵⁰. De term ‘document’ wordt echter ruim ingevuld, namelijk als alles waarin informatie is opgenomen met welke beschrijving dan ook³⁵¹. Er kan dan ook verwacht worden dat deze beperking in de praktijk weinig verschil zal opleveren met het Nederlandse en Duitse systeem, rekening houdende met het feit dat partijen ook daar niet snel geneigd zullen zijn om feiten bekend te maken die op geen enkele manier op een drager zijn te vinden.

³⁴⁶ *Supra*, randnummers 53 en 77.

³⁴⁷ *Supra*, randnummer 77.

³⁴⁸ *Supra*, randnummer 94.

³⁴⁹ *Supra*, randnummer 84.

³⁵⁰ *Supra*, randnummer 97.

³⁵¹ *Ibid.*

Ten slotte geldt in Engeland, in lijn met Nederland en Duitsland, dat enkel relevante documenten moeten worden bekend gemaakt, met inbegrip van deze die strekken tot voordeel van de andere partij³⁵².

121. VERENIGBAARHEID BEVOEGDHEDEN RECHTER MET BESCHIKKINGSBEGINSEL – Een andere manier waarop het beschikkingsbeginsel in het gedrang kan komen, is door middel van het toekennen van doorgedreven onderzoeksbevoegdheden aan de rechter ter handhaving van de waarheids- en volledigheidsplicht.

In Nederland en Duitsland gaan de expliciete waarheids- en volledigheidsplicht gepaard met een specifieke bepaling tot afdwinging van de naleving van deze verplichtingen. Artikel 22 Rv. geeft de rechter de mogelijkheid om van de procespartijen te eisen bepaalde stellingen toe te lichten en bescheiden over te leggen. Weigering is enkel mogelijk in geval van gewichtige redenen. Ook de inlichtingencomparitie van artikel 88 Rv. kan nuttig zijn, maar hier zien we ook dat deze niet optimaal wordt ingezet in de praktijk³⁵³. §139 ZPO voorziet de Duitse *Hinweispflicht*, die op een heel gedetailleerde manier voorziet welke uitgebreide bevoegdheden de rechter heeft ter verzameling van alle relevante feiten. Daarnaast zijn ook de persoonlijke verschijning³⁵⁴ en het partijverhoor³⁵⁵ gedetailleerd geregeld in de Duitse wetgeving.

In het Engelse recht wordt ook een grote rol met betrekking tot de feitenvergaring toegekend aan de rechter. Zo kunnen stukken uit de debatten geweerd worden, persoonlijke verschijning geëist worden, additionele informatie verzocht worden en dient de rechter een actieve houding aan te nemen in de *disclosure procedure*³⁵⁶.

De vraag stelt zich dan ook of de uitgebreide bevoegdheden van de rechter in overeenstemming kunnen worden gebracht met het beschikkingsbeginsel. Zoals hierboven beschreven, kan het beschikkingsbeginsel zo geïnterpreteerd worden dat het de partijen het recht verschaft om de feitelijke grenzen van het geschil aan te geven, waarbinnen de rechter vervolgens ruimere bevoegdheden krijgt met betrekking tot de feitenvergaring. Belangrijk hierbij is wel dat het recht op tegenspraak van de procespartijen gevrijwaard wordt, wat het geval is in alle drie besproken landen. Steeds voorziet de wetgeving dat in dialoog wordt gegaan met de partijen en dat ze in het onderzoeksproces worden betrokken. Op deze manier kan geargumenteed worden dat zelfs verregaande en gedetailleerde onderzoeksbevoegdheden in hoofde van de rechter, verenigbaar zijn met het beschikkingsbeginsel.

³⁵² *Ibid.*

³⁵³ *Supra*, randnummer 58.

³⁵⁴ §141 ZPO.

³⁵⁵ §448 ZPO.

³⁵⁶ *Supra*, randnummer 102.

122. VERENIGBAARHEID SUGGESTIES MET BETREKKING TOT DE VORDERING MET BESCHIKKINGBEGINSEL - Een laatste interessante vergelijking die kan worden gemaakt met specifiek het Duitse burgerlijk procesrecht, betreft eveneens het recht van de procespartijen om het voorwerp van het geding te bepalen.

Uit rechtspraak blijkt dat de reden dat een rechter met gespleten tong oordeelt, vaak te maken heeft met het feit dat een procespartij nagelaten heeft te vorderen waar hij recht op heeft. Zo oordeelde het Hof van Cassatie bijvoorbeeld in het kader van een arrest waarbij de ontbinding van een verkoopovereenkomst met betrekking tot een gebrekkige wagen werd gevorderd, dat de rechter in kwestie niet nalatig was door bij het uitspreken van die ontbinding, niet eveneens de restitutie van die wagen aan de verkoper uit te spreken. De verkoper had dit namelijk niet gevorderd en uit het beschikkingsbeginsel volgt dan ook dat de rechter dit niet kan toekennen³³⁷. Anders oordelen, zou een uitspraak *extra petita* opleveren. Het Hof van Cassatie gaf echter wel aan dat de rechter de mogelijkheid had om de partijen uit te nodigen standpunt in te nemen over de restitutie en in voorkomend geval een vordering in dat verband in te stellen.

De vraag is dan ook of het verenigbaar is met het beschikkingsbeginsel als de rechter actief opmerkingen zou geven over de inhoud van de vordering of zelfs suggesties hieromtrent zou doen. Het Duitse recht laat dergelijke suggesties toe in §139, eerste lid ZPO.

Er kan geargumenteed worden dat dit geen probleem hoeft op te leveren met het beschikkingsbeginsel, aangezien het doen van suggesties juist impliceert dat partijen betrokken worden in het denkproces en bovendien het laatste woord hebben³³⁸. Op deze manier kan vermeden worden dat door een vergetelheid in hoofde van de partijen, niet toegekend kan worden wat hen rechtmatig toekomt, zonder daarbij de mogelijkheid weg te nemen om de vordering te beperken naar wens. Dit zal de rechterlijke onafhankelijkheid niet in het gedrang brengen, zo lang hij erop toeziet dat het partijevenwicht bewaard blijft, het recht op tegenspraak gewaarborgd wordt en er geen verrassingsbeslissing wordt gedaan, zoals de Nederlandse Hoge Raad het zou noemen³³⁹.

2.7.3. *Besluit*

123. DYNAMISCHE INVULLING VAN DE TAAKVERDELING TUSSEN RECHTER EN PARTIJEN - Het beschikkingsbeginsel of het beginsel van de partijautonomie hangt nauw samen met de procesverhouding tussen de rechter en de partijen. Deze verhouding moet doorheen de tijd dynamisch ingevuld worden, rekening houdend met belangrijke omgevingsfactoren zoals onder meer de visie op de rol

³³⁷ Cass. 10 februari 2022, AR C.20.0373.N.

³³⁸ R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, 125.

³³⁹ *Ibid*, 126.

van de overheid en het vertrouwen in de rechterlijke macht³⁶⁰. Waar de maatschappij zich in de 19^e eeuw moest behoeden voor rechterlijke willekeur, kunnen we vandaag de dag de taakverdeling tussen rechter en partijen op een andere manier benaderen. De rechter wordt geacht op een actieve manier te streven naar een rechtvaardige beslissing in het licht van de concrete omstandigheden. Dit impliceert dat hij zicht heeft op alle relevante feiten en daarbij de ware van de onware kan onderscheiden. Een actieve rol van de rechter in de feitenvergaring en een welbepaalde verantwoordelijkheid in hoofde van de procespartijen tot het verstrekken van feiten op waarachtige en volledige manier, zijn dan ook verantwoord in het licht van de huidige maatschappelijke visie op de rechtspraak.

124. ROL VAN HET BESCHIKKINGSBEGINSEL VANDAAG DE DAG - Het beschikkingsbeginsel is nog steeds een belangrijk uitgangspunt in het burgerlijk proces, maar dit hoeft niet te impliceren dat procespartijen naar hartenlust mogen liegen en bedriegen ten opzichte van elkaar en ten opzichte van de rechter. De rol van het beschikkingsbeginsel moet daarentegen beperkt worden tot het voorzien van bepaalde procedurele waarborgen en de mogelijkheid voor de partijen om hun grenzen aan te geven, wat samenwerking en open dialoog niet in de weg staat. In dat opzicht zijn dan ook de aanwezigheid van een expliciete waarheids- en volledigheidsplicht en de nodige handhavingsinstrumenten in het burgerlijk procesrecht, zoals in uiteenlopende mate het geval is in Nederland, Duitsland en Engeland, niet onvereenigbaar met het beschikkingsbeginsel zoals het in de huidige staat van rechtspraak en rechtsleer kan geïnterpreteerd worden. Hetzelfde geldt voor de bevoegdheden in hoofde van de rechter die bij de handhaving van de waarheids- en volledigheidsplicht komen kijken, waaronder de bevoegdheid om suggesties te doen omtrent de vordering.

2.8. BEGINSSEL VAN DE PROCES-ECONOMIE

2.8.1. Inleiding

125. Een burgerlijke procedure brengt aanzienlijke kosten met zich mee voor zowel de betrokken individuen, meer bepaald de procespartijen, als voor de volledige maatschappij³⁶¹. Om deze kosten te drukken, komt het erop aan de procedure zo te organiseren dat de rechter binnen een redelijke termijn, tegen redelijke kosten tot een oordeel kan komen dat redelijk accuraat is³⁶². Al deze vereisten worden samengebracht in het beginsel van de proceseconomie en leiden tot verplichtingen in hoofde van wetgever, rechter en procespartijen.

Ook de invoering van een waarheids- en volledigheidsplicht kan een invloed hebben op de mate waarin het beginsel van de proceseconomie geëerbiedigd wordt in de betrokken rechtsorde. In wat volgt, zal bekeken worden wat de impact is van de waarheids- en volledigheidsplicht, zoals deze

³⁶⁰ *Ibid*, 535.

³⁶¹ T. DE JAEGER, "Verstorend procesgedrag: doeltreffend sanctioneren voor een efficiënte procesvoering", *TPR* 2017, (121.5) 1220.

³⁶² A. HIGGENS, "Open door disclosure in civil litigation", *E. & P.* 2012, (298), 298-299.

zich voordoet in Nederland, Duitsland en Engeland, op de proceseconomie. Deze bespreking zal opgesplitst worden in vier delen, waarbij elk deel een aspect van de impact van de waarheids- en volledigheidsplicht op de proceseconomie omvat.

2.8.2. Rechtsvergelijking: de waarheids- en volledigheidsplicht in het licht van het beginsel van de proceseconomie

126. DRAAGWIJDTE VAN DE WAARHEIDS- EN VOLLEDIGHEIDSP LICHT - Een eerste klein, maar belangrijk element dat een impact kan hebben op de proceseconomie, betreft de draagwijdte van de waarheids- en volledigheidsplicht.

In Nederland en Duitsland kan de waarheidsplicht eerder beschreven worden als een verbod op liegen. Van zodra er redelijke twijfel bestaat in hoofde van de procespartij omtrent de waarachtigheid van een bepaald feit, valt het niet langer onder de waarheidsplicht en kan de partij in kwestie het als waarheid aanvoeren³⁶³. In Engeland vereist de opmaak van een *statement of truth* echter dat de procespartij overtuigd is van de waarheid van de feiten die in zijn *statement of case* zijn opgenomen, waardoor informatie die gepaard gaat met enige twijfel, niet als *truth* mag worden erkend³⁶⁴. Als we naar dit verschil kijken vanuit proceseconomisch oogpunt, moet opgemerkt worden dat de Nederlandse en Duitse varianten grotere bewijsproblemen met zich meebrengen dan de Engelse. Om te ontsnappen aan de schending van de waarheids- of volledigheidsplicht, volstaat het in Nederland en Duitsland namelijk om op te werpen dat er sprake is van twijfel. Waar het voor de inbreukmakende partij gemakkelijk is om dit op te werpen, is het echter moeilijk voor de tegenpartij om te bewijzen dat geen sprake was van twijfel. Bovendien stelt de vraag zich vanaf wanneer er zodanig veel twijfel aanwezig is, dat de partij ervan moest uitgaan dat de informatie niet correct was. Omgekeerd is het bij de Engelse variant, waar de inbreukmakende partij moet weerleggen dat hij twijfelde, wanneer de tegenpartij of rechter aangeven dat er specifieke redenen waren tot twijfel. Dit leidt ertoe dat de waarheidsplicht in het Engelse recht efficiënter kan gehandhaafd worden en minder ruimte wordt gelaten voor discussie.

Wat dan weer gelijk loopt in zowel Nederland, Duitsland als Engeland en de proceseconomie zeker ten goede komt, is de wijze waarop de volledigheidsplicht is afgebakend. Deze vereist namelijk dat alle feiten of, in het geval van Engeland, documenten, aan het licht worden gebracht die relevant zijn óf kunnen zijn voor de beoordeling van het geschil³⁶⁵. Op deze manier worden opnieuw bewijsproblemen vermeden, doordat geen kennis van relevantie en dus opzet in hoofde van de aanvoerende procespartij moet worden bewezen. Zo

³⁶³ B. ALLEMEERSCH, *Taakverdeling in het burgerlijk proces*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 374.

³⁶⁴ *Supra*, randnummer 94.

³⁶⁵ *Supra*, randnummers 53, 76 en 97.

wordt een zogenaamd ‘geschil in een geschil’ vermeden. Dit houdt in dat zich binnenin het geding een hele discussie gaat ontplooiën die zich slechts situeert in de marge van het hoofdgenschil en waarover de rechter zich moet uitspreken, wat bijkomstige kosten met zich meebrengt. In het licht van de proceseconomie moeten dergelijke geschillen in geschillen zoveel mogelijk vermeden worden. Dit zal hieronder dan ook nog vaker een factor spelen in de proceseconomische beoordeling van bepaalde rechtsregels. Daarnaast zou het vereisen van de bekendmaking van feiten die niet rechtstreeks relevant zijn voor de beoordeling van het geschil, de rechter en de partijen te ver leiden en zorgen voor een overbodige inzet van tijd en middelen.

127. TIJDSTIP VAN AANBRENGING FEITEN – Een volgende aspect van de impact van de waarheids- en volledigheidsplicht op het beginsel van de proceseconomie, is gelegen in het tijdstip waarop feitelijke informatie aan het licht wordt gebracht. Hoe vroeger dit gebeurt, hoe sneller de rechter een duidelijk zicht krijgt op de verschillende elementen die een rol spelen in het geschil en hoe sneller hij zijn aanpak daar dan ook op kan afstemmen. Wanneer de nodige informatie in een vroeg stadium wordt bekend gemaakt, kan meteen efficiënt te werk worden gegaan. Bovendien kan een vroege bekendmaking van informatie er ook toe leiden dat wordt afgezien van de procedure³⁶⁶. Meer kennis kan leiden tot meer begrip, met als gevolg dat de partijen ervoor kunnen kiezen hun geschil buitengerechtelijk af te handelen³⁶⁷.

De regelgeving bij uitstek die er op dit vlak uitspringt, is het Engelse systeem van *disclosure*. Ondanks dat dit systeem ook beduidende kosten met zich meebrengt, zoals hieronder zal besproken worden, is het grote voordeel ervan dat de procespartijen reeds in een vroeg stadium ertoe gehouden zijn alle relevante documenten openbaar te maken³⁶⁸. Op deze manier wordt door de rechter en de partijen meteen een duidelijk overzicht verkregen over de feitelijke situatie. Het feit dat *disclosure* bovendien kan bevolen worden in de preprocesuele fase³⁶⁹, doet hier nog een schepje bovenop. Doordat de potentiële procespartijen de kans krijgen om reeds voor de inleiding van een proces alle relevante informatie door te nemen, kunnen ze met kennis van zaken bepalen om al dan niet een burgerlijke procedure te starten. Dit kan ertoe leiden dat vaker een beroep wordt gedaan op buitengerechtelijke conflictoplossingsmethoden of dat het conflict simpelweg wordt bijgelegd.

Ook het Duitse recht beschikt over enkele rechtsregels die de vroege bekendmaking van informatie in de hand werken. Ten eerste is er de *allgemeine*

³⁶⁶ A. HIGGENS, “Open door disclosure in civil litigation”, *E. & P.* 2012, (298), 301.

³⁶⁷ G. L., DAVIES, “Civil justice reform: why we need to question some basic assumptions”, *CJQ* 2006, (32) 49.

³⁶⁸ A. HIGGENS, “Open door disclosure in civil litigation”, *E. & P.* 2012, (298), 301; *Supra*, randnummer 96.

³⁶⁹ *Supra*, randnummer 102.

Prozeßforderungspflicht die de partijen verplicht voor het sluiten van de mondelinge behandeling alle vorderingsgronden, verweermiddelen en bewijsstukken te presenteren³⁷⁰. De latere presentatie van informatie kan afgewezen worden door de rechter, indien dit het gevolg is van grove nalatigheid en de procedure zou vertragen³⁷¹. Deze sanctie wordt *Präklusion* genoemd. Bijgevolg zijn de partijen ook in het burgerlijk proces in Duitsland gebonden aan een bepaalde deadline om alle relevante informatie naar waarheid bekend te maken, wat de efficiënte afhandeling van het geschil ten goede komt.

In lijn met het Duitse recht, voorziet ook het Nederlandse recht een deadline om alle gronden van de eigen vordering én mogelijke gronden van verweer aan te geven. Deze moeten namelijk reeds worden opgenomen in het gedinginleidend stuk, wat de partijen ertoe verplicht om reeds in de preprocesuele fase op onderzoek uit te gaan en informatie te verzamelen³⁷². Voor deze zogenaamde substantiëringsplicht is evenwel geen specifieke sanctie voorzien, zoals de sanctie uit het Duitse recht dat de latere opwerping van informatie kan worden afgewezen door de rechter. VRANKEN stelde voor om de regeling van de *Präklusion* ook in Nederland in te voeren, maar wees er daarbij wel op dat deze sanctie gezien moet worden in de totaliteit van het Duitse burgerlijk procesrecht³⁷³. Het hangt meer bepaald samen met §139 ZPO dat allerhande informatie- en waarschuwingplichten voorziet in hoofde van de Duitse rechter. Verzuimt de rechter aan deze plichten, dan kan hij ook de sanctie van de *Präklusion* niet opleggen³⁷⁴.

128. ONDERZOEKSBEVOEGDHEDEN VAN DE RECHTER – Een derde relevant aspect met betrekking tot de proceseconomie betreft de onderzoeksmaatregelen die genomen kunnen worden ter onthulling van alle relevante feiten naar waarheid en volledigheid. Onderzoeksmaatregelen die erop gericht zijn diep te graven naar de meest uitgebreide versie van de feiten, zijn vaak duur en tijdrovend. Bovendien zijn ze bron van geschillen in geschillen³⁷⁵. Anderzijds brengen ze de rechter wel dichterbij de materiële waarheid en dus tot een rechtvaardige beoordeling van het geschil. Dit kan ertoe leiden dat er minder rechtsmiddelen worden ingesteld, wat dan weer een aanzienlijke winst van tijd en middelen oplevert³⁷⁶. Bijgevolg moet er een goede balans gevonden worden voor de mate waarin onderzoeksmaatregelen worden aangewend in de zoektocht naar de materiële waarheid.

³⁷⁰ §282 ZPO.

³⁷¹ §296, tweede lid ZPO.

³⁷² *Supra*, randnummer 55.

³⁷³ I. GIESEN, “De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling”, *TCR* 2002, (85) 88.

³⁷⁴ *Supra*, randnummer 81.

³⁷⁵ B. MAES en J. VAN DONINCK, “Snelheid, eenheid, doelmatigheid. Kernwaarden voor de civiele rechtspleging?”, in J. VAN DONINCK, L. VAN DEN HOLE en V. PLEITGENOOTSCHAP (eds.), *Civiel procesrecht vandaag en morgen*, Intersentia, 2013, 2.

³⁷⁶ J. W. ALT, “Sneller proces mag niet ten koste gaan van waarheidsvinding”, *Advocatenblad* 2017, (54) 56.

Opnieuw springt het Engelse systeem van *disclosure* hier meteen in het oog. De uitvoering van *disclosure* gaat vaak gepaard met grote kosten van opzoeking en analyse van alle mogelijks relevante documenten. Daarom wordt het dan ook beschouwd als een van de grootste kostendrijvers van het Engelse burgerlijk proces³⁷⁷. Gevaarlijk hierbij is dat het recht op toegang tot de rechter, zoals volgt uit artikel 6 EVRM, in het gedrang kan komen, wanneer een procespartij zich de kosten die een bepaalde opdracht tot *disclosure* met zich meebrengt, niet kan veroorloven³⁷⁸. Ook is het vaak zo dat de kosten waarmee de ene partij, zoals een grote multinational, geconfronteerd wordt bij het naleven van zijn verplichting tot *disclosure*, veel hoger zijn dan deze van de andere partij, zoals een particulier. In die gevallen rijst de vraag dan ook op welke manier de last van deze kosten op het einde van de rit verdeeld zal worden³⁷⁹. Een ander obstakel dat nog komt kijken bij het hele systeem is de mogelijkheid van de partijen om hun tegenpartij te laten verdrinken in een zee van documenten. Dit obstakel kan echter gerelativeerd worden door de notie dat op zijn minst een van de partijen de veelheid aan documenten moet analyseren op zoek naar relevante informatie en dat de belanghebbende partij hier dan wellicht beter geplaatst is om dit naar alle waarheid en volledigheid te doen³⁸⁰. Al deze kosten waren nog in grotere mate aanwezig bij de voorganger van het systeem van *disclosure*, namelijk het systeem van *discovery*. De hervormingen die Lord Woolf teweeg bracht met de invoering van de Civil Procedure Rules in 1997, beoogden dan ook het dure en tijdrovende karakter van de *discovery* procedure aan te pakken³⁸¹. Daartoe werd de vereiste zoektocht naar relevante documenten beperkt tot een redelijke, proportionele zoektocht en werd aan de rechter de bevoegdheid gegeven om de *disclosure* te beperken tot bepaalde categorieën van documenten of onderwerpen³⁸². Desalniettemin wordt in rechtsleer aangegeven dat ook het systeem van *disclosure* nog steeds heel tijdrovend, duur en arbeidsintensief is, in het bijzonder in vergelijking met de Europees-continentale aanpak³⁸³. Weliswaar zorgt het systeem van *disclosure* ervoor dat een grote hoeveelheid informatie op tafel wordt gelegd, zonder dat de rechter hiertoe op heel actieve manier allerlei onderzoeksmaatregelen moet opleggen³⁸⁴, maar de vraag kan gesteld worden in welke mate het noodzakelijk is dat in elke burgerlijk procedure het opleggen van standaard *disclosure* de norm is, in plaats van een systeem waar *disclosure* in eerste instantie beperkt en doelgericht is, waarna deze uitgebreid kan worden³⁸⁵.

³⁷⁷ A. HIGGENS, "Open door disclosure in civil litigation", *E. & P.* 2012, (298) 303.

³⁷⁸ *Ibid.*

³⁷⁹ *Ibid.*

³⁸⁰ *Ibid.*, 304.

³⁸¹ S. CROMIE, "German and English litigation compared", *Euro. Law.* 2001, (60) 60.

³⁸² *Ibid.*

³⁸³ *Ibid.*

³⁸⁴ I. GIESEN, "De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling", *TCR* 2002, (85) 89.

³⁸⁵ G. L., DAVIES, "Civil justice reform: why we need to question some basic assumptions", *CJQ* 2006, (32) 45.

Het Duitse recht kent geen algemeen en geformaliseerd systeem zoals het *disclosure* systeem, maar de burgerlijke proceswetgeving voorziet wel in specifieke en ruim omschreven bevoegdheden in hoofde van de rechter. Zo omschrijft §139 ZPO, ook wel de *Hinweispflicht* genoemd, op gedetailleerde wijze op welke manier de rechter met de partijen in dialoog moet gaan, waar hij hen op moet wijzen en waar hij hen voor moet waarschuwen³⁸⁶. Ook kan hij een partij tot persoonlijke verschijning bevelen op grond van §141 ZPO, waarbij hij de mogelijkheid heeft om aan de niet-verschijning een boete te verbinden³⁸⁷. Ten slotte beschikt de Duitse rechter ook over de mogelijkheid om een partijverhoor op te leggen op grond van §448 ZPO. Deze onderzoeksmaatregel beoogt zekerheid te verkrijgen over een heel specifiek element van de feitenvoorstelling en opnieuw gaat hij gepaard met een duidelijke beschrijving van de grenzen en consequenties in de wet³⁸⁸. De Duitse wetgever heeft merkelijk gepoogd duidelijkheid te scheppen over de draagwijdte van de onderzoeksbevoegdheden van de rechter in het burgerlijk proces. Deze duidelijkheid komt de proceseconomie ten goede, doordat discussies omtrent de toelaatbaarheid van bepaalde rechterlijke handelingen vermeden worden, op een doelgerichte manier te werk kan gegaan worden en uitdrukkelijke gevolgen worden verbonden aan de niet-naleving van rechterlijke bevelen. De uitoefening van al deze bevoegdheden zal weliswaar gepaard gaan met de nodige tijd en kosten, maar zal uiteindelijk wel tot een kwalitatiever resultaat leiden, wat de instelling van rechtsmiddelen kan vermijden en de vrijwillige naleving van de uitspraak in de hand zal werken.

Wat het Nederlandse recht betreft, zijn de bevoegdheden van de rechter minder uitgebreid omschreven in de wet en wordt veel ruimte gelaten voor interpretatie. Artikel 22 Rv. bepaalt eenvoudigweg dat de rechter de mogelijkheid heeft om de partijen te bevelen om stellingen toe te lichten en bescheiden over te leggen. De partijen kunnen dit weigeren voor zover ze daartoe gewichtige redenen hebben. Hebben ze dit niet, dan moet de rechter de nodige gevolgtrekkingen verbinden aan de weigering. Daarnaast is ook artikel 88 Rv., ook wel de inlichtingencomparitie genoemd, relevant. Deze bepaling geeft de rechter de mogelijkheid om een persoonlijke verschijning van de partijen te bevelen. Aan de niet-verschijning wordt geen uitdrukkelijke consequentie verbonden. Ondanks de relatief beperkte omschrijving van de rechterlijke bevoegdheden in de wetgeving, vult de Hoge Raad deze in zijn rechtspraak wel ruim in³⁸⁹. Dit laat de rechter toe om flexibel om te gaan met de invulling van de onderzoeksmaatregelen, maar het gebrek aan duidelijke aflijning van de bevoegdheden kan tot vermijdbare discussies en minder krachtadig optreden leiden, wat een negatieve impact heeft op de proceseconomie.

³⁸⁶ *Supra*, randnummer 81.

³⁸⁷ *Supra*, randnummer 83.

³⁸⁸ *Supra*, randnummer 84.

³⁸⁹ *Supra*, randnummer 59.

Voor zowel Duitsland als Nederland geldt dat van de rechter effectief een actieve houding vereist is om de onderzoeksbevoegdheden ten volle tot hun recht te laten komen³⁹⁰. De potentiële efficiëntie en doeltreffendheid zal niet bereikt worden, wanneer de rechter niet op een voorbereide, geïndividualiseerde manier te werk gaat. Dit is minder het geval in het Engelse recht, aangezien men daar al een heel eind kan komen met het standaard bevel tot *disclosure*, dat mikt op de geheelheid van relevante documenten. In Duitsland en Nederland zal de rechter op het einde van de rit vaak even veel informatie kunnen bekomen als de Engelse rechter, maar dit zal van hen meer inspanning vergen³⁹¹. In de praktijk zien we dat de rechter nog te vaak achterover leunt en zo, bijvoorbeeld voor wat betreft de persoonlijke verschijning van de partijen, veel potentieel verloren laat gaan³⁹². Een actievere en doelgerichte rechter kan dan ook een positief effect hebben voor zowel de kwaliteit van de uitspraak als voor de naleving van het beginsel van de proceseconomie.

129. HERSTELMAATREGELEN – Een vierde en laatste aspect van de waarheids- en volledigheidsplicht dat een effect kan hebben op het beginsel van de proceseconomie, betreft de herstelmaatregelen die worden aangewend in geval van inbreuk op deze verplichtingen. Inbreuken op de waarheids- of volledigheidsplicht maken procesgedrag uit dat een vertragende en kostenverhogende invloed heeft op de burgerlijke procedure. Dit gedrag moet dan ook geredieerd worden op een manier dat de veroorzaakte kosten worden geïnternaliseerd bij de inbreukmakende partij³⁹³. Daarnaast maken dergelijke inbreuken ook een vorm van schending uit van het publiek belang op een goede functionering van de burgerlijke procedure. De reactie die voor een inbreuk is voorzien, heeft dus, naast de vergoedende functie, bij voorkeur ook een ontradende werking³⁹⁴. Het economisch basismodel van het procesrecht leert ons uit te gaan van rationele procespartijen die de voordelen van hun proceshandelingen afwegen tegen de nadelen³⁹⁵. Voor een efficiënte, proceseconomische reactie op inbreuken van de waarheids- en volledigheidsplicht, moeten we bijgevolg zowel de pakkans als de negatieve gevolgen van de remedie ten aanzien van de inbreukmakende partij in rekening brengen³⁹⁶. In het kader van de waarheids- en volledigheidsplicht, is de pakkans vaak heel laag, doordat bepaalde feiten gemakkelijk te verzwijgen of te verdraaien zijn. Dit moet dan ook in overweging genomen worden bij het bepalen van de herstelmaatregelen. Ten slotte vereist het beginsel van de proceseconomie ook dat de herstelmaatregelen op een efficiënte manier

³⁹⁰ B. MAES en J. VAN DONINCK, “Snelheid, eenheid, doelmatigheid. Kernwaarden voor de civiele rechtspleging?,” in J. VAN DONINCK, L. VAN DEN HOLE en V. PLEITGENOOTSCAP (eds.), *Civiel procesrecht vandaag en morgen*, Intersentia, 2013, 2.

³⁹¹ I. GIESEN, “De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling”, *TCR* 2002, (85) 89.

³⁹² *Supra*, randnummers 58 en 83.

³⁹³ T. DE JAEGER, “Verstorend procesgedrag: doeltreffend sanctioneren voor een efficiënte procesvoering”, *TPR* 2017, (1215) 1222.

³⁹⁴ T. DE JAEGER, “Verstorend procesgedrag: doeltreffend sanctioneren voor een efficiënte procesvoering”, *TPR* 2017, (1215) 1222.

³⁹⁵ *Ibid*, 1221.

³⁹⁶ *Ibid*, 1222.

kunnen worden ingezet, afgestemd op de concrete omstandigheden van het geval, zodat geschillen in geschillen worden vermeden³⁹⁷.

Dit laatste punt was een drijfveer voor zowel de Nederlandse als de Duitse wetgever om aan de rechter een ruime beoordelingsmarge te laten ter bepaling van de reactie op een schending van de waarheids- of volledigheidsplicht. In de Nederlandse regelgeving is voorzien dat de rechter de gevolgtrekkingen moet maken die hij geraden acht³⁹⁸. De Duitse wetgever gaat zelfs nog minder in op de remediëring van inbreuken en bepaalt eenvoudigweg dat de rechter naar vrije beoordeling en rekening houdend met de volledige inhoud van de terechtzittingen moet oordelen of beweringen waar of onwaar zijn³⁹⁹. Beide bepalingen hebben tot gevolg dat discussies worden vermeden over het al dan niet aanwezig zijn van bepaalde constitutieve bestanddelen opdat een in de wet gedefinieerde sanctie kan worden opgelegd. De rechter heeft daarentegen veel beoordelingsruimte om een adequate reactie te voorzien op de inbreuk. Zo zien we, in het bijzonder in Nederland, een ruim scala aan reacties die rechters in de praktijk toepassen. Onder meer het afwijzen van een vordering in hoger beroep, omdat deze gebaseerd is op informatie die niet of leugenachtig is aangevoerd in eerste aanleg, is een reactie die in de praktijk voorkomt en de proceseconomie alleen maar ten goede komt⁴⁰⁰. Anderzijds kan het gebrek aan wettelijk voorziene remediëring er ook toe leiden dat de expliciete waarheids- en volledigheidsplicht eerder geïnterpreteerd wordt als symboolwetgeving en daardoor geen afschrikkende werking heeft ten aanzien van procespartijen.

Omgekeerd is het in Engeland, waar relatief ingrijpende reacties op een specifieke manier zijn voorzien in de wetgeving. Ten eerste kan de Engelse rechter een *statement of case* uit de debatten weren, wanneer deze een inbreuk uitmaakt op de waarheids- of volledigheidsplicht⁴⁰¹. Dit kan zelfs leiden tot de afwijzing van de vordering, wanneer deze deel uitmaakte van het *statement of case*. Daarnaast, en meer in het bijzonder, kan ook een *contempt of court* procedure gestart worden naar aanleiding van een schending van de waarheids- of volledigheidsplicht⁴⁰². Deze procedure is uitgebreid geregeld in de wetgeving en kan uiteindelijk leiden tot verregaande sancties, gaande van een boete tot zelfs een gevangenisstraf⁴⁰³. Het afschrikwekkend karakter van deze reactie kan procespartijen ertoe aanzetten af te zien van het schenden van de waarheids- of volledigheidsplicht, wat een positieve impact heeft voor de proceseconomie. Bovendien kan de zwaarte van de mogelijke sancties de lage pakkans van dergelijke schendingen compenseren. Ook kan op deze manier een publiek antwoord worden geboden op het verstoren van het functioneren van de burgerlijke procedure, wat een publiek belang uitmaakt. Anderzijds vergt de

³⁹⁷ *Ibid.*

³⁹⁸ Artikel 21 Rv.

³⁹⁹ §286 ZPO.

⁴⁰⁰ *Supra*, randnummer 86.

⁴⁰¹ CPR 3.4, (2), c.

⁴⁰² CPR 32.14; CPR 31.23.

⁴⁰³ *Supra*, randnummer 105.

contempt of court procedure veel tijd en middelen, aangezien het een procedure op zich vormt en het dus een ver doorgedreven vorm van een geschil in een geschil uitmaakt. De vraag kan dan ook gesteld worden of de preventieve functie die deze reactie vervult, opweegt tegen de bijkomende kosten ervan.

2.8.3. *Besluit*

130. PROCES-ECONOMISCHE BALANS - Vanuit proces-economisch oogpunt vallen veel verschillende nuances te maken in de vergelijking van de regelgevingen omtrent de waarheids- en volledigheidsplicht in Nederland, Duitsland en Engeland. Allen proberen ze de zoektocht naar de materiële waarheid te faciliteren op een manier die de besteding van tijd en middelen binnen de perken wil houden, maar accenten worden vaak verschillend gelegd. Ook voor de Belgische wetgever en rechter komt het er dus op aan op zoek te gaan naar een eigen proces-economische balans bij de invulling en handhaving van de waarheids- en volledigheidsplicht.

2.9. BEGINSSEL VAN DE WAARHEIDSVINDING

2.9.1. *Inleiding*

131. De verschillende regelgevingen omtrent de waarheids- en volledigheidsplicht in Nederland, Duitsland en Engeland kunnen ook vergeleken worden in het licht van het beginsel van de waarheidsvinding.

132. WAARHEIDSVINDING ALS BEGINSSEL VAN CIVIEL PROCESRECHT - De waarheidsvinding wordt vaak niet uitdrukkelijk benoemd als beginsel van civiel procesrecht, maar door de centrale positie die het tegenwoordig inneemt in de burgerlijke procedure, dringt deze kwalificatie zich echter wel op⁴⁰⁴. Dit kan onder meer afgeleid worden uit de geleidelijke verruiming van de bevoegdheden van de rechter in de feiten- en bewijsgeving, wat ook bevestigd is in principe 22.1 van de ALI/UNIDROIT-principles dat bepaalt dat de rechter “*is responsible for considering all relevant facts and evidence and for determining the correct legal basis for its decisions, including matters determined on the basis of foreign law.*”⁴⁰⁵ Ook stelde STORME vast dat regels van burgerlijk procesrecht die verhinderen dat de waarheid aan het licht komt, een van de oorzaken zijn van het wantrouwen van de burger in justitie⁴⁰⁶. Waar vroeger werd aangenomen dat een beslissing in een burgerlijke procedure op de formele waarheid steunt, die bestaat uit de in het proces regelmatig aangebrachte feiten, begrensd door allerhande procesrechtelijke bepalingen, heerst vandaag de opvatting dat de rechter op zoek moet gaan naar de materiële waarheid en daartoe ook in staat

⁴⁰⁴ R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, 69.

⁴⁰⁵ Principle 22.1 ALI/UNIDROIT, *ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*, <https://www.unidroit.org/instruments/civil-procedure/ali-unidroit-principles/>, (2006).

⁴⁰⁶ M. E. STORME, “Twintig oorzaken van wantrouwen in het Gerecht die verband houden met de regels betreffende of wijze van beroepsuitoefening door advocaten en magistraten”, in M. E. STORME en P. LEMMENS (eds.), *Het vertrouwen in het gerecht*, Antwerpen, Kluwer, 1994, 15.

moet worden gesteld door de partijen⁴⁰⁷. Dit volgt uit de veronderstelling dat het in het maatschappelijk belang is dat rechterlijke uitspraken rechtvaardig zijn, wat impliceert dat ze gesteund zijn op een correcte en volledige feitenvaststelling⁴⁰⁸. Het komt er dan ook op aan de burgerlijke procedure zodanig te organiseren dat de rechter in staat wordt gesteld de materiële waarheid zoveel mogelijk bloot te leggen en daar zijn beslissing op te baseren. Zo moet onder meer vermeden worden dat belangrijke informatie de rechter niet bereikt, dat belangrijke informatie buiten beschouwing wordt gelaten en dat partijen bedrieglijk optreden⁴⁰⁹.

Een waarheids- en volledigheidsplicht kadert perfect binnen deze doelstelling van het burgerlijk procesrecht. Zo gaf ook de Nederlandse wetgever in de parlementaire voorbereidingen aan dat artikel 21 Rv. beoogt recht te doen aan de materiële werkelijkheid⁴¹⁰. De verschillende invullingen van de waarheids- en volledigheidsplicht kunnen dan ook, opgedeeld in vijf aspecten, vergeleken worden op basis van de mate waarin ze de waarheidsvinding in het burgerlijk proces bevorderen.

2.9.2. Rechtsvergelijking: de waarheids- en volledigheidsplicht in het licht van het beginsel van de waarheidsvinding

133. DRAAGWIJDTE VAN DE WAARHEIDS- EN VOLLEDIGHEIDSPLICHT – Ten eerste heeft de concrete draagwijdte van de waarheids- en volledigheidsplicht een impact op de eerbiediging van het beginsel van de waarheidsvinding.

De vereiste in het Engelse recht dat de procespartijen overtuigd moeten zijn van de juistheid van de informatie opgenomen in hun *statement of case*⁴¹¹, heeft een positieve impact op de waarheidsvinding. Van de partijen wordt een grotere mate van eerlijkheid verwacht, waarbij essentiële nuances, zoals het bestaan van twijfels omtrent bepaalde feiten, ook gedeeld moeten worden met de rechter en de tegenpartij. In Nederland en Duitsland kunnen de procespartijen daarentegen de beperking van de waarheidsplicht tot het verbod op liegen⁴¹² aanwenden als manier om een verkeerd beeld van de feiten te creëren onder het mom van twijfels. Wel moet hier opgemerkt worden dat het Duitse recht voorziet in een even ver strekkende waarheidsplicht als het Engelse recht, wanneer een partij een eed aflegt. In dat geval zal de procespartij zich er niet toe kunnen beperken eenvoudigweg niet te liegen, maar zal hij ook eventuele twijfels moeten aangeven, wat de rechter een meer waarachtig beeld geeft van de feiten opgegeven in de eed⁴¹³.

⁴⁰⁷ A. HENDRICKX, “De ambtshalve toepassing van bewijsregels, een taak voor de actieve rechter. Een algemene, bijzondere en rechtsvergelijkende analyse van de taakverdeling tussen rechter en partijen in het licht van de cassatierechtspraak en het nieuwe bewijsrecht”, *TPR* 2020, (509) 572.

⁴⁰⁸ R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, 48.

⁴⁰⁹ *Ibid*, 47.

⁴¹⁰ *Supra*, randnummer 52.

⁴¹¹ *Supra*, randnummer 94.

⁴¹² *Supra*, randnummers 52 en 75.

⁴¹³ *Supra*, randnummer 84.

Het Engelse recht is dan weer minder bevorderlijk voor de waarheidsvinding op vlak van de draagwijdte van de volledigheidsplicht. Zoals eerder beschreven, strekt de verplichting tot *disclosure* namelijk tot informatie die zich bevindt in documenten waarover een partij beschikt, beschikt heeft, het recht heeft of had deze te bezitten of het recht heeft of had deze te inspecteren of te kopiëren⁴⁴. Feitelijke informatie die onder geen enkele van deze categorieën valt, zal bijgevolg niet bekend moeten worden gemaakt aan de rechter, wat hem kan ontnemen van een mogelijks essentieel element van de materiële waarheid. Wel wordt de term ‘document’ ruim ingevuld, namelijk als alles waarin informatie is opgenomen met welke beschrijving dan ook⁴⁵. In Nederland en Duitsland is de volledigheidsplicht daarentegen niet gebonden aan het bestaan van bepaalde documenten, dus moeten alle relevante feiten ter kennis worden gebracht van de rechter.

Het Duitse recht kent bovendien nog een specifieke uitzondering op de volledigheidsplicht. Daar geldt namelijk dat voor de partij lasterlijke of strafbare feiten niet bekend hoeven te worden gemaakt. Deze uitzondering is voorwerp van veel kritiek in de rechtsleer, aangezien dit door velen als een ongerechtvaardigde beperking op de waarheidsvinding wordt beschouwd⁴⁶. De impact op de waarheidsvinding kan wel enigszins genuanceerd worden, doordat deze uitzondering de partijen enkel het recht geeft om te zwijgen en niet om te liegen. Uit dat stilzwijgen kan de rechter vervolgens de nodige gevolgtrekkingen maken en bovendien kan het stilzwijgen ook een niet-betwisting uitmaken, waaruit volgt dat de stelling van de tegenpartij als vaststaand moet worden beschouwd⁴⁷.

134. MOMENT VAN AANBRENGING VAN DE FEITEN – Een tweede aspect van de waarheids- en volledigheidsplicht dat een impact heeft op de waarheidsvinding in de burgerlijke procedure, betreft het moment waarop de procespartijen geacht worden alle relevante informatie naar waarheid en volledigheid voorgelegd te hebben. Voor de waarheidsvinding is het belangrijk dat de rechter zo lang mogelijk met een brede blik naar het geschil kan kijken, zonder te snel bepaalde wegen in te slaan en de mogelijkheid om de feitenvoorstelling bij te werken, te beperken⁴⁸. Zo moet vermeden worden dat de rechter in een tunnelvisie belandt, wat een rechtvaardige beslissing in het gedrang kan brengen, en dat de partijen de tijd krijgen die ze nodig hebben om hun argumentatie uit te werken en indien nodig bij te stellen⁴⁹. Met het oog op het bevorderen van de proceseconomie, kennen vele rechtssystemen echter regelgeving die de feitengaring zoveel mogelijk naar voor willen schuiven in de procedure, opdat deze fase snel kan worden afgerond en kan worden overgegaan naar de

⁴⁴ *Supra*, randnummer 97.

⁴⁵ *Supra*, randnummer 97.

⁴⁶ *Supra*, randnummer 77.

⁴⁷ §138, derde lid ZPO.

⁴⁸ R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, 147.

⁴⁹ *Ibid.*

bewijslevering en de rechterlijke beoordeling⁴²⁰. Dergelijke bepalingen zijn echter contraproductief voor de waarheidsvinding.

Relevant hierbij is de *allgemeine Prozeßforderungspflicht* uit het Duitse recht die van de procespartijen vereist om voor het sluiten van de mondelinge behandeling alle vorderingsgronden, verweermiddelen en bewijsstukken te presenteren. Zoals reeds eerder beschreven, gaat hier de sanctie van de *Präklusion* mee gepaard. Deze sanctie houdt in dat de rechter ervoor kan kiezen om te laat ingediende vorderingsgronden, middelen en bewijsstukken af te wijzen, voor zover de laattijdigheid het gevolg is van grove nalatigheid en de toelating een vertraging van de procedure zou betekenen⁴²¹. Doet de rechter dit, dan kiest hij ervoor om mogelijks essentiële informatie buiten beschouwing te laten, waardoor zijn beslissing niet wordt gebaseerd op het volledige feitenverhaal. Een belangrijke nuance hierbij is dat deze sanctie enkel kan worden opgelegd, voor zover de rechter voldaan heeft aan zijn inlichtings- en waarschuwingsplicht uit §139 ZPO, wat de kans op onopzettelijke laattijdigheid bijgevolg verlaagt⁴²². Een andere hier relevante bepaling uit het Duitse recht is §290 ZPO. Deze bepaling laat slechts correcties van eerder gedane beweringen toe, wanneer de eerder gedane beweringen foutief blijken te zijn en dit het gevolg is van een vergissing⁴²³. Ook hieruit volgt dat mogelijks relevante en waarachtige informatie uit de procedure wordt gehouden, wat de waarheidsvinding in het gedrang kan brengen.

Ook in het Nederlandse en Engelse recht is een dergelijke deadline voorzien. In Nederland rust de zogenaamde substantiëringsplicht op de procespartijen. Deze verplichting houdt in dat alle gronden van de eigen vordering én mogelijke gronden van verweer reeds moeten worden opgenomen in het gedinginleidend stuk⁴²⁴. In het Engelse recht wordt gewerkt met een *disclosure statement*, waarin de procespartijen aangeven in welke mate ze op zoek zijn gegaan naar relevante documenten, dat ze weten wat de verplichting tot *disclosure* inhoudt en dat ze die naar eigen inzien hebben volbracht⁴²⁵. Op dat moment worden de partijen dan ook geacht alle relevante informatie bekend gemaakt te hebben. Beide regelgevingen lijken dan ook een beperking van het nastreven van de waarheidsvinding in te houden, maar het verschil met Duitsland is dat er geen specifieke sanctie is voorzien voor schending ervan. Dit leidt ertoe dat de verplichtingen in de praktijk vaak zonder gevolg blijven⁴²⁶.

⁴²⁰ M. E. STORME, "De toekomst van het burgerlijk proces: het proces van de feiten? Openingsrede 101e plechtige openingszitting van het Vlaams Pleitgenootschap te Brussel, 8 november 1991", *RW* 1991-92, (1441) 1455.

⁴²¹ *Supra*, randnummer 82.

⁴²² *Ibid.*

⁴²³ *Supra*, randnummer 79.

⁴²⁴ *Supra*, randnummer 55.

⁴²⁵ *Supra*, randnummer 96.

⁴²⁶ I. GIESEN, "De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling", *TCR* 2002, (85) 87.

135. BEVOEGDHEDEN VAN DE RECHTER – Om tot de waarheid van het geschil te komen, is de rechter in grote mate afhankelijk van de procespartijen. Zij beschikken namelijk over alle relevante informatie en zij moeten deze dan ook op een waarachtige en volledige manier presenteren aan de rechter⁴²⁷. In de praktijk duiken echter vaak lacunes en tegenstrijdigheden op in de feitenvoorstelling van de verschillende partijen. Dan is het aan de rechter om die feitenvoorstellingen tot hun kern te ontleden en te vervolledigen⁴²⁸. Dit brengt ons bij het derde aspect van de waarheids- en volledigheidsplicht dat relevant is in het licht van het beginsel van de waarheidsvinding. De waarheidsvinding is erbij gebaat dat de rechter over ruime bevoegdheden beschikt om op zoek te gaan naar alle relevante feiten en dat hij daarbij een actieve houding aanneemt⁴²⁹.

Zoals hierboven aangegeven, beschikt de Duitse rechter over ruime en gedetailleerd omschreven onderzoeksbevoegdheden⁴³⁰. Het eerste lid van §139 ZPO bepaalt letterlijk dat het doel van de onderzoeksbevoegdheden is om ervoor te zorgen dat de partijen alle relevante feiten tijdig en volledig melden, met name door onvoldoende informatie over de gestelde feiten aan te vullen, de bewijzen te identificeren en de relevante verzoeken in te dienen. De enige grenzen zijn hierbij het beginsel van het recht op tegenspraak en het beginsel van de onpartijdigheid van de rechter⁴³¹. Deze ruime bevoegdheden zijn ongetwijfeld bevorderlijk voor de waarheidsvinding in de burgerlijke procedure.

Wat het Nederlandse recht betreft, zijn de bevoegdheden van de rechter minder ruim omschreven. Artikel 22 Rv. bepaalt dat de rechter de partijen kan bevelen bepaalde stellingen toe te lichten of bescheiden over te leggen. Ondanks deze beperkte beschrijving van de rechterlijke bevoegdheid inzake de feitengaring, zien we in de rechtspraak van de Hoge Raad wel dat de bevoegdheden van de rechter ruim worden ingevuld. Dit leidt ertoe dat op dit vlak in Nederland niet noodzakelijk minder recht wordt gedaan aan het beginsel van de waarheidsvinding dan in Duitsland. Wel bepaalt artikel 22 Rv. dat de procespartijen het toelichten van stellingen of het overleggen van bescheiden kunnen weigeren om gewichtige redenen. De ruime invulling van deze gewichte redenen zou de waarheidsvinding in het gedrang kunnen brengen, maar in de praktijk zien we dat deze uitzondering vrijwel nooit wordt aanvaard. In de overgrote meerderheid van de gevallen wint het belang van de waarheidsvinding het van het belang dat nagestreefd wordt door middel van de vertrouwelijkheid⁴³².

Ook in Engeland zijn aan de rechter heel wat bevoegdheden voorzien om op een actieve manier de *disclosure* procedure te sturen, waarbij hij onder meer instructies kan geven over hoe de *disclosure* moet gebeuren, binnen welke

⁴²⁷ R.H. DE BOCK, Tussen waarheid en onzekerheid, Deventer, Kluwer, 2011, 83.

⁴²⁸ *Ibid.*, 110.

⁴²⁹ *Ibid.*

⁴³⁰ *Supra*, randnummer 81.

⁴³¹ *Ibid.*

⁴³² R.H. DE BOCK, Tussen waarheid en onzekerheid, Deventer, Kluwer, 2011, 161-162.

termijnen en welke zoektochten moeten worden ondernomen⁴³³. Dit is opnieuw heel voordelig voor de waarheidsvinding in de burgerlijke procedure.

Voor alle drie de landen geldt echter dat het voorhanden zijn van deze bevoegdheden niet volstaat om de waarheidsvinding te bevorderen. Vereist is ook dat de rechter die beschikt over deze bevoegdheden, deze in de praktijk op een voorbereide en doelgerichte manier inzet. Het beginsel van de waarheidsvinding impliceert een actieve houding van de rechter. Kiest de rechter ervoor om achterover te leunen en de procespartijen al het werk te laten doen, dan wordt er geen recht gedaan aan het beginsel van de waarheidsvinding. In de praktijk zien we bijvoorbeeld in zowel Nederland als Duitsland dat het bevel tot persoonlijke verschijning van de procespartijen en de mogelijkheid dat dit schept voor de rechter om de procespartijen grondig te ondervragen, vaak op onvoorbereide manier wordt ingezet, waarbij weinig wordt afgestemd op de noden van het geding⁴³⁴. Op deze manier wordt voorbijgegaan aan de mogelijke voordelen die deze onderzoeksmaatregel biedt met betrekking tot de waarheidsvinding.

136. HERSTELMAATREGELEN – Dit brengt ons bij de herstelmaatregelen die kunnen worden aangewend om een schending van de waarheids- of volledigheidsplicht te remediëren. Ook op dit vlak kunnen bepaalde verschillen in regelgeving een impact hebben op de waarheidsvinding in de procedure. Herstelmaatregelen bestaan namelijk vaak uit vermoedens, afwijzingen en beperkingen van allerlei aard. Leiden deze herstelmaatregelen ertoe dat de rechter zich bij zijn beoordeling niet kan beroepen op waarachtige en relevante gegevens, dan komt de waarheidsvinding in het gedrang⁴³⁵.

In zowel Nederland als Duitsland geldt dat de wetgever veel discretionaire beoordelingsruimte heeft gelaten aan de rechter om te beslissen hoe hij een inbreuk op de waarheids- of volledigheidsplicht in een specifiek geval wil remediëren⁴³⁶. In de rechtspraak komen dan ook uiteenlopende reacties voor, waaronder het aannemen van een weerlegbaar of onweerlegbaar vermoeden van de juistheid van de stellingen van de tegenpartij, de afwijzing van de vordering in eerste aanleg en de afwijzing van de vordering in hoger beroep, wanneer die gebaseerd is op feiten die zijn verzwegen of leugenachtig zijn aangevoerd in eerste aanleg. Elk van deze herstelmaatregelen beoogt de inbreukmakende partij te raken door bepaalde argumenten niet in de beoordeling te betrekken of door de vordering in haar geheel niet te beoordelen. Dit heeft onvermijdelijk een gevolg voor de waarheidsvinding in de burgerlijke procedure. De rechter is weliswaar nooit verplicht een van deze sancties op te leggen, dus in het licht van het beginsel van de waarheidsvinding, is het belangrijk

⁴³³ *Supra*, randnummer 102.

⁴³⁴ *Supra*, randnummer 58 en 83.

⁴³⁵ R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, 150; A. HIGGENS, "Open door disclosure in civil litigation", *E. & P.* 2012, (298), 302.

⁴³⁶ *Supra*, randnummers 57 en 81.

dat de rechter telkens een grondige afweging maakt of de sanctie werkelijk adequaat is in dat specifieke geval.

Ook het Engelse burgerlijk procesrecht kent dergelijke beperkende herstelmaatregelen. Zo kan geen beroep gedaan worden op documenten die niet bekend zijn gemaakt of waarvan het onderzoek door de tegenpartij is geweigerd⁴³⁷. Indien daardoor waarachtige en relevante documenten buiten beschouwing worden gelaten, heeft dit een impact op de waarheidsvinding. Ook kan de rechter ervoor kiezen om een *statement of case* dat een inbreuk op de waarheids- of volledigheidplicht bevat, uit de debatten te weren, wat zelfs kan leiden tot de afwijzing van de gehele vordering⁴³⁸. Opnieuw beschikt de rechter over de discretionaire beoordelingsruimte om te bepalen of dergelijke reactie adequaat is in de concrete omstandigheden, ondanks dat het een beperking van de waarheidsvinding teweeg brengt.

137. HERROEPING VAN GEWIJSDE - Een herstelmaatregel die de waarheidsvinding daarentegen wel ten goede kan komen, is de herroeping van gewijsde. Indien dit rechtsmiddel aangewend kan worden om een geschil te herbeoordelen, nadat is gebleken dat de eerdere beslissing steun vond in een schending van de waarheids- of volledigheidsplicht, wordt er uiting gegeven aan het beginsel van de waarheidsvinding. In dat geval wordt er namelijk een tweede poging gedaan om tot een beslissing te komen die gebaseerd is op de materiële waarheid. Vaak zien we echter in regelgeving dat de mogelijkheid om dit rechtsmiddel aan te wenden, beperkt is, waardoor het niet altijd kan ingezet worden ter remediëring van een schending van de waarheids- of volledigheidsplicht⁴³⁹. Dit is ook het geval in België, waar het verzwijgen of leugenachtig opwerpen van informatie slechts in concrete omstandigheden door de rechtspraak beschouwd wordt als persoonlijk bedrog in de zin van artikel 1133, 1° Ger. W.⁴⁴⁰

In België is het logisch dat er geen uitdrukkelijke mogelijkheid tot herroeping van gewijsde in de wet is voorzien voor de gevallen dat er in de eerdere procedure een schending van de waarheids- of volledigheidsplicht is geweest, aangezien de Belgische wetgeving deze verplichtingen niet kent. In Nederland en Duitsland staan de waarheids- en volledigheidsplicht daarentegen wel uitdrukkelijk in de wet, maar ook daar geldt dat bij schending het rechtsmiddel van herroeping van gewijsde niet zomaar kan worden aangewend. In het Nederlandse recht worden de mogelijkheden tot aanwending van dit rechtsmiddel opgelijst in artikel 382 Rv. Daar staan de waarheids- en volledigheidsplicht niet uitdrukkelijk in vermeld, maar bepaalde rechtspraak heeft dergelijke schendingen wel al als bedrog in de zin van dit artikel gekwalificeerd⁴⁴¹. Voor wat betreft Duitsland, waar naar het rechtsmiddel wordt verwezen als *Restitutionsklage*, kan het geschil slechts herbeoordeeld worden in

⁴³⁷ *Supra*, randnummer 96.

⁴³⁸ *Supra*, randnummer 99.

⁴³⁹ R.H. DE BOCK, *Tussen waarheid en onzekerheid*, Deventer, Kluwer, 2011, 142.

⁴⁴⁰ *Supra*, randnummer 46.

⁴⁴¹ *Supra*, randnummer 70.

nog veel specifiekere hypothesen⁴⁴². §580 ZPO verwijst onder meer naar de gevallen waarin een procespartij strafrechtelijk veroordeeld is wegens het plegen van een strafbaar feit in het geding, wanneer een procespartij gelogen heeft bij het afleggen van een eed en wanneer de eerdere uitspraak gebaseerd was op valse bewijsstukken. Een meer algemene verwijzing naar bedrog in de procedure, zoals in het geval van Nederland, is hier echter niet voorzien.

2.9.3. Besluit

138. Het is duidelijk dat de regelgeving en uitwerking van de waarheids- en volledigheidsplicht een belangrijk element vormt van de waarheidsvinding in de burgerlijke procedure. Ook op dit vlak worden in Nederland, Duitsland en Engeland verschillende accenten gelegd en nuances gemaakt. Voor wat betreft het beginsel van de waarheidsvinding, is het van belang dat grenzen, definities en deadlines in het burgerlijke procesrecht voldoende ruim zijn, zodat de mogelijkheden om de materiële waarheid te achterhalen, ten volle open worden gehouden. Vaak wordt hierbij discretionaire ruimte gelaten aan de rechter, die hem toelaat om een evenwicht te zoeken tussen het achterhalen van de waarheid, het bewaken van het beginsel van de proceseconomie en het optreden tegen inbreukmakende partijen. De rechter speelt dan ook een doorslaggevende rol bij het bepalen in welke mate het beginsel van de waarheidsvinding als prioriteit wordt behandeld in het burgerlijk proces, zo ook bij de invulling en handhaving van de waarheids- en volledigheidsplicht.

3. AANBEVELINGEN VOOR DE BELGISCHE WETGEVER EN RECHTER

3.1. ALGEMEEN

139. De bevindingen uit het vorige hoofdstuk zullen in wat volgt samengebracht worden in de vorm van aanbevelingen ten aanzien van de Belgische wetgever en rechter omtrent de invoering en handhaving van een waarheids- en volledigheidsplicht in hoofde van de partijen in het burgerlijk proces. Daarbij wordt getracht een evenwicht te vinden dat recht doet aan zowel het beschikkingsbeginsel als het beginsel van de proceseconomie als het beginsel van de waarheidsvinding.

140. WETTELIJKE INVOERING VAN EEN WAARHEIDS- EN VOLLEDIGHEIDSPLICHT – Hierbij wordt vertrokken vanuit de overtuiging dat de wettelijke invoering en rechterlijke handhaving van een waarheids- en volledigheidsplicht ten aanzien van de procespartijen zich opdringt.

De hoofdreden hiervoor is dat dit volledig kadert binnen de rol die de burgerlijke procedure vandaag de dag speelt in de maatschappij. Deze vereist

⁴⁴² *Supra*, randnummer 88.

niet enkel dat geschillen formeel worden beslecht, opdat er een einde aan wordt gesteld, maar ook dat dit op een rechtvaardige en efficiënte manier gebeurt. Dit impliceert, zoals hierboven reeds aangegeven⁴⁴³, dat de rechter zich bij zijn beoordeling baseert op een correcte en volledige feitenvaststelling. Dit brengt noodzakelijkerwijs verantwoordelijkheden met zich mee ten aanzien van de partijen, aangezien zij degenen zijn die beschikken over de feiten en die dan ook moeten aandragen. De invoering van een waarheids- en volledigheidsplicht is bijgevolg een noodzakelijke vereiste om de rechter in staat te stellen om de taak die hij geacht wordt te vervullen, daadwerkelijk te vervullen.

Een tweede reden betreft de rechtszekerheid. In de Belgische rechtspraak en rechtsleer heersen er momenteel uiteenlopende visies over de vraag of er al dan niet reeds sprake is van een waarheids- en volledigheidsplicht in hoofde van de partijen van een burgerlijk proces. Zoals besproken, worden hier allerlei gronden voor aangereikt, waarbij geen enkele grond echt sluitend lijkt te zijn. Nochtans is het belangrijk voor de partijen om duidelijk te weten wat van hen verwacht wordt en in welke mate opportunistisch procesgedrag aanvaard wordt. Voor de rechter is het dan weer essentieel om te weten in welke mate hij kan optreden tegen dergelijk opportunistisch gedrag en hoe ver hij kan gaan bij het in goede banen leiden van de procedure. De uitdrukkelijke erkenning van het bestaan van de waarheids- en volledigheidsplicht, zou dan ook zorgen voor meer rechtszekerheid omtrent deze vraagstukken.

3.2. AANBEVELINGEN VOOR DE BELGISCHE WETGEVER

3.2.1. Grondslag en draagwijdte

141. DE CONCRETE BEPALING – Om de waarheids- en volledigheidsplicht op een duidelijke manier op te nemen in het burgerlijk procesrecht, kan gewerkt worden met de invoering van een bepaling in het Gerechtelijk Wetboek. Deze kan als volgt luiden: *“De partijen zijn verplicht de feiten die voor de beslissing relevant zijn of kunnen zijn, met inbegrip van de voor zichzelf nadelige feiten, volledig en naar waarheid aan te voeren, met opgave van eventuele twijfels.”* Deze bepaling is gelijkaardig aan de Nederlandse en Duitse bepalingen inzake de waarheids- en volledigheidsplicht, maar is iets uitgebreider. Bepaalde nuances zijn er namelijk letterlijk in opgenomen, wat de duidelijkheid en effectiviteit van de bepaling ten goede kan komen.

142. FEITEN – Een eerste element dat hier belangrijk is, is dat er wordt verwezen naar ‘feiten’. Dit gaat verder dan de Engelse verplichting tot bekendmaking van alle relevante ‘documenten’. De keuze voor de term ‘feiten’ brengt een ruimere verplichting met zich mee voor de procespartijen, die ertoe gehouden zijn om ook informatie die in geen enkel document te vinden is, bekend te maken. Dit beperkt enigszins de autonomie die de partijen hebben over de aanbrenging van de feiten, maar opgemerkt dient wel dat de term ‘document’ ruim wordt

⁴⁴³ *Supra*, randnummer 132.

ingevuld in het Engelse recht, als alles waarin info met welke beschrijving dan ook is opgenomen⁴⁴⁴. Bijgevolg valt te verwachten dat het verschil tussen beiden in de praktijk niet groot zal zijn. Dit geldt des te meer als in overweging wordt genomen dat de kleine pakkans er in de praktijk onvermijdelijk toe zal leiden dat ook in een systeem met verwijzing naar ‘feiten’, de procespartijen vaak zullen nalaten informatie bekend te maken die op geen enkele manier te vinden is op een drager. Doen ze dit toch, dan kan dit alleen maar een voordeel hebben voor de waarheidsvinding in het proces. Bovendien wordt met de keuze voor de term ‘feiten’ ook vermeden dat discussies ontstaan over de concrete draagwijdte van de term ‘documenten’. Deze voordelen wegen m.i. dan ook op tegen het nadeel van een relatief klein verschil in de beperking van de autonomie van de procespartijen.

143. RELEVANTIE VAN DE FEITEN – Een volgend element dat belangrijk is voor de afbakening van de waarheids- en volledigheidsplicht is de vermelding van de relevantie van de feiten. Hiermee wordt vermeden dat tijd en middelen worden gependeed aan de openbaarmaking van feiten die niet rechtstreeks relevant zijn of kunnen zijn voor de beoordeling van het geschil, wat een zinloos negatief effect zou hebben op de proceseconomie. Bovendien wordt in de voorgestelde bepaling ook letterlijk verwezen naar de feiten die relevant *kunnen* zijn voor de beoordeling van het geschil. Het grote voordeel van deze nuance is dat er geen opzet moet bewezen worden in hoofde van inbreukmakende procespartijen. Zo kunnen geschillen in geschillen omtrent de vraag of de procespartij de relevantie van de feiten al dan niet kende, vermeden worden. Bovendien zet dit de procespartijen ertoe aan om grondig na te denken over welke informatie ze beschikken die relevant kan zijn voor de procedure.

144. VOOR ZICHZELF NADELIGE FEITEN – Een element dat opgenomen is in de voorgestelde bepaling, maar dat geen deel uitmaakt van de Nederlandse en Duitse variant, betreft de verwijzing naar de voor zichzelf nadelige feiten. In zowel Nederland, Duitsland als Engeland wordt in rechtsleer en rechtspraak unaniem aangenomen dat ook deze feiten onder de waarheids- en volledigheidsplicht vallen en dus moeten worden aangebracht. Deze opvatting is logisch, aangezien een waarheids- en volledigheidsplicht die de voor zichzelf nadelige feiten niet dekt, een groot deel van zijn nut verliest. Procespartijen aarzelen in de praktijk immers niet om voor zichzelf voordelige feiten bekend te maken. Voor alle duidelijkheid en volledigheid, is het m.i. dan ook dienstbaar om deze unanieme opvatting letterlijk op te nemen in de wetbepaling.

Hierop wordt overigens geen uitzondering gemaakt voor feiten die lasterlijk of strafbaar zijn voor de procespartij in kwestie, zoals aangenomen in het Duitse recht. Deze uitzondering wordt in Duitse rechtsleer terecht bekritiseerd, aangezien een partij voor eigen rekening procedeedt en de tegenpartij niet de dupe kan zijn van zijn lasterlijke en strafbare feiten⁴⁴⁵. Bovendien is de uitzondering in vele situaties louter theoretisch, aangezien dit de partij enkel het recht geeft om feiten te verzwijgen en niet om erover te liegen.

⁴⁴⁴ *Supra*, randnummer 97.

⁴⁴⁵ *Supra*, randnummer 77.

Het stilzwijgen kan de rechter vervolgens in rekening nemen bij zijn beoordeling en het kan bovendien een niet-betwisting uitmaken die ertoe leidt dat een bewering als vaststaand moet worden beschouwd. De negatieve invloed op de waarheidsvinding en de niet-effectieve werking van de uitzondering in de praktijk, leiden tot de conclusie dat de uitzondering beter achterwege kan gelaten worden. Uit de vermelding van de voor zichzelf nadelige feiten in de voorgestelde wetsbepaling, zonder dat daarbij een letterlijke uitzondering is voorzien, kan meteen afgeleid worden dat er geen dergelijke uitzondering geldt.

145. TWIJFELS – In het laatste zinsdeel van de voorgestelde bepaling wordt ook de opgave van eventuele twijfels in hoofde van de procespartij verplicht gesteld. Dit leidt ertoe dat de waarheidsplicht wordt ingevuld in overeenstemming met de invulling uit het Engelse recht. Deze houdt namelijk in dat de partijen overtuigd zijn van de waarheid van de aangedragen feiten, waardoor ze geen informatie waarover ze twijfelen, mogen opgeven als waarheid. Dit staat in contrast met de Nederlandse en Duitse invulling van de waarheidsplicht. Daar wordt deze opgevat als een verbod op liegen, waardoor het opgeven van twijfelachtige informatie als waarheid, geen inbreuk maakt op de waarheidsplicht. In het licht van de waarheidsvinding kan het echter heel belangrijk zijn dat de rechter op de hoogte is van twijfels die bestaan omtrent de aangebrachte feiten en is het dan ook voordelig om de waarheidsplicht in te vullen als verplichting tot overtuigdheid van de waarheid¹⁴⁶. Enkel zo kan de rechter een volledig waarheidsgetrouw beeld verkrijgen over de feiten van het geschil. Bovendien is deze invulling van de waarheidsplicht ook positief in het licht van het beginsel van de proceseconomie. Zoals eerder besproken, kan de waarheidsplicht zo namelijk efficiënter afgedwongen worden, aangezien het bewijs van redenen tot twijfel gemakkelijker te leveren is dan het weerleggen van twijfels opgeworpen door de inbreukmakende partij¹⁴⁷. Deze invulling hoeft ten slotte geen onredelijke inperking uit te maken van het recht van de partijen om hun zaak vorm te geven, aangezien de partijen de twijfelachtige informatie nog steeds kunnen opgeven, op voorwaarde dat ze daar ook de twijfels bij vermelden.

3.2.2. Handhaving

146. UITGEBREIDE BEVOEGDHEDEN VOOR DE RECHTER – Na de expliciete invoering van de waarheids- en volledigheidsplicht in de Belgische wetgeving, is het sterk aan te bevelen aan de Belgische wetgever om ook de nodige mechanismen te voorzien voor de handhaving van deze verplichtingen. Hierbij kunnen de uitgebreide en gedetailleerd omschreven onderzoeksbevoegdheden van de rechter die aanwezig zijn in het Duitse recht, het uitgangspunt vormen. Deze bevoegdheden zetten de rechter ertoe aan in dialoog te gaan met de procespartijen, hen daarbij te wijzen op alle feitelijke en juridische aspecten van

¹⁴⁶ *Supra*, randnummer 133.

¹⁴⁷ *Supra*, randnummer 126.

het geschil en te pogen alle relevante feiten naar waarheid en volledigheid aan het licht te brengen⁴⁴⁸.

146. VERENIGBAARHEID MET DE BEGINSELEN - Deze uitgebreide onderzoeksbevoegdheden vergen op korte termijn heel wat tijd en middelen, maar leiden er op lange termijn toe dat een kwalitatieve beslissing bekomen wordt en daardoor minder rechtsmiddelen worden aangewend. Ook kan een gedetailleerde aflijning van de bevoegdheden in de wet, ervoor zorgen dat discussies omtrent de draagwijdte van de rechterlijke bevoegdheden gedurende het geding vermeden worden. Op het einde van de rit kunnen ze dus een positieve invloed hebben op de proceseconomie. Bovendien worden zo aan de rechter de nodige tools gegeven om op zoek te gaan naar de materiële waarheid van het geschil, wat recht doet aan het beginsel van de waarheidsvinding. Ten slotte kunnen de uitgebreide bevoegdheden ook in overeenstemming worden gebracht met het beschikkingsbeginsel, door te voorzien dat te allen tijde binnen de door de partijen aangegeven buitengrenzen van het geschil gebleven wordt en het recht op tegenspraak wordt gerespecteerd.

147. VERENIGBAARHEID MET DE BEGINSELEN - Deze uitgebreide onderzoeksbevoegdheden vergen op korte termijn heel wat tijd en middelen, maar leiden er op lange termijn toe dat een kwalitatieve beslissing bekomen wordt en daardoor minder rechtsmiddelen worden aangewend. Ook kan een gedetailleerde aflijning van de bevoegdheden in de wet, ervoor zorgen dat discussies omtrent de draagwijdte van de rechterlijke bevoegdheden gedurende het geding vermeden worden. Op het einde van de rit kunnen ze dus een positieve invloed hebben op de proceseconomie. Bovendien worden zo aan de rechter de nodige tools gegeven om op zoek te gaan naar de materiële waarheid van het geschil, wat recht doet aan het beginsel van de waarheidsvinding. Ten slotte kunnen de uitgebreide bevoegdheden ook in overeenstemming worden gebracht met het beschikkingsbeginsel, door te voorzien dat te allen tijde binnen de door de partijen aangegeven buitengrenzen van het geschil gebleven wordt en het recht op tegenspraak wordt gerespecteerd.

148. SUGGESTIES OMTRENT DE VORDERING - Hierbij is het ook aan te bevelen aan de Belgische wetgever om de rechter de mogelijkheid te geven om suggesties te doen omtrent de vordering, zoals toegelaten in het Duitse recht⁴⁴⁹. Zo kan vermeden worden dat met gespleten tong geoordeeld wordt ten gevolge van loutere vergetelheden van de procespartijen en kan bijgevolg recht gedaan worden aan het beginsel van de waarheidsvinding. Zoals eerder besproken, hoeft dit niet in strijd te zijn met het beschikkingsbeginsel, aangezien het doen van suggesties impliceert dat de partijen betrokken worden bij het denkproces en dat zij daarbij het laatste woord hebben⁴⁵⁰. De invoering van deze mogelijkheid kan dus alleen maar voordelig zijn in de praktijk en bevordert open dialoog tussen rechter en partijen.

⁴⁴⁸ §139 ZPO.

⁴⁴⁹ *Supra*, randnummer 122.

⁴⁵⁰ *Ibid.*

149. DISCLOSURE PROCEDURE – De vraag kan gesteld worden waarom we niet algemener te werk kunnen gaan door de invoering van een systeem gelijkaardig aan de *disclosure* procedure, in plaats van de invoering van heel specifieke onderzoeksbevoegdheden. Door middel van dergelijk systeem kan namelijk reeds vroeg in de procedure een grote hoeveelheid informatie beschikbaar worden gemaakt, zonder dat dit al te veel inspanning van de rechter vergt⁴⁵¹. Deze voordelen lijken echter niet op te wegen tegen de enorme negatieve impact die het *disclosure* systeem heeft op de proceseconomie. In de rechtsleer wordt aangegeven dat dit een van de grootste kostenopdrijvers is van de Engelse burgerlijke procedure en in dat opzicht veel kan leren van zijn continentaal-Europese tegenhangers⁴⁵². Bovendien kan het voordeel van de vroegtijdige bekendmaking van relevante informatie ook op een andere manier worden nagestreefd. Dit brengt ons bij de volgende aanbeveling.

150. SUBSTANTIËRINGSPLICHT – De invoering van een substantiëringsplicht, zoals het Nederlandse recht kent, is ook aan te bevelen aan de Belgische wetgever. Dit verplicht de procespartijen om alle gronden van de eigen vordering én de mogelijke gronden van verweer op te nemen in het gedinginleidend stuk. Dit zet de partijen er noodzakelijkerwijze toe aan om reeds in de preprocesuele fase informatie in te zamelen en een correct beeld over het geschil te verkrijgen. Dit kan tot gevolg hebben dat de partijen ervoor kiezen om het geschil niet langer voor te leggen aan de rechter. Daarnaast, als ze toch beslissen om een rechtszaak te starten, kan de vroegtijdige inwinning van informatie ertoe leiden dat de procedure op een efficiënte manier verloopt en meteen de juiste procesrechtelijke keuzes worden gemaakt⁴⁵³.

151. PRÄKLUSION – Aan de niet-naleving van de substantiëringsplicht kan vervolgens de Duitse sanctie van de *Präklusion* verbonden worden. Dit houdt in dat de rechter kan kiezen om informatie die te laat wordt aangebracht, af te wijzen, voor zover deze laattijdigheid het gevolg is van grove nalatigheid en de toelating van de informatie tot vertraging van de procedure zou leiden⁴⁵⁴. Door een effectieve sanctie te voorzien, wordt de ingevoerde substantiëringsplicht kracht bijgezet, wat een positieve invloed heeft op de proceseconomie⁴⁵⁵. VRANKEN stelde reeds voor deze sanctie in te voeren in het Nederlandse recht, maar wees er daarbij op dat deze in de totaliteit van het Duitse burgerlijk procesrecht moet gezien worden⁴⁵⁶. De rechter kan de *Präklusion* namelijk slechts opleggen, voor zover hij voldaan heeft aan de informatie- en waarschuwingsplichten uit §139 ZPO, waardoor de procespartijen op de hoogte zijn van de gevolgen van laattijdige aanbrengring van informatie. In het kader van deze aanbevelingen vormt dit geen probleem, aangezien hier ook voorzien wordt in dergelijke verplichtingen in hoofde van de rechter. Afwijzing zal dan

⁴⁵¹ *Supra*, randnummer 128.

⁴⁵² *Supra*, randnummer 128.

⁴⁵³ *Supra*, randnummer 127.

⁴⁵⁴ *Supra*, randnummer 82.

⁴⁵⁵ I. GIESEN, “De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling”, *TCR* 2002, (85) 88.

⁴⁵⁶ I. GIESEN, “De (pre)processuele mededelingsplichten in het civiele procesrecht en hun verhouding tot de bewijslastverdeling”, *TCR* 2002, (85) 88.

ook pas mogelijk zijn van zodra de rechter de partijen heeft gewezen op hun verplichtingen inzake de substantiëringsplicht. Indien aan deze verplichtingen nog niet is voldaan in het gedinginleidend stuk, kan dit bijgevolg nog rechtgezet worden van zodra ze ervan op de hoogte worden gebracht door de rechter. Dit maakt duidelijk dat deze aanbevelingen in hun geheel moeten beschouwd worden en niet zomaar afzonderlijk werkbaar zijn.

3.2.3. Herstelmaatregelen

152. BEOORDELINGSRUIMTE VOOR DE RECHTER - Ten slotte kan aan de Belgische wetgever aanbevolen worden om voldoende ruimte te laten aan de rechter voor het bepalen van de adequate herstelmaatregelen, in lijn met het Nederlandse en Duitse recht. Schendingen van de waarheids- en volledigheidsplicht kunnen namelijk van heel uiteenlopende aard en ernst zijn, waardoor op een flexibele manier moet kunnen worden bepaald hoe passend kan worden geredimeerd. Wel kan het voordelig zijn om in de wet op te nemen dat de rechter uit een schending van de waarheids- of volledigheidsplicht de gevolgtrekkingen maakt die hij geraden acht. Zo wordt er toch een wettelijk gevolg verbonden aan de schending van de waarheids- en volledigheidsplicht, wat ervoor kan zorgen dat het geen symboolwetgeving gaat lijken die geen gevolgen met zich meebrengt. Ook kan de wetgever in de parlementaire voorbereidingen verdere richtlijnen geven en mogelijke reacties opsommen, zonder daarbij exhaustief te zijn, wat de rechter iets meer houvast geeft bij het bepalen van de herstelmaatregelen.

153. HERROEPING VAN GEWIJSDE - Daarnaast is het aan te raden aan de Belgische wetgever om, na het invoeren van een expliciete waarheids- en volledigheidsplicht, ook een schending hiervan als expliciete grondslag voor het rechtsmiddel van herroeping van gewijsde in de wet op te nemen. In het kader van de waarheids- en volledigheidsplicht, is de pakkans namelijk doorgaans laag, waardoor inbreuken vaak laat aan het licht komen. In die gevallen vereist het beginsel van de waarheidsvinding dat op een uitspraak, die niet gebaseerd was op een volledige en correcte feitenvaststelling, terug kan gekomen worden. Wel moet hierbij voorzien worden in de wet dat de schending van de waarheids- en volledigheidsplicht een doorslaggevende rol heeft gespeeld voor de uiteindelijke uitspraak. Was dit niet het geval, waardoor de uitspraak hetzelfde zou geweest zijn indien de schending niet was begaan, dan moet voorrang worden gegeven aan het beginsel van de proceseconomie en mag de deur tot herroeping van gewijsde niet geopend worden.

154. STRAFBAARSTELLING - Ten slotte kan de vraag gesteld worden of geen zwaardere, publieke reactie vereist is voor een schending van de waarheids- en volledigheidsplicht, die niet enkel een persoonlijk gevolg heeft voor de tegenpartij, maar ingaat tegen het publiek belang bij het goede functioneren van justitie. Een afzonderlijke procedure, zoals de Engelse *contempt of court* procedure uit het Engelse recht, tot het opleggen van een sanctie, vergt echter veel tijd en middelen. Het is dan ook noodzakelijk in het licht van het beginsel van de proceseconomie dat een strikte proportionaliteitstoets wordt doorgevoerd. Voor schendingen van de waarheids- en volledigheidsplicht die

werkelijk de spuigaten uitlopen, kan in die zin gedacht worden aan een strafrechtelijke reactie. Zo suggereerde ALLEMEERSCH om in ons strafwetboek onder de afdeling met titel ‘Belemmering van de uitoefening van de rechtsprekende functie’ een nieuw artikel 317⁴⁵⁷ in te voeren dat het *‘manifest en bewust voorliggen van de rechter’* strafbaar stelt⁴⁵⁸. Rekening houdende met het uitgangspunt dat het strafrecht slechts kan aangewend worden als *ultimum remedium*, lijkt deze algemene maar begrensde strafrechtelijke bepaling een passende manier om gevolg te geven aan kennelijke schendingen van de waarheids- en volledigheidsplicht en zo te compenseren met de lage pakkans die inherent is aan deze verplichtingen. Bovendien zal dit de mogelijkheid voor de partijen om naar alle vrijheid hun subjectieve feitenvoorstelling te delen, niet beperken, zoals gevreesd door de Nederlandse Hoge Raad⁴⁵⁹. De vereisten van kennelijkheid en opzettelijkheid laten immers niet toe dat afwijkingen in de feitenvoorstelling ten gevolge van de subjectieve visie van de partij op de feiten, onder de strafbaarstelling vallen.

3.3. AANBEVELINGEN VOOR DE BELGISCHE RECHTER

3.3.1. Grondslag en draagwijdte

155. UITWERKING GEVEN AAN DE WETSBEPALINGEN – De in de vorige afdeling voorgestelde bepaling tot vestiging van een waarheids- en volledigheidsplicht in hoofde van de procespartijen⁴⁶⁰, bepaalt al vrij duidelijk wat de draagwijdte van die verplichting precies is. Het is dan ook aan de rechter om uitwerking te geven aan deze grenzen in de praktijk, door onder meer invulling te geven aan de notie van de relevantie.

156. BESCHERMING VAN HET BESCHIKKINGSBEGINSEL – Daarnaast is er voor de rechter ook een grote rol weggelegd ter eerbiediging van het beschikkingsbeginsel. Het zijn namelijk nog steeds de procespartijen die de buitengrenzen van het geschil bepalen. De waarheids- en volledigheidsplicht dringt zich bijgevolg enkel op binnen deze door de partijen aangegeven grenzen. De waarheids- en volledigheidsplicht zoals voorzien in de voorgestelde bepaling, is dan ook enkel in overeenstemming met het beschikkingsbeginsel, voor zover die er niet toe leidt dat van feiten die buiten de grenzen van het geschil vallen, de openbaarmaking wordt geëist. Dit is een grens die de rechter bij de afdwinging van de waarheids- en volledigheidsplicht, zorgvuldig moet bewaken.

⁴⁵⁷ Het voormalig artikel 317 Sw. is reeds opgeheven in 1933.

⁴⁵⁸ B. ALLEMEERSCH, “Valsheid en andere leugens in het burgerlijk proces”, *TPR* 2004, (29) 46.

⁴⁵⁹ HR 30 oktober 2001, *NJ* 2003, 200-202, noot W.D.H. ASSER; HR 30 oktober 2001, *JOL* 2001, 581.

⁴⁶⁰ *Supra*, randnummer 141: “De partijen zijn verplicht de feiten die voor de beslissing relevant zijn of kunnen zijn, met inbegrip van de voor zichzelf nadelige feiten, volledig en naar waarheid aan te voeren, met opgave van eventuele twijfels.”

3.3.2. *Handhaving*

157. ACTIEVE HOUDING - Voor wat betreft de handhaving van de waarheids- en volledigheidsplicht, komt het er voor de rechter in grote mate op aan werkelijk een actieve houding aan te nemen gedurende het hele procesverloop. De wetgever mag nog zoveel nuttige bevoegdheden voorzien, als de rechter deze niet op voorbereide en doelgerichte manier aanwendt, zullen de mogelijke voordelen op vlak van waarheidsvinding en proceseconomie niet bereikt worden. Tegenwoordig zien we, onder meer voor wat betreft het bevel tot persoonlijke verschijning van de procespartijen, dat hiertoe nog nood is aan een grondige mentaliteitswijziging bij de rechters⁴⁶¹. De grootste en meest essentiële aanbeveling die hen dus kan worden gedaan, is om van deze mentaliteitswijziging werk te maken en het uiterste te halen uit de bevoegdheden die hen worden voorzien.

158. BESCHERMING VAN HET BESCHIKKINGSBEGINSEL - Tegelijk geldt ook hier dat de rechter de hoofdrol speelt met betrekking tot de bewaking van het beschikkingsbeginsel gedurende het procesverloop. Dit houdt in dat hij binnen de door de partijen bepaalde grenzen van het geschil moet blijven bij de aanwending van zijn onderzoeksbevoegdheden en dat hij het recht op tegenspraak te allen tijde moet garanderen. Zo geldt bijvoorbeeld in kader van het doen van suggesties met betrekking tot de vordering van de partijen, dat dergelijke suggesties enkel verenigbaar zijn met het beschikkingsbeginsel, voor zover de procespartijen zich hierover kunnen uitlaten en dat ze bovendien het eindwoord hebben over de grenzen die uiteindelijk zullen worden gehanteerd.

159. PRÄKLUSION - Ten slotte moet de rechter er ook op toezien dat de sanctie bij de substantiëringsplicht geen disproportionele beperking op de waarheidsvinding vormt. Deze sanctie kan er namelijk toe leiden dat relevante en waarheidsgetrouwe informatie uit de debatten wordt gehouden. Het zal dan ook de taak van de rechter zijn om hier een grondige afweging te maken tussen het beginsel van de proceseconomie en het beginsel van de waarheidsvinding, opdat in de concrete omstandigheden geen disproportioneel gewicht wordt gegeven aan een van de twee.

3.3.3. *Herstelmaatregelen*

160. AFWEGING TUSSEN DE MOGELIJKE HERSTELMAATREGELN - De rechter speelt een grote rol bij het bepalen van de herstelmaatregelen. De wetgever geeft hem hier, zoals aanbevolen, veel discretionaire beoordelingsruimte. Hierdoor staat er een ruim scala aan mogelijke herstelmaatregelen tot zijn beschikking, gaande van een loutere berisping tot zelfs afwijzing van de vordering. Bijgevolg komt het hem dan ook toe om een grondige afweging te maken tussen de verschillende belangen die in het spel zijn bij het opleggen van herstelmaatregelen. Hierbij moet de rechter in het bijzonder oog hebben voor het beginsel van de waarheidsvinding. Bepaalde herstelmaatregelen kunnen er

⁴⁶¹ *Supra*, randnummers 58 en 83.

namelijk voor zorgen dat relevante en waarheidsgetrouwe informatie niet betrokken wordt in de beoordeling of dat de vordering, in eerste aanleg of hoger beroep, zelfs volledig wordt afgewezen. Belangrijk is dan ook dat dit grote nadeel voor de waarheidsvinding, gerechtvaardigd kan worden in de concrete omstandigheden.

4. CONCLUSIE

161. Ter conclusie kan gesteld worden dat de waarheids- en volledigheidsplicht in hoofde van de procespartijen een rechtsfiguur vormt die het Belgisch burgerlijk procesrecht veel te bieden heeft. Waar hier vandaag de dag in België nog geen, of in heel beperkte mate, sprake van is, kan naar de toekomst toe een grote sprong vooruit gemaakt worden door de invoering ervan. Duidelijk is namelijk dat de waarheids- en volledigheidsplicht aansluiten bij de huidige visie op het burgerlijk proces, die vereist dat de rechter in staat wordt gesteld om rechtvaardige uitspraken te doen, i.e. uitspraken die gebaseerd zijn op een correcte en volledige feitenvoorstelling. De invoering van de waarheids- en volledigheidsplicht zou het huidige burgerlijk procesrecht dan ook dichter brengen bij deze hedendaagse opvatting over de taakverdeling tussen procespartijen en rechter. Het zou niet enkel rechtszekerheid bieden over de concrete verwachtingen ten aanzien van de rechter en de partijen in het geding, maar het zou ook tot gevolg hebben dat meer recht wordt gedaan aan belangrijke procesrechtelijke beginselen, zoals het beginsel van de proceseconomie en het beginsel van de waarheidsvinding. Bovendien zorgt de invoering van een waarheids- en volledigheidsplicht ook voor een meer hedendaagse invulling van het beschikkingsbeginsel.

162. De invoering en handhaving van de waarheids- en volledigheidsplicht hoeft niet zomaar op goed gevoel te gebeuren. Er kan namelijk gekeken worden naar nabijgelegen rechtsstelsels die wel al een waarheids- en volledigheidsplicht in hoofde van de procespartijen kennen. In deze masterproef werden de gelijkenissen en verschillen met betrekking tot de grondslag, draagwijdte, handhaving en herstelmaatregelen van de waarheids- en volledigheidsplicht in Nederland, Duitsland en Engeland in kaart gebracht. Vervolgens zijn deze gelijkenissen en verschillen uiteengezet in het licht van het beschikkingsbeginsel, het beginsel van de proceseconomie en het beginsel van de waarheidsvinding. Al deze bevindingen zijn samengebracht in een geheel van aanbevelingen ten aanzien van de Belgische wetgever en rechter. De aanbevelingen gaan uit van een wisselwerking tussen wetgever en rechter, waarbij de wetgever zorgt voor heldere bepalingen die duidelijke grenzen stellen aan het gedrag van rechter en partijen, maar waarbij hij ook de nodige ruimte laat voor de rechter om flexibel te kunnen optreden. Vervolgens is het aan de rechter om enerzijds de door de wetgever aangegeven grenzen te respecteren en anderzijds actief en bedachtzaam te werk te gaan bij het invullen van de waarheids- en volledigheidsplicht in de praktijk.

163. Naar mijn overtuiging, heeft deze reeks van aanbevelingen het potentieel om het Belgisch burgerlijk procesrecht actueler en effectiever te maken. Ze zetten de procespartijen aan tot procederen vanuit een geest van samenwerking

en ze zetten de rechter aan om hen daarbij op een actieve en professionele manier te ondersteunen. Weliswaar gaan de waarheids- en volledigheidsplicht gepaard met significante beperkingen, zoals de lage pakkans en het nog steeds intrinsieke opportunisme in hoofde van de procespartijen, maar dit mag ons er niet van weerhouden om alvast vanuit de wetgeving en de rechtspraak een stap in de goede richting te zetten en na te denken over hoe we aan deze uitdagingen verder het hoofd kunnen bieden.